

MANİSA HALKEVİ

Yayımlarından

Sayı : XIX

Manisa Tarihinde

VAKIFLAR
ve
HAYIRLAR

İbrahim Gökçen

C. H. P.
MANİSA HALKEVİ
Yayınlarından
Sayı: XIX

Eskikitaplarim.com

MANİSA TARİHİNDE
VAKIFLAR VE HAYIRLAR

(H. 1060, Milâdî 1650 den sonra)

Kitap: II

1950

İBRAHİM GÖKÇEN
Manisa Lisesi Tarih, Coğrafya Öğretmeni

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM : I

Kitaba Giriş

Maksat :

Osmanlılar devrinde vakıfların idaresi, 17 nci asırdan son-
ra idare ve müesseselerden görülen gerileme ve karışıklık-
ların sebepleri. (Orijinal vesikalara dayanarak)

19 uncu asırda vakıfların islahına doğru bazı hareketler.

Manisa mimarî eserlerinden görülen tuğla motifler.

BÖLÜM : II

Vakıflar

(*Vakıf kurucular*)

[İsimlerine göre alfabetik olarak dizilmiştir]

Bu tarihten 1060 tarihinden sonra Manisa'da vakıf kuranların :

- a) Kısa hâl tercümeleri,
- b) Kurdukları müesseseler (Resimli),
- c) Bunlar dolayısıyla ilgili ve gerekli tarihî malûmat.

Vakıf kurucular arasına daha önce vakıf tesis etmiş olup
1060'dan sonra sicillere geçen müessisler de alınmıştır.)

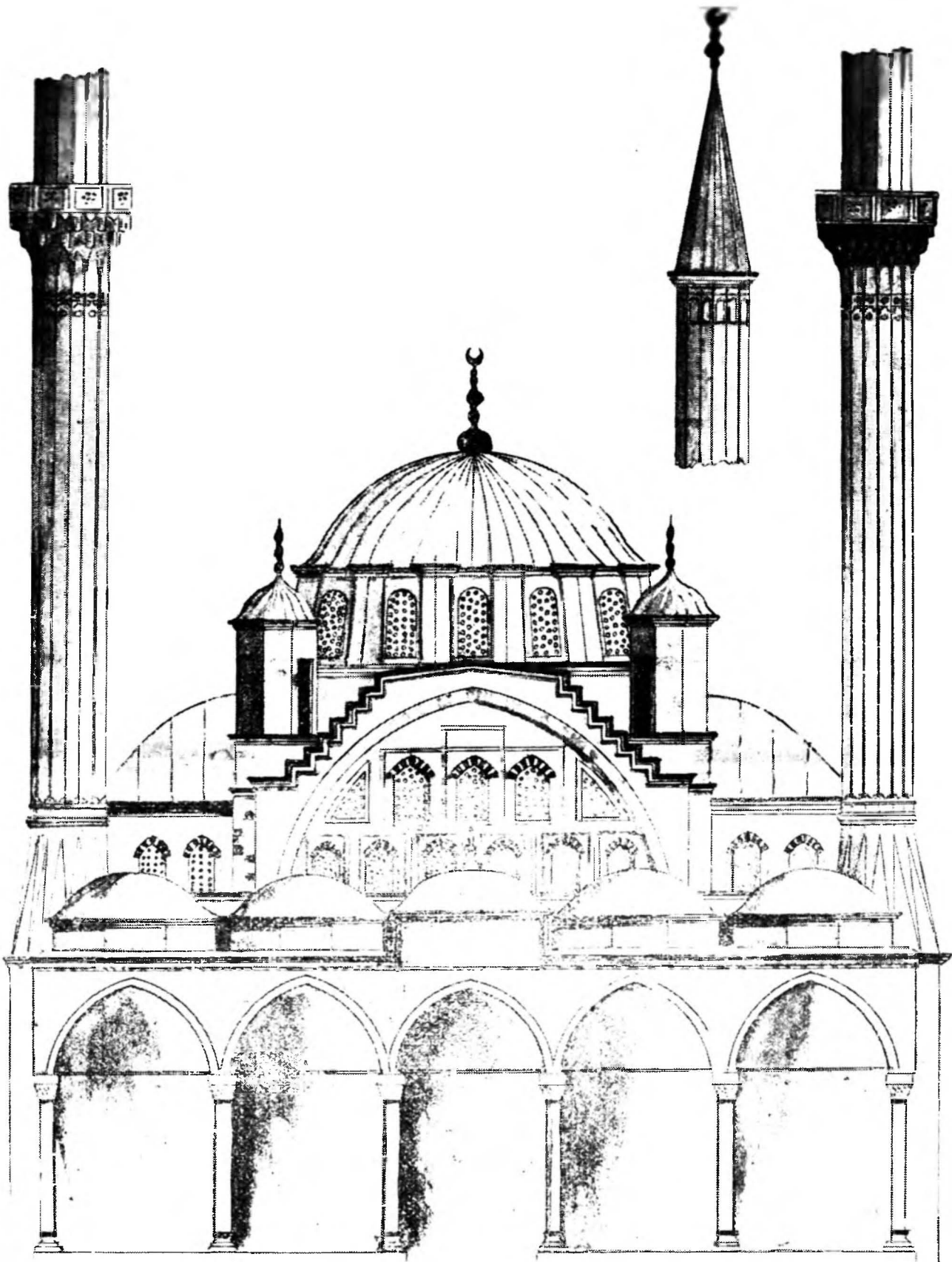
BÖLÜM : III

Ek malûmat

Bu üçüncü kitapda bahis konusu adilen vakıf kurucuların hâl
ve vakıflarına dair açıklayıcı ve tamamlayıcı
malûmat. Bu vakıflar da yukarıdakiler gibi isimlerine göre al-
fabetik olarak sıralanmıştır.)

BÖLÜM : IV

Manisa coğrafya...

BİRİNCİ BÖLÜM

METHAL

KİTABA GİRİŞ

Maksat :

Bu kitap, 1946 yılında Manisa Halkevi'nin maddî yardımı ile bastırılan (Manisa Tarihinde Vakıflar ve Hayırlar) adlı eserimin devamı ve tamamlayıcısıdır. Birinci kitabın önsöz kısmında belirttiğim gibi, tâ Saruhanoğulları devrinden 19. asra kadar Manisa'da cereyan etmiş olan Vakıf ve Hayır hareketlerinin tarihi, hülâsaten de olsa, bir cilt kitaba sığmazdı. İşte bu zaruret, beni bu Vakıf ve Hayır hareketlerinin tarihî seyrini, ana çizgileriyle çizerken, mevzuu ikiye bölmeğe sevketti. Hicrî 1060 (Milâdî - 1650) tarihine kadar olan sicil defterlerine kaydedilmiş vak'aları birinci kitapta topladım. 1060 tarihli sicil defterinden (yani 100 sayılı defterden) Evkaf Nezaretinin teessüs zamanlarına kadar olan vukuatı bu ikinci kitapta bir araya getirdim. Birinci kitapta olduğu gibi bu ciltte de, esas materyel, sicil defterlerinde bulduğum orijinal vesikalardır. Bunların yardımı ile Vakıf ve Hayır teşebbüslerini meydana çıkarmağa çalıştım. Bunları açıklamak için muhitte elde edebildiğim imkânlardan ve tarihî eserlerden faydalanmağa gayret ettim. Bununla beraber Vakıf kurucularının biyoğrafileri üzerinde tam bir netice aldığımı iddia edemem. Bunların çoğunun tarihî şahsiyetleri henüz karanlıkta kalmıştır. Ben, ancak bu şahsiyetleri etrafınca inceliyerek esaslı monografiler vücuda getirecek olan müstakbel tarih meraklılarına, gereken ilk malzemeyi vermek istedim. Böylelikle içtimaî seviyeyi yükseltmek için sosyal yardım endişesi ile kalpleri titremiş olan dedelerimizin bu asıl hareketlerinin unutulup gitmesinin önüne geçebildimse, kendimi millî tarihimize küçük bir hizmette bulunmuş sayacağım. Birinci kitapta da belirttiğim gibi, burada mevzuubahis hareketler, bazan zamanımızın anlayışı ile, ümmet devrinin din mihveri etrafında belirilmiş ve modası geçmiş bir takım teşebbüsler şeklinde görünür. Fakat bu telâkki sathîdir. Çünkü, tarih inkâr edilemez. İnsanlık yaşadıkça tarih de varolacak, medeniyet yapıcılara rehberliğini ifa edecektir. Geçmişte cemiyet ve insaniyet için faydalı olmuş bulunan her hareket, ister büyük, ister en küçük çapta olsun, aynı değeri taşır. Bunların meçhu' kalmış olanlarını meydana çıkarmak biz insanların hem millî, hem de daha geniş mânasiyle, insanî vazifemizdir. Bu vazifeyi yapmak için ileri atılan fertlere karşı ilgi göster-

mek de cemiyetin görevidir ve yapılanı sevmek, benimsemek onu yapmak kadar mânalı ve faydalı bir hareket olur.

Manisa Halkevi'nin, bu eserimi bastırması, bu anlayış zihniyetinin en güzel bir örneğidir. Buna karşı minnettarlığımı belirtmeyi vazife sayarım.

Alfabetik isim sırası :

Birinci kitapta esas mevzuu Vakıf kurucular teşkil etmişti. Yine oradaki gibi, bu eserde de esas konu, Vakıf kuruculardır. Bunların incelenmesini kolaylaştırmak için isimleri, alfabeye göre tertiplemeyi faydalı saydım. Binaenaleyh, methâl kısmından sonra gelen bölümde, Vakıf kurucular isim veya şöhretlerine göre alfabetik olarak sıralanmıştır.

Bundan sonra kitabın üçüncü bölümü gelir. Bu kısım, birinci kitabı açıklıyan veya düzelten malûmatı bir araya toplamaktadır. Böyle bir bölüme lüzum vardır. Zira ilk yüz sicil defterinin verdiği materyel ile vücuda gelen birinci cilt, bir çok noktalarda vuzuhsuzdu. Sonradan taradığım 200 defterin sağladığı vesikalar, bana bu vuzuhsuzlukları berraklaştırmak imkânını verdiği gibi, birinci kitapta geçen bazı Vakıf hareketlerinin düzeltilmesine de yaradı. Açıklama veya düzeltmeye tâbi olan birinci kitabın Vâkıfları (Vakıf kurucuları) gene alfabe sırasına göre dizilmişlerdir. Birinci kitap okunduktan sonra, orada geçen Vâkıfları ve teşebbüslerini iyice öğrenmek için bir defa da bu eserin üçüncü bölümüne bakmak zahmetini ihtiyar etmelidir.

Vesikaların neşri meselesi :

Birinci ciltte her Vaakıfa ait vesikalardan en lüzumluları, kaziyeyi ispat maksadiyle, aynen neşredilmiştir. Fakat bu, kitabın hacmen büyümesine sebep olmuştur. Bu ciltte vesikaları aynen neşretmektense, mealen ve hülâsaten yayımlamağı daha faydalı buldum. Vaakıfın, vakfın ve bu teşebbüsün sıhhati hakkında şüpheyeye düşecekler için Manisa Müzesinde kayıtlı ve mahfuz bulunan sicil defterlerinin sayıları ile sayfa numaralarını zikretmek kâfidir, sanırım. Bunun için kitap metninde kesir halinde yazılan rakamları arzetmeliyim: Kesrin birinci rakamı, defter sayısını, ikincisi o defterin sayfasını göstermektedir. Böylece istenildiği zaman, bu orijinal vesika, kolaylıkla bulunabilecektir.

Osmanlılar devrinde Vakıfların idaresi

Bütün sosyolojik müesseseler gibi, Vakıflar da 17. asırdan itibaren iyi idare edilmemeğe başlanmıştı. Buna dair sicil defterlerinde çok orijinal vesikalar vardır. Bunlardan bazılarını kısaca ve mealen arz ederek Vakıfların nasıl bozulduğuna dair müşahhas misaller vermek faydalı olacaktır.

Vakıflarda gerileme ve karışıklıkların sebepleri :

16. Asırdan sonra ferdi ahlâkın bozulmağa yüz tutması, devlet hazinesinin, maceralar, israflar, yolsuzluklar yüzünden fakirleşmesi, memlekette malî buhranların tevalisi, bir İslâm sosyolojik müessesesi olan Vakıflarda da kendini göstereceği tabiiydi. Aşağıda görülecek misaller, gerek ferdi moralin, gerek devlet işlerinin nasıl gerilediğini, bozulduğunu göstermesi itibarıyla, enteresandır :

Osmanlı Devletinin aczi :

Devlet, para sıkıntısını gidermek için Evkafa el uzatıyordu. Hicri 1100, Milâdî 1698 senesinde sefer hazırlığı yapılmaktaydı (1) Bu sefer için nefir-i âm emirleri gönderildi. Bu emirler, mahallî şer'îye sicillerine geçerdi. 155, 154/158 de görülen emir suretine göre sefer-i hümayun masrafı karşılığı, Gümrük, Mukataat, Cizye ve Voyvodalık emvalinden, mütekaidin ve duagû (Maaşlı duacılar) gibi Vakıf vazifelerine sahip olan mürtezikalıların mutasarrıf oldukları altı aylık maaşları ve Harameyn Muhasebe ve Mukataası ile küçük Evkaf vazifedarlarının keza altı aylık maaşları mirî için zaptedilecekti.

Hükümetin ve Padişahın eyaletlere karşı olan aczi :

Avusturya seferi için eyaletlerden asker gönderilmesini isteyen hicri 1106, Milâdî 1694 tarihli bir fermanın başında şöyle deniyor :

“Ferman'ı şerifim mucubince amel idesin vakit yaklaştı henüz bir senepten askerin uci belürmedi ve ilerüsi yürümedi hareketini beyenemiyorum. İhmâl ve tekâsülden pek sakınıb askeri erken iriştirmeye sayide-sen yoksa sen bilürsün.” 3 Ramazan 1106.

Bu ferman Vezir Mehmet Paşaya hitaben yazılmıştır. 11 163

1) Bu sırada Osmanlı Devleti Rusya ile harp halinde idi.

Aile Vakıflarının hükümdar emriyle iptal edilebileceği :

Manisa'da Karaosmanoğullarından Hacı Polat Mehmet Ağanın vefatından sonra emlak ve akarı, paraları mirî için zapt ve tesbit edilmek üzere Çakırcı başı Hacı Mehmet gönderilmişti. Bu iş için Çakırcı başı gönderilirken deniyor ki:

“. . . Müteveffa-i mumaileyh elli altmış senedenberi devlet-i aliye-i ebetpeyvendimin sayesinde muntazal ve mahmi عمى olarak tahsil حطام دنیه ile evkatgüzar olub muhavveli uhdesi olan hususat devlet-i aliye-yemden ve cihet-i saireden celb ve cem eylediği nukud ve emval ve eşyası bişimar idugi ve Akhisar kazasında kâin han ve dekâkinin nısfından ziyadesi akaratı olduğu ve kendusu aleddevam imsak üzre olub cerri nef'i ve mal-ı bişimar fikrî kaydında olarak iddiharından hatime-i emfas-ı hayatına kadar bir akçesini bihude bir yere sarf ve istihlâk itmeyub ve hıfzetmekle itibar eylediği tahkik ve tebyin etmiş bir emr-i gayrihafi bir kaç bin kessesini istirbah iderek kullanub maadasını zir-i hâke دفت ve bahir olmak mülâbesesile...”

Devlet, bu gibi servetlere muhtaç bir durumda idi. Bir akçesi ihmal edilmeyerek, Polat Mehmet Ağanın, menkûl ve gayri menkul, zahirde ve toprak altında gömülü bütün servetini istiyordu. Çakırcıbaşı Hacı Mehmet vazifesini yapamadığından azledildi ve yerine maliye tezkerecisi Hüseyin Şakir tâyin olundu. 240/195 ferman tarihi 10/Muharrem, 1221.

Vilâyetlerdeki Âyanın yolsuzlukları :

İstanbul'dan gelen 15 Recep 1134 tarihli bir fermana göre Manisa âyanından Şerifzade, Sadıkzade ve Ali efendizade, Benlizade. Abdürrahimzade'ler, ihtilâli mucib hareketlerinden dolayı Kıbrıs'ta Magosa kalesine hapsedilmişlerdi. Manisa Hütesellimi, hallerini düzeltereklerine dair tavassutta bulundu. Bunun üzerine Magosa kalesi dizdarına bu mahpusların bırakılmaları emredildi. 181. 3.

Bunun gibi Karaosmanzadelerden Hacı Mustafa Ağanın iltizam işlerinde, arazinin hudutlarını değiştirmede köylü ve halk aleyhine çevirdiği entrikalar bir çok vesikalarla sabittir: 207/101, 208. 33, 208/50.

Hattâ bu yolsuzlukların doğurduğu şikâyetler, merkezin dikkat nazarını çekmekte gecikmemiş, Mustafa Ağanın idamına ferman çıkmıştı. 207/79 Mustafa Ağa, her ne kadar idamına memur olanları elde etmek için teşebbüslerde bulundu ise de mükerrer ve kati emirlerle Ser Turnacıbaşı Hâşimzade Ahmet Ağa marifetiyle idam olundu, kesilmiş başı İstanbul'a gönderildi ve eşyası mirî tarafından zaptolundu. Sene: 1169. Sicil defterleri: 209/179, 198, 199.

Âyanın yolsuzluklarına karşı aksülameller :

Hicrî 1168 de Manisa'da Otpazarı ve Çavuşbaşı çeşmesinin dört tarafındaki sokak ahali mahkemeye başvurdu. Çavuşbaşı çeşmesi yanında Çavuşzade Esseyyid Elhac Mehmed'in yaptığı 12 bab dükkân ile Otpazarında Karaosmanoğlu Mustafa Ağa'nın damadı Elhac Hidayetullah Ağa'nın bina ettiği 24 bab dükkânın, eskidenberi halkın pazar yerine mani olduğu ileri sürülerek, mahkemece yıkılmasına karar verildi. 208/108.

Vakıf personeline moral bozuklukları :

Hicrî 1066 yılından önce Hatuniye imaretinde Vaakıf'ın koyduğu şartlara aykırı olarak cihetler ve vazifeler ihdas edilmişti. Bunların kaldırılması ve vazife sahiplerinin isimleri bir emirle bildirildi. 110/281. Osmanlı teşkilâtında Vakıflar, karışık, tam merkezi olmıyan bir idareye tâbi bulunduğundan, aynı Vakıf müesseseye muhtelif kimseler berat ettirebiliyorlardı. Dördüncü Murat devrindeki teracüm-ü alıvalı bahis mevzuu eden Lâmii Çelebi, Kadı Kerim efendinin icraatı sırasında buna dair bazı misaller veriyor. Kerim efendi, İstanbul'da Mahmut Paşa mahkemesinden sonra Evkaf müfettişi olmuştu. İstanbul kadısı iken bir istihkak sahibine bir cihet için berat verir. Diğer bir zat ise Rumeli Sadrı Kemal efendiden aynı cihet için berat alır. Bu, ikisinin arasının açılmasına sebeb olmuştu (2).

Bâzi Vakıf müesseseler de zamanla ortadan kalkıyordu. Netekim vaktiyle Fahrünisa adında bir hayır sahibi kadın, Manisa kadılarına evini sükna olarak vakfetmişti. Bu ev 1086 da arsa haline geldi.

Ehliyetsiz kimselerin Vakıf müesseselere musallat oluşu :

Manisa Darüüşşifasına hekimbaşı tâyin edilen bir zat Hicrî 1090 yılında hükûmete müracaat etti ve kendi yerine bâzi kimselerin berat çıkarttıklarından şikâyetinde bulundu. 150 '234.

Bunun aksi de vardı. 22 Rebiyülevvel 1099 tarihli bir emirle Manisa Darüüşşifa başhekimisi, cehaleti ve mazarratı yüzünden refolundu. 158/7.

Manisaya tâbi Dönmezler köyünde Şeyh Yahya Mezraası namıyla anılan bir Vakıf yer vardı (3). Vaktiyle Şeyh Yahya, bu mezraayı Yakut Ağaya ait yerlerden kendisine berat ettirerek meydana getirmişti. Fa-

(2) Şekâyik Zeyli : S. 685.

(3) Işık Yahya namıyla anılan bu zata ait bir zaviyenin Dönmezler köyünde bulunduğunu M. Çağatay Uluçay yazıyor. Saruhanoğulları C. I. S. 63 Mezraanın bu zavîyeye ait olduğunu tahmin ediyoruz. Emir ile vesikalar birbirini tutmuyor.

kat İstanbul'daki kayıtlarda böyle bir temlik veya intikal yoktu. Şeyh Yahya namına elden ele geçen bu mezraanın Yakut Ağa Vakıflarına ithali için İstanbul'dan 6 Zilhicce 1105 tarihli emir gönderildi. 168/36, 37.

Hicrî 1110 senesinde Şeyh Hasan, Yiğitbaşı Ahmed'in gömülü olduğu Seydi Hoca Mahallesiindeki tekkeye berat ettirdi. Bu tekkeye kendinden önce berat ettirmiş olan Sakızlı Şeyh Hasan, alâkasız bir adamdı. 166/166.

İshak Çelebi Vakıflarının vazifedarları fazla vazife yazdırmak ile bu vakfa zaaf gelmişti. Hicrî 1115 te Manisa Kadısı, o tarihte Mevlevihane Şeyhi olan Şeyh Mehmet ile birlikte, hükûmet merkezine başvurdu. Vazifedarlara Vakfiyede yazılı olduğu gibi maaş bağlanmasını istedi. 170/52.

Saruhanoğlu İlyas Bey'in veya İshak Çelebi'nin Gediz üzerine yaptırdığı tahta köprüünün hicrî 1206 da mütevellisi olan kimse, vazifesine bakmaz olmuştu. Bu yüzden köprü bozulmaktaydı. Halk şikâyetinde bulundu. Merkezden bu işe uygun birinin tâyini için emir gönderildi. 230/163.

Vakıf nehir ve arazinin harabisi, islâhı için emir :

Manisa yakınında Ali Bey vakfı olan Ormancı Mukataası içinden Ilıcak nehir akardı. Ali Bey Vakıflarında görüldüğü üzere, (Birinci kitaba bak) sınırmamede bulunan kayıtlar, bu nehrin Çobanisa köyüne yakın dağ dibinden kaynayan su ile Nif çayı olacağını gösteriyor.

Vaktiyle bu nehir, kanallar içine alınmıştı. Tarlalara zarar vermiyordu. Fakat bakımsızlık yüzünden sonradan harap oldu; sular tarlaları istilâ etti. Kanalların tamiri için hükûmet bir emir gönderdi ise de tamire dair bir işarete rastlıyamadık. Sene: H. 1140. 185/8.

Köylerin Harabisi, Köylü ve Vakıf raayanın perişanlığı

Köylerden şehirlere göç :

Karaoğlanlı mukataasında oturan İshak Çelebi raayasından bazı evler, köylerini terkederek Manisa'nın Alaybeyi mahallesinde tavattun etmişlerdi. Mevlevihane Şeyhi, bunların vergilerini köylerinde vermeleri lâzım geldiğine dair emir göstererek 1076 da mahkemeye başvurdu. Ra-

aya ise kendilerini İsmail paşanın Alaybeyi mahallesi avarız defterine yazdırdığını iddia ederek Şeyhe itirazda bulundular.

Hicrî 1077 yılında da böyle bir göç oldu. Bazı sebeplerden ötürü Sultan Murat camii (Muradiye) Evkafı köylülerinden bazıları yerlerini terk ederek şehre geldiler. Bu durumu önlemek için emirler gönderildi.

Bazı korkunç yerlere, boğazlara muhafız tayini :

1117 yılında Manisa'ya tâbi (Eynel) ^{العين} adındaki köy halkı öteye beriye dağılarak perişan olmuştu. Bu köy harabe halinde idi. O civardan insanlar geçmeye korkarlardı. (Kadı) köyünün mamur olması için yirmi kadar tüfenkendaz, bu köy yanında Urgancı boğazından Kayışçılar sırtına varıncaya kadar muhafazada bulunacaktı. 172 139 (4).

Aynı tarihlerde Manisa'ya tabi (Toyyusuflu) köyü de harabolmuştu. Nezil ve avarız vergileri için yapılan köy listesinde bu köyün yanına (harabolmuştur) kaydı konmuştur 174 54.

1134, 1135 yıllarında Manisa ovasında eşkiya tasallutu, almış yürümüştü. Çiftlik ve köyler halkı, Manisa şehrine kaçıyordu. 181 78 (5).

Cevdet Paşa Tarihinde, 17 ve 18. Asrın ilk yarısında Osmanlı memleketlerinde ve ezcümle Anadolu'da türeyen eşkiyalar hakkında bir çok bilgi vardır. Meselâ: Bergama Yürüklerinden Sağıcılı Veli C. 2. S. 19. Düzcede Araboğlu, C. 5. S. 18. Maraş eyaleti dahilinde Okçu İzzeddinlû Eşkiyası ve bunlara karşı yapılan hareketler bu cümledendir. Eski vesikalarda ve eşkiya takibi için gönderilen fermanlarda "levant" kelimesine çok rastlanır. Levend, ilk Osmanlı gemilerindeki tüfekçi askerine denirdi (6). Cevdet Paşa, bu kelimenin İtalyancadan alınmış olduğunu ifade ediyor ve Lâventi İtalyanca şarklı demektir. Venedikliler Dalmaçya ve Arnavutluk kıyılarından aldıkları deniz askerlerine bu ismi veriyorlardı. Osmanlı denizciliği Venediklilerden bir çok kelime ve ıstılâh almıştır, diyor. Âli ise bu kelimenin Fransızca Levées'den mehuz olduğunu ileri sürüyor (7). Levend askeri, sonradan pek çok artmıştır. Memleket işleri bozulunca, bunlar ülkenin bir çok yerlerine dağılarak haydut olmuşlar, kendilerine bir çok şerir de katılarak Osmanlı vatanında emniyetin yı-

(4) Burada adı geçen Kayışçılar, bugünkü Kayışlar'dır. Öbür köylerin isimlerine bugün rastlanmıyor.

(5) 17. Asırda Saruhanda eşkiyalık ve halk hareketleri. M. Çağatay Uluçay.

(6) Cevdet Paşa Tarihi C. I. S. 160.

(7) Hammer tercümesi C. I. S. 211.

kılmasında önemli tesirler hasıl etmişlerdir. Levend askeri hicrî 1190 da I. Abdülhamit devrinde kaldırıldı. Cevdet Paşa. C. 2. S. 40, 42.

Vakıf cemaat veya köyler, yerlerini neden terk ediyorlardı? Bazı sultan Vakıfları kanun ve nizamlarına tabi olup vergilerini Vakfın nazırlarına veren cemaat ve köyler vardı. Bunlardan Saruhan hudutları içinde Karayahşili Cemaati yürükleri bulunmakta idi. Bunlar, konar göçerdi. Ekseriya Belen ve Gölmarmara çevresinde otururlardı. Sene: 1086 144/162 Adala kazasına bağlı Turasalı *توراسلى* raayası da Rukiye Sultan evkafındandı. Rukiye Sultan'ın vekili mutlakı, 1087 yılında, Veli ağa idi. O civar köy ve çiftliklerine, bu vekilin kethudası olan Hüseyin ağa bakardı. Bu adam, zalim ve gaddardı. İşte aynı yılda bunun zulüm ve cevrinden yukarda adı geçen raaya dağılacaklarını hükûmete haber verdiler. 147 134.

Hicrî 1110 yılında gelen bir emre göre Anadolu'da bir çok yerlerin Vali ve muhassılları, idarelerinde bulunan yerleri, başkalarına iltizama devrederlerdi. Onlar da raayanın ihtiyaçlarına bakmıyorlar, kendi çıkarlarını gözetiyorlardı. Satın aldıkları yerlerin parasını fazlasıyla çıkarmak için halka yapmadıkları zulüm kalmıyordu. Bu da köylünün, köyle-rini bırakmasını ve halkın öteye beriye dağılmasını mucibolmaktaydı 166/181.

İskân meseleleri :

حدرنرلو، حاجى قىبلى، انجىلو، شىنور دىجىلو، خىلو، و شىلى جىلمى cemaatinden *وسعد* ve *قسطو حىن* cemaati ahalipleri, oturdukları yerlerden ayrılarak öteye beriye, bilhassa Aydın ve Saruhan sancakları içine dağılmışlardı. Gelen hicrî 1142 tarihli emirde: (Bunların bu misillû hareketleri tavaifi saireye sirayet edüp suretpezir-i istikrar olan umur-u iskânın ihtilâlîne ve nifaka ve nizam-ı memleketin inhilâlîne bais olduklarından gayri...) denmekte ve aşiretlerin göçtükleri yerler halkına fena muamelelerde buldukları yazılmaktadır. Bu cemaatler daha önce (Raka'ya iskân olunmuşlardı. Osmanlı devletinin aşiretleri Suriye çöllerine göndermekteki isabetsizliği meydandadır. Aşiretler, oralarda yaşyamadıkları için kaçıyorlardı. 185 90.

Vakıfların ıslâhına doğru

Bektaşî Tekkelerinin ilgası :

II. Ma'âmût, Yeniçeriliği ortadan kaldırdıktan sonra, gelenek itibari-
le onlarla alâkadar bulunan Bektaşî Tekkelerini sındırmak ve tasfiye et-
mek istedi. Bir meşveret meclisi topladı. Bu mecliste, Bektaşî tarikatine
mensup meşayihden gayri diğer tariklerin şeyhleri hazır bulundu. Müza-
kerelerde, Hazreti Ali ve Hacı Bektaşî Veli ve onların yolunda doğrulukla
yürüyen ehli tarikata bir diyeceğimiz yoktur, fakat zamanla Bektaşî tek-
keleri bir takım yolsuz ve ahlâksız kimselerin mevası olmuştur. Buralarda
ehlisünnet tezyif edilir, cıharı yarığüzine hürmet olunmaz, namaz ve ab-
dest ağza alınmaz oldu, dediler. Binaenaleyh doğru yolunda ve kadim er-
kânına sadık olarak devameden tekkelerden maadasının tetkiki ile kal-
dırılmaları, meşayih ve dervişlerinin tecziyesi kararlaştırıldı. İstanbulda
bulunan fena şöhretli tekkelere mensup babalar ve maiyetleri, memleketin
muhtelif yerlerine sürüldü. Bunun için Padişah emri çıktı. Rumeli ve A-
nadolu yakasındaki tekkelerin teftişine çıkıldı. Emirde, Kadızade Şey-
hülislâm Mevlâna Mehmet Efendinin fetvaları da zikredildi. Bu fetvalar-
da, vaktiyle kendisine bir hükümdar tarafından bir takım yerler temlik
olunan bir zat, bu yerlerin gallesini (gelirini) bir zaviye ve şeyhine şart
ve tayin etse, vefatından sonra o zaviyede şeyh ve derviş olanlar ahlâk
fesadına uğrasalar, bu vakıf mülk ve yerlerin gallesi padişah tarafından
başka cihetlere sarfedilebilir mi, kaziyesi soruluyor. Bittabi cevap, müs-
bettir. İşte bu fetvalara göre bir takım tekkeler kapatıldı. Buralara vak-
fedilmiş olan yerlerin geliri ile idare edilmek üzere, cami, mektep ve
mescitler bina edildi (8).

Vakıfların idaresinde son ıslâhat teşebbüsleri

Birinci kitabın methalinde Vakıfların bölümleri ve bunların idaresi
hakkında izahat vermiştik. Cülûslarda muhtelif evkafın iisteleri yapı-
lırdı. 15 Cemaziyelevvel 1115 tarihli bir emirde, Manisa kazası dahilinde
bulunan hususi, umumî, büyük küçük zaviye, mescit, cami vesairenin
isimleri yazılıdır. 168 151. 152, 153.

(8) Üssüzafer-Es'ad efendi S. 210-221 Sahaflar Şeyhi Vak'anüvis Es'ad efendi,
Üssüzaferi padişaha takdim ettiğinde iltifata ve terfie nail olduğunu eserinin so-
nunda anlatıyor. Bektaşî tekkeleri hakkındaki itham gayreti de bu in'am ve ihsan-
dan ileri geldiği muhakkaktır.

Tanzimat devrinde Vakıflar yeni idare sistemine raptedilmek istenildi ve bir takım teşebbüslere geçildi. 285 sayılı sicil defterinin 177 ve 181 sayfaları arasında Evkaf Nezaretinin bir lâyihası yazılıdır. Buna göre Evkaf Nezaretince her sancağa birer Evkaf Müdürü tâyin ediliyor, ellerine “talimatname” adı verilen birer lâyiha veriliyordu. Bu talimnameye göre Müdürler Haremeyn Vakıfları (9) ve hükümdarlara ait Vakıflarla bunlara rapt ve ilhakı lâzım gelen nezaretsiz vakıflar, mahallinde tesbit olunacak, müdürler, Mürtezika ve Kadıların huzuru ile bu evkafın muhasebelerini yapacaklardı. Bu lâyiha, daha evvel kaleme alınan ve fakat mucibince amel edilemeyen diğer bir kanunnameden, tebdilen ve müceddeden, kaydı ile kaleme alınmıştı. Lâyihanın tarihi H. 1262 M. 1845 tir. 15 Bendi ihtiva eder. Bu islâhat teşebbüsleri yalnız kâğıt üzerinde kalıyordu. Gayet çapraşık ve girift olan Vakıfların idaresi bir türlü yoluna giremiyordu. Nitekim 18 yıl sonra devlet yeni bir nizamname göndermek zorunda kaldı. Buna dair emirde şöyle deniyordu:

Taşralarda (İstanbuldan dışarı) bulunan Evkafın iyi ve yolunda idare edilmediği görüldüğünden, işlerin yoluna konulması için, 9 fasıl ve 56 bendlik bir nizamname tanzim olunmuş, mutasarrıflıklara, Vilâyetlere gönderilmiştir. 323/292. Bu lâyiha, bundan evvelki mer’î lâyiha ve nizamnameyi kaldırmaktadır. Lâyihanın tarihi H. 9 Şaban 1280 M. 28 Ocak 1864 dür. Manisa’ya vüsülü 15 Nisan 1280 (Rumî).

Birinci fasıl, Evkaf Müdürlerinin durum ve kuyudatı hakkında, ikinci fasıl, halef ve selef muhasebesine; üçüncü fasıl mülhak vakıfların mütevellilerinin muhasebelerine; dördüncü fasıl, tamirat ve mübayaata; beşinci fasıl, Vakfiyye ve Hayıratı mevcut olmayan ve meşrutiyet ve merbuhiyeti bulunmayan Vakıflar hasılatı ile cihat tevcihatına ve vazifelerine; Altıncı fasıl, icarei vahide ve tavileye, istipdala; yedinci fasıl, mü-

(9) Haremeyn-i Hümayun Vakıfları idaresi hakkında Atâ Tarihinin birinci cildinde malûmat vardır. S. 264, 265 Hilâfetle hükümdarlığı birleştiren Yavuz Selim. Haremeyn mesalihini bizzat görmüştür. Ondan sonra Kanunî bu işi az yapabilmiş, seferler buna mani olmuştur. Kanunî ve halefleri seferlerde bulduğukça Haremeyn mesalihi Darüssaade Ağası huzurunda görülmüştür. Bu işi çarşamba günü görmek kanun muktezasındandı. Bundan başka bu zatlar Haremeyn Evkafı işlerini görmekle de mükelleftirler. Orta kapının dışında Has Ahur tarafında set üzerindeki kasırda çarşamba günleri Haremeyn Müfettişi, Muhasebecisi, Mukataacı ve Ruzhamçeci ve baş Halife ve Yazıcı efendiler toplanırlar, Darüssaade ağası huzurunda Haremeyn Evkafı muhasebesi ve buna ait bir takım meseleler ve mürafaalar görüldü. Ata Tarihi S. 265.

sakkafat ve müstegallatın ferağ ve intikalât ve senedatına; sekizinci fasıl, müsakkafat ve müstegallât mahlûlatına; dokuzuncu fasıl, posta ve müdirilere ait Hums (Beşte bir) ve müdür vekillerinin sureti tayinine dair maddelere ve ayrıntılara aitti. Hatimenin sonunda H. 19 Cemazelahire. 1280 tarihi vardır. (31/Aralık/1863). Bu tarihte Manisa Evkaf Müdürü Atâ Bey idi. 323/297.

Manisa Mimarî Eserlerinde Görülen Tuğla Motifler

Tuğla hakkında :

Tuğlanın mimaride taş kadar eski bir kıdemi olduğu muhakkaktır. Sumer'lerin, İranlıların, Hind'in pek kadîm mimarisinde bu malzeme, mebzulen kullanılmıştır. Tuğla materyelinin, taş ile yanyana yürüyerek orta zamanlarda binalarda kullanıldığını, Hindistanda, İranda, Mezopotamya, Mısır, Anadolu vesairede bulunan mimarî eserlerden öğrenmekteyiz.

Tuğla, yalnız duvar örmekte kullanılmış değildir. Bu materyel pencere ve kemer başlıklarında, çeşme cephelerinde, minare gövdelerinde, kapılarda hattî tezyinat motifleri vücuda getirmeğe yaramıştır. Hind'de İran'da minarelerin ilkinin teşkileden kuleler, tuğla motiflerle süslenmiş ve şekiller meydana getirilmiştir (10).

Minarelerde görülen tuğla motifler ve bunlarla vücuda getirilmiş olan hendesî şekiller, Anadolu'da mebzuldur. Sivas'ta Güdük Minare, Konya'da İnce Minare, Antalya'da Yivli Minare, Tire'de Rum Mehmet Paşanın Küçük Cami'indeki minare, bunların başlıcalarındandır (11). Bursa'da II. Murad Medresesinin cephe duvarıyla camiin cephesinde bu kabil tuğla motifler vardır. Bunun gibi Bursa'da Tuz Pazarı semtinde Çancılar caddesinde Hayreddin Paşa veya Kümbet adıyla anılan bir camiin minaresi, böyle tuğla motiflerle süslenmiştir.

Selçukiler, tuğla duvar üzerine mermer levhalar kaplamışlardır. Konya'da Hasbey Darülfazı buna güzel bir misaldir (12).

Minarelerin 6. asrı hicriye kadar olanlarının plânları hakkında Dr. Roudolf M. Rifsthal'ın eserinde malûmat vardır (S. 34, 35).

(10) Konya âbideleri. Şehabettin. S. 11

(11) Cenubu-garbî Anadolu'da Türk Mimarisi. Dr. Rifsthal S. 18, 28.

(12) Anadolu Beylikleri. Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılıoğlu.

Manisa, Türkler tarafından 1213 te alındıktan sonra, burada kurulmuş ve bir asra yakın bir zaman devam etmiş olan Saruhan Beyliği zamanında Selçukî Mimarisi bu bölgeye de geldi. Bizansın eski eserleri, çetin mücadeleler neticesinde, yıkılarak onların yerinde Selçukî binaları kuruldu. İç Anadolu'daki taş malzeme yerine buralarda daha çok tuğla kullanıldı. Manisa'da ve çevresinde Saruhanoğulları devrinden kalma eserler, pek mahdut olmakla beraber (13), bunlar, o tarihlerde yıkılmış bulunan Bizans kilise ve saraylarından getirilen mermer, taş, tuğla gibi malzeme ile inşa olunmuştur. Bunun en güzel ve karakteristik misali, Ulucami ve İlyasbey Mescididir. Badanalanmış olan Ulucami kuzey kapu medhalinde evvelce tezyinat mevcut olduğunu Dr. Rifsthal, bir ihtimal olarak, ileri sürüyor (S. 6). Sütun ve başlıkları, Bizans eserlerinden alınmıştır (14). İshak Çelebi Türbesinin kapısındaki düğümlü ve yılankavi mermer sütunlar da Bizans'a aittir. Bunların benzerlerine Konya ve İstanbul'da Zeyrek'te rastlarız.

Şimdi Manisa içinde mevcut olan Selçukî ve Osmanlı mimari eserlerini, tarihî kıdemlerine göre sıralıyarak, bunlarda göze çarpan tuğla motifler ve çizgileri, modelleri ile birlikte mütalâa edelim :

Ulucami Minaresi :

(İnşa: H. 8. Asır) Gövdenin sathı, şerefeye kadar koyu kobalt, firuze mavisi ve yeşil renklerle sırlanmış tuğlalarla süslüdür. Tuğlalar, şekilde görüldüğü üzere, helezonî bir sıraya göre ve birinin bir bölü üçü, müteakip tuğlanın altına gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Bu tuğlalara yakından dikkatle bakılınca, kırmızı da görüldüğünü, Rifsthal, belirtmektedir (15). Fakat ben, bu renkte tuğla görmedim. Lâcivert tuğlaların solmuş olanları kırmızı gibi görünüyor. Dip tarafta sarı tuğlalar da vardır. Tuğlaların sıralanması şerefeye kadar aynı şekilde devam etmez. Dipte, sıralanma ufkidir. Ortada başka bir tertip, bir bilezik vücuda getirir. Şerefenin altına doğru ise şekilde görüldüğü gibidir (Şekil: 1).

Prof. Rifsthal, eserinde bu tarz tezyinatın Edirne'de üç şerefelide, Antalya'da Yivli Minare'de görüldüğünü söylüyor ve Ulucami Minaresinin şerefesinden yukarı kısmının tamire maruz kalmış olduğunu ilâve ediyorki, bu kitabın Vaakıflara ait ikinci bölümünde İshak Çelebi ilâve-

(13) Bunlar hakkında tafsilât için bakınız: Saruhanoğulları ve Eserlerine dair vesikalar C. I ve C. II.

(14) Cenubu-garbî Anadolu'da Türk Mimarisi. Dr. Rifsthal S. 8, 9.

(15) Cenubu-garbî Anadolu'da Türk Mimarisi. S. 10, 12.

lerinde okunacak olan vesikalar, muharririn isabetli görüşünü teyit etmektedir.

Tuğlaların Ulucami Minaresindeki tertipte kullanımına Bursada II. Murad'ın oturduğu evin cephesinde tesadüf ediyoruz. Bu ev şimdi restore edilmiştir.

Gülgün Hatun'un Dere Mescidi :

(İnşa: H. 8. Asır) İshak Çelebinin karısı olduğunu kuvvetle iddia ve vesikalarla teyit ettiğimiz bu hayır sahibi kadının, hamamı yanında küçük bir mescit vardır, ki bugün hususî ellerde kullanılmaktadır. Bu mescit kare zemin üzerine, beş köşeli bir şekilde inşa edilmiş ve üstü kubbe ile örtülmüştür. Bina o kadar tamir görmüş ve değişmiştir ki, pek az bir parçasında eski devrin izlerine rastlanabiliyor. Batıya doğru ve yol üstünde olan duvarında kısmen toprak altında kalmış iç içe iki pencere kemeri vardır. Bunlar, vaktiyle sıva ile kapatılmış, sonradan sıvanın bazı kısımları düştüğünden, görünebilmiştir (Şekil: 2). Bu pencere kemerindeki tuğla motifler, H. 889 yılında inşa edilmiş olan İvazpaşa Camiinin pencerelerinde de görülmektedir. Belki de bu mescit tamir edilirken motifler 9. Asırda yapılmıştır.

Alibey camii Minaresi :

(İnşa: H. 821) Önce mescit olarak inşa edildiği ve sonradan camie tahvil olunduğu anlaşılan Alibey Camii (16), minaresi, çok enteresan bir tuğla motifi ile bezenmiştir. Bu motifin bir eşine, gene Manisa'da Serabad Camii minaresinde rastlıyoruz. Ancak Serabad Minaresindeki motifler, helezoni mihverler üzerinde yükselmektedir. Alibey Camii minaresi sonradan beyaz sıva ile sıvanmış olduğundan, bu motifler uzun bir zaman bu sıva altında mahpus kalmış ve ancak şimdi sıvanın döküldüğü yerlerden görülebilmıştır.

Minareleri beyaza boyamak merakı, herhalde bu güzel tuğla deseninin anlaşılamadığı muahhar devirlerde meydana çıkmış bir moda olsa gerektir. Aynı hale Ayniali Camii minaresinde de rastlamaktayız. Ayniali Mescidinin II. Beyazıt devrinde yapıldığı I. Cildimizde isbat olunmuştu. Bunu Seyyid Şemseddin adında bir hayır sahibi, H. 11. Asırda camie tahvil etmişti (17). Minarenin de o zaman yapıldığını tahmin ediyoruz.

(16) Bugünkü durumu için bak: Manisa Tarihi. S. 93, 94.

(17) Bak: I. kitap. Ayniali maddesi.

Demek oluyor ki, Selçuk Mimarisinin bir devamı olan bu tarz Osmanlı minareleri, H. 17. Asırda da yapılyordu (Şekil: 3).

İyvazpaşa Minaresi :

(İnşa: H. 9 Asır) Bu minare dikey olukludur. Bunu yivli minare sınıfına ithal edebiliriz. İnşa tarihi H. 889 dur. Yivli minareler, Osmanlı mimarisinde görüldüğü gibi, Selçuk camilerinde dahi vardır. Oluklar tuğlaların kullanılış tarzından ileri gelmiştir (18). İyvazpaşa minaresinin şerefesinin hemen altında güzel bir tuğla motifi göze çarpar (Şekil: 4). Bu şekle Bursa'da II. Muradın evinde de rastlamaktayız. Doğuya bakan pencere ve kemerlerinde de karakteristik motifler vardır.

Kaval Çeşmesi :

(İnşa: H. 9 Asır) Attarece Camiinin güneyinde eski bir mescidin yanında vaki bir çeşmedir. Bugünkü durumu tetkik edilirse 9. Asırdaki Osmanlı tuğla motiflerinin güzel bir örneği görülür. Bu çeşme çok tamir görmüştür. Fakat tamirlerde eski cephenin taklit edilmiş olduğuna ka-niim (Şekil: 5). Burada tuğlalardan gamalıhaç yapılmıştır. Gamalıhaç veyahut devridaimi gösteren çark şekli, Sultan Camii avlusunun dış kapısında da vardır (19).

Hatuniye Minaresi :

(İnşa: H. 896) Bu minarenin gövdesi, şerefesinden aşağısı zikzak olukludur. Bu tarz çok nadir olduğu anlaşılıyor. Bir eşinin Edirne ile Tire'de bulunduğunu öğrenmekteyiz (20). Bu şekildeki minareler, Hicretin 8. Asırda bile vardı. Kahire'de Muhammed-ün Nâsır Camiinin minarelerinden biri bu tarzdadır. Yalnız daha evveleri bu tip minareler yerine yivli minareler veya kuleler yapılmakta idi. Gazne'de, Cürcan'da, Kışmir'de böyle kuleler vardır (21). Yalnız yivli minareler ekseriya renkli

(18) Cenubu-garbi Anadolu'da Türk Mimarisi. Dr. R. M. Rifsthal S. 18.

(19) Gamalıhaç'ın, eski kavimler indinde bir uğur alâmeti sayıldığını Wels, Cihan Tarihinin Umumî Hatları ismindeki eserinin I. cildinde zikretmiştir. Anadolu'da bazı Türk aşiretlerinin bu şekilde bir damga kullandıklarını Ali Rıza Yalçın, eserinde yazıyor. Bursa Halkevi yayınlarından. Anadolu'da Türk Damgaları, S. 73.

(20) Dr. Rifsthal, S. 18.

(21) Aynı eser, S. 35.

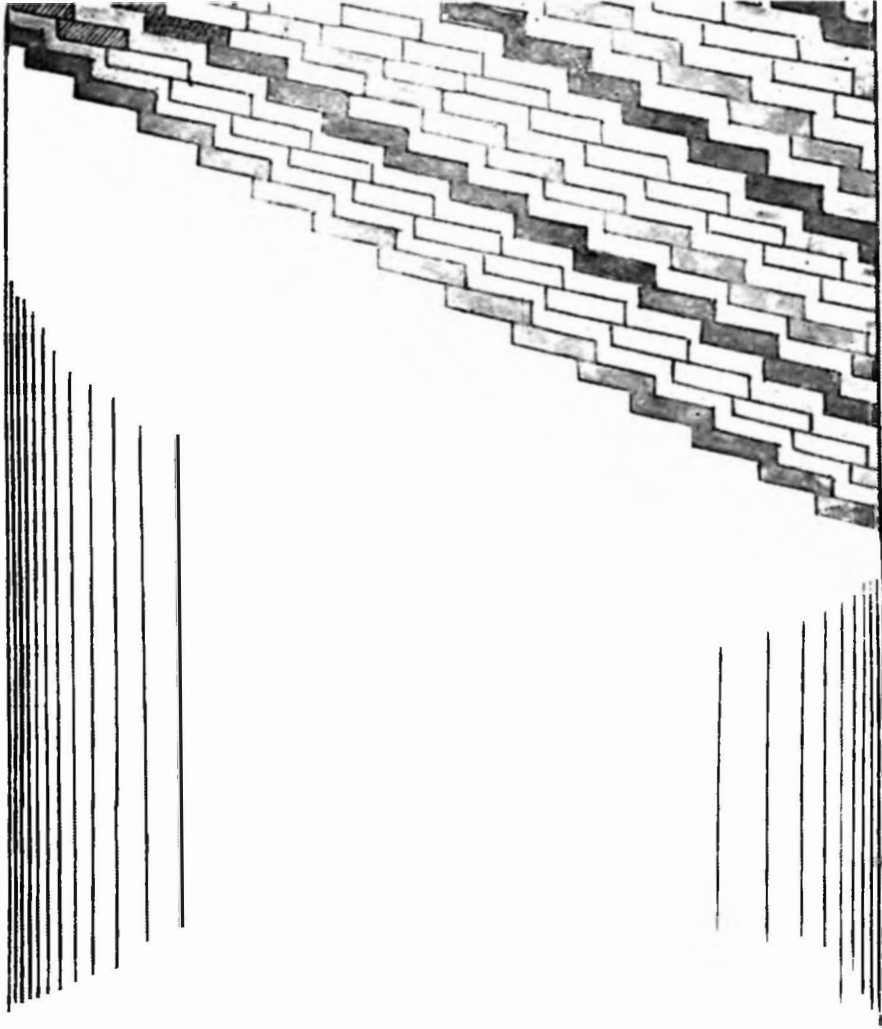
tuğlalarla tezyin edilmekte idi. Bundan başka Hatuniye Camiinin pencere kemer başlıkları, Osmanlı tuğla motiflerinin çok cazip şekilleri ile süslenmiştir (Şekil: 6).

Sultan Camii pencereleri:

Hicrî 929 da inşa edilen bu camie ait iç medresenin ve Sıbyan mektebinin pencere kemerlerinde görülen motifler de daha evvelki asırların bir devamıdır (Şekil: 7). Bundan başka Sultan Camiinin sayfiyesindeki mihrabın kenarlarındaki geniş alçı kabartma tezyinat, çok zariftir. Buraya o kenar suyundan iki örnek alınmıştır.

Buraya kadar olan izahat ve konulan şekillerden anlıyoruz ki, Selçukilerde görülen tuğla motifler, Osmanlılarda da devam etmiştir. Bu itibarla, mimarî hakkında söylendiği gibi, tezyinat bakımından, Osmanlı mimarisini, orijinalitesini tasdik etmekle beraber, Selçuk mimarisinin bir devamı saymak da mümkündür.

İKİNCİ BÖLÜM
VAAKIFLAR

Şekil: 1 — Ulucamı Minaresinin şerifesi altında gövdeyi kaplıyan tuğla motifler.

Apdal Musa

Apdal Musa :

Köprülü, Âşıkpaşazadeden naklen, Apdal Musa'nın Hacı Bektaş'ın kız edindiği Hatun Ananın mühiplerindendi, diyor ve Apdal Musa'nın, Bektaşî düşmanı olan Âşıkpaşazadenin ifadesine rağmen, daha 15. Asırda Bektaşilikle alâkalı sayıldığını ilâve ediyor (22).

Hoca Sadettin, Tacüttevarih'inde Apdal Musa'nın Bursa fethinde bulunduğunu yazıyor.

Evliya Çelebi de Apdal Musanın Hacı Bektaşî Veli ile Ruma gelen Horasan Evliyasından olduğunu söyler. Bektaşî şairlerinden Hüseyin'in bende mevcut bir bektaşî cönkünde bulunan bir nefesi, onun Bektaşiler arasındaki hürmete şayan mevkiini belirtmektedir:

*Apdal Musa Sultan gazaba geldi
Fethetti Urumu yaradan meded (23).*

Bunun gibi daha bir çok Bektaşî şahsiyetleri ve şairleri, Apdal Musayı Bektaşilik dairesine sokacak ananeler tesis etmişlerdir. Hattâ Bektaşilerin 11. postu ayakçı Şah Apdal Musa postudur. Şekayik de Abdal Musa ile Geyikli Babanın birbiriyle münasebetlerine dair bir menkıbe naklediyor (24). Hammer, buradan naklen, Bursa fethinde bulunan derişlerden bahseder (Hammer tercümesi C. I.). Köprülü M. Fuat, bu ananelerin Bektaşiliğe yesevilikten geçtiğini kabul etmektedir (Türk Halk Edebiyatı Ansiklopedisi, Prof. M. Fuat Köprülü S. 62). Apdal Musa'nın kaygusuz Apdal ile münasebeti, Bektaşilerce malûm olan meşhur geyik avı menkıbesine dayanır. Kaygusuz Apdal, Teke Beyinin oğlu idi. Apdal Musa tarafından irşadedildi. Apdal Musa'nın Elmalı'da bir tekkesi olduğunu, bundan başka Tekeelinde, Fenike civarında Apdal Musa'ya izafe edilen başka tekkeler gördüğünü, Evliya Çelebi zikretmektedir. Bu ma-

(22) Türk Halk Edebiyatı Ansiklopedisi. S. 61 M. Fuat Köprülü.

(23) Bu nefes Sadettin Nüzhet'in Bektaşî Sarileri adındaki kitabında vardır. S. 233.

(24) Şekayik tercümesi. S. 33.

lûmatla Manisa'nın Palamut nahiyesi civarında ve Sart köyünde Aptal Musa'ya ait çiftlik ve mezraa bulunabileceğini kabul etmek mantıkîdir. Nitekim Prof. M. Fuat Köprülü, Hasluck'den naklen Aydın vilâyetinde Karahöyük civarında Yatağan Baba namında bir velinin mezarından bahsediyor. Aynı geleneği biz. Manisa'nın Kırkağaç kazasına tabi Yatağan köyü ile burada bir tepe üzerinde halâ halkça mukaddes tanınan Yatağanbaba türbesinin bulunmasını dikkate şayan görmekteyiz. Bu Yatağanbaba, Saruhanoğulları devrinde yaşamıştır. (Saruhanoğulları Kitap II. M. Çağatay Uluçay) Sadettin Nüzhet Ergun, Türk Şairleri isimindeki eserinde, Aptal Musa'nın 14. asır Bektaşî Erenlerinden olduğunu ve menakıbe nazaran kendisinin Azarbeycan'da Hoy kasabasından bulunduğunu, daha evvel Ruma gelerek Orhan zamanında yaşadığını ve Bursa fethinde bulunduğunu, muhtelif membalara atfen beyan etmektedir. S. 164. Ayrıca son zamanlarda elde edilen Aptal Musa menakıbı mecmuasından da bahseylemektedir. S. 166. Bu mecmua da Aptal Musa'nın, Elmalı'nın Teke köyüne yakın harabesi bulunan Genceli kasabasından olduğu kayıtlıdır. Sadettin Nüzhet merhum, bu eserine ve Bektaşî Şairlerine S. 4,5 Aptal Musa'ya ait iki nefes yazmıştır. Bende mevcut bir cönkte dahi daha eski bir ifade olduğu anlaşılan şu nefes, Aptal Musa ismini taşıyor:

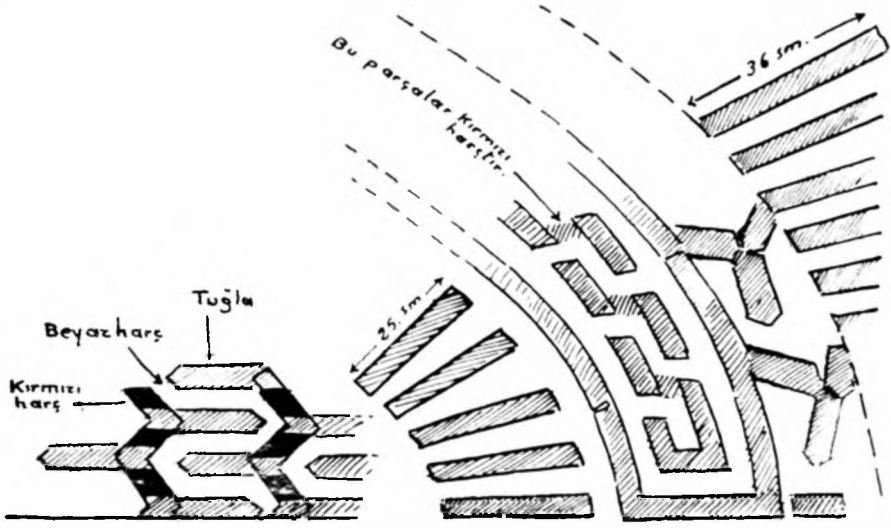
*Gönülcüğüme bir çiğ düştü
Bir ulu mahşer içinde
Kâmiller dükkânın açmış
Her ne ararsan var içinde

Gir içine bazar eyle
Hışmından kork dizar eyle
Aye güne nazar eyle
Ay Alidir gün Muhammed (25)

Yedi kapu sekiz cennet
Kılmsın farzile sünnet
Balık da suya (suyu) arzular
Çarkı döner göl içinde

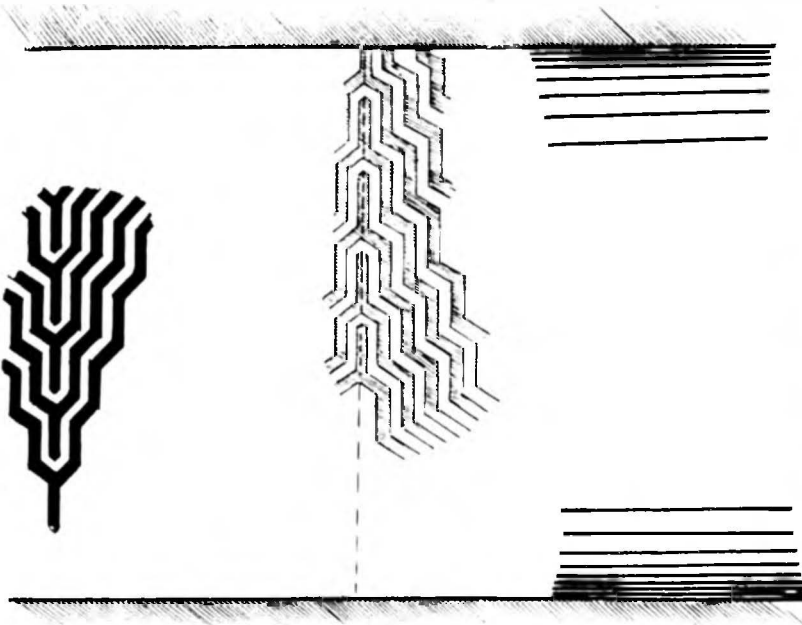
Aptal Musa ey gaziler
Yazıldı kara yazılar
Talip mürşidi arzular
Bülbül oynar gül içinde*

(25) Nefes, cönkten aynen kopye edilmiştir. Bu mısraın üçüncü kıt'aya ait olması aklı daha uygun düşer. İkinci kıt'anın son mısraını istinsah eden veya söyleyen tarafından unutulmuş olsa gerek.

Şekil : 2 — Gölğün Hatunun Dere Mescidinin batı duvarında bulunan tuğla motifler.

Not : Bu motifler, harab olmuş olup ancak şekilde görülebilen kısımları kalmıştır. İyvazpaşa camii pencerelerinde görülen motiflere bunlar mı örnek oldu yoksa, sonradan tamir zamanında camiden mi örnek alındı, burası bilinemez. Ölçüleri : Tuğla kalınlığı 3,4 cm. Harç kalınlığı 3 cm. Harç terkibi Kireç + İnce siyah çakıl.

Şekil : 3 — Alibey Camii minaresinin şerefesinden aşağı kısmını kaplayan tuğla motiflerden iki grup.

— A —

Eğer Teke beyi ile Aptal Musa'nın münasebetlerini gösteren menkıbe de okuduğumuz İncirli ova seyahati ve halk arasında yayılan büyük keramet ve şöhretleri gözönünde tutulursa, Saruhanoğulları asrında Aptal Musa'nın Manisa çevresine uğradığına ve kendisine Saruhanoğullarından bazı temlikler yapıldığına hükmedebiliriz. Vesikalar da bunu teyit eder. Menkıbede İncirliovaya uğradığını, Aydın seyahati sayarsak Bursa fetihinden önce Aptal Musa'nın, Teke ilinden şimale doğru yürüdüğünü ve bu istikamette Saruhanoğulları arazisine de uğradığını kabul edebiliriz. Aptal Musanın sicillerde yazılı beratı aşağıdadır.

“Kazayı Manisa der livayı Saruhan

Manisa'da Palamut nahiyesinde Aptal Musa Çiftliği vakfiyyeti merhum Sultan Süleyman Han tabeserahu beratıyla mütesarrıftır. deyu mukayettir. Defter'i atik.,, 157/260.

Bu kayda göre Aptal Musa'ya veya evlâdına, buraları Osmanlıların eline geçmezden mukaddem bir çiftlik verilmiş, sonra buraları Osmanlılarca istilâ edilince, bu temlik, muteber tutulmuştur.

A B D U L L A H

(*Şeyh, İstanbulî*)

Abdullah :

H. 1062 yılında ölü bulunan bir kadının öşrüdiyeti için yapılan bir duruşmada şöyle deniyor :

“Medine-i Manisa'ya tabi Kadı naam kariye sakinlerinden.... tarihi kitaptan bir ay mukaddem kariye-i mezbure civarında Tahir Çelebi köprüsü kulbinde İstanbulî Şeyh Abdullah efendi zaviyesi dimekle maruf mevzide mahnuک eseri ile maktül bulunan meçhule tün neseb....,,

Bu ifadeye nazaran Kadı köyü yanında Tahir Çelebinin bir köprüsü, bunun da yakınında İstanbulî şöhretiyle anılan Şeyh Abdullah efendinin bir zaviyesi vardı. Eski kayıtlarda adı geçen Kadı köyü, Gediz nehrine yakındı. Bugün bu isimde bir köy yoktur. Birinci kitabın 296. sayfasında köyler arasında kaldırım döşendiğine dair bir hayır teşebbüsü zikredilirken şöyle deniyor: “Tahir Çelebi, Gölbeği denilen mevzide bir köprü yaptırmıştı. “Bu kayda nazaran İstanbulî Şeyh Abdullah'ın zaviyesinin şimdiki Gölbeği timarı civarında olduğunu anlamaktayız. Belki de Kadı köyü bu timar içinde idi. Eski Düğlek köyünün bu isimle anılmış olması da muhtemeldir.

Abdullah Ağa

Abdullah Ağa :

Bu vakıf sahibi zatın hâl tercümesini tesbit edemedik. Manisa'nın eski adıyla Deveciyan mahallesinde Babüşşam (Şam kapısı) civarında bir çeşmesi vardı. H. 1084 tarihinde mahkemeye bu çeşmeye bir müteveli tâyin edilmişti. Bu kayda göre Abdullah Ağanın bu tarihten daha önce yaşadığı anlaşılıyor. 141/198.

Abdullah Çelebi

Abdullah Çelebi :

Müderri. Dilşikâr mahallesinde otururdu. Manisa eşrafındandı. Babası İbrahim efendi idi. H. 1072 de berhayattı.

Vakfı: Aynı mahallenin avarızına (vergi) karşı 4000 akçe vakfetti. 119/347. Vakfiyesi Benlizade Mehmet Efendi'nin Naipliği zamanında yazıldı. Sene H. 1071.

Abdullah Efendi

(Şeyh)

Abdullah Efendi :

Manisa'da 17. asırda yaşamış meşayihden bir zattır. Halvetî tarikatine mensuptu. 143/371, 99.

Vakfı: Manisa'nın Bölücekiatik mahallesinde bir tekkesi vardı. (Bölücekiatik mahallesi, bugünkü Kuyualanı denilen yerdir, Karaköyün kuzeyine düşer). Bu tekkeye bir bağ vakfeden Veli kızı Fatma kadının H. 1085 tarihli vakfiyesinde, Şeyh Abdullah Efendi, müteveli olarak gösteriliyor. Abdullah Efendi, aynı yılın sonlarında vefat etmiş, yerine Şeyh Ali postnişin olmuştur.

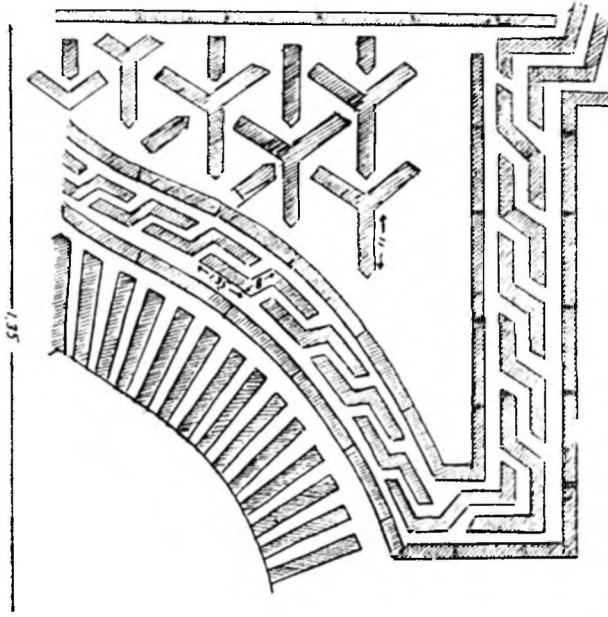
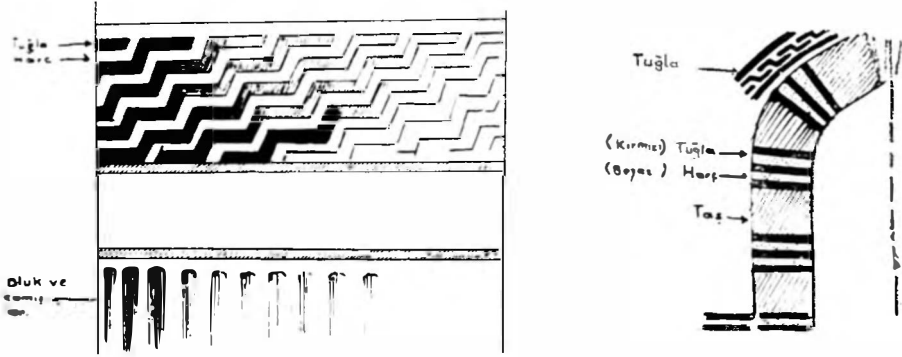
Abdullah Efendi

(Kametizade)

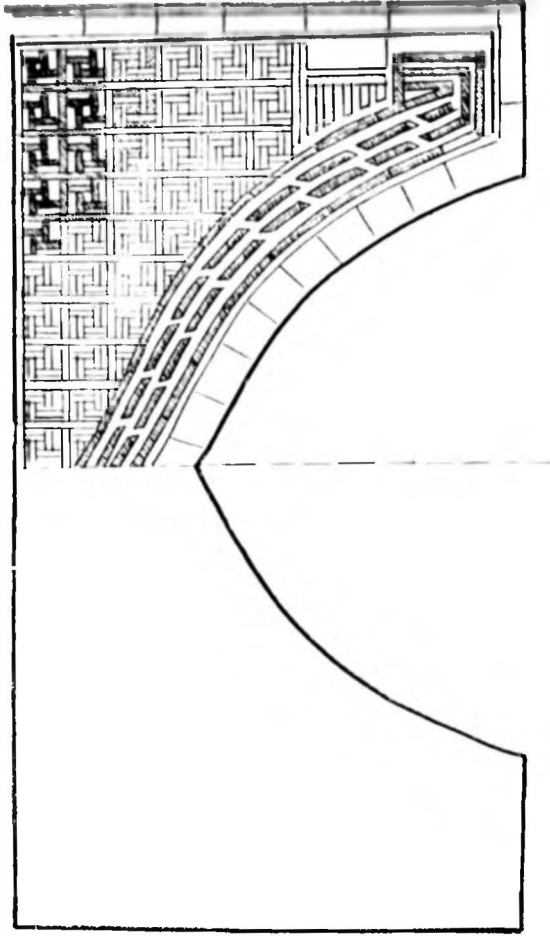
Abdullah Efendi :

Müderri olup Kametizadelerdendir. Babası, Abdülmümin Çavuştu. Kardeşi Kameti Mustafa efendidir. (26).

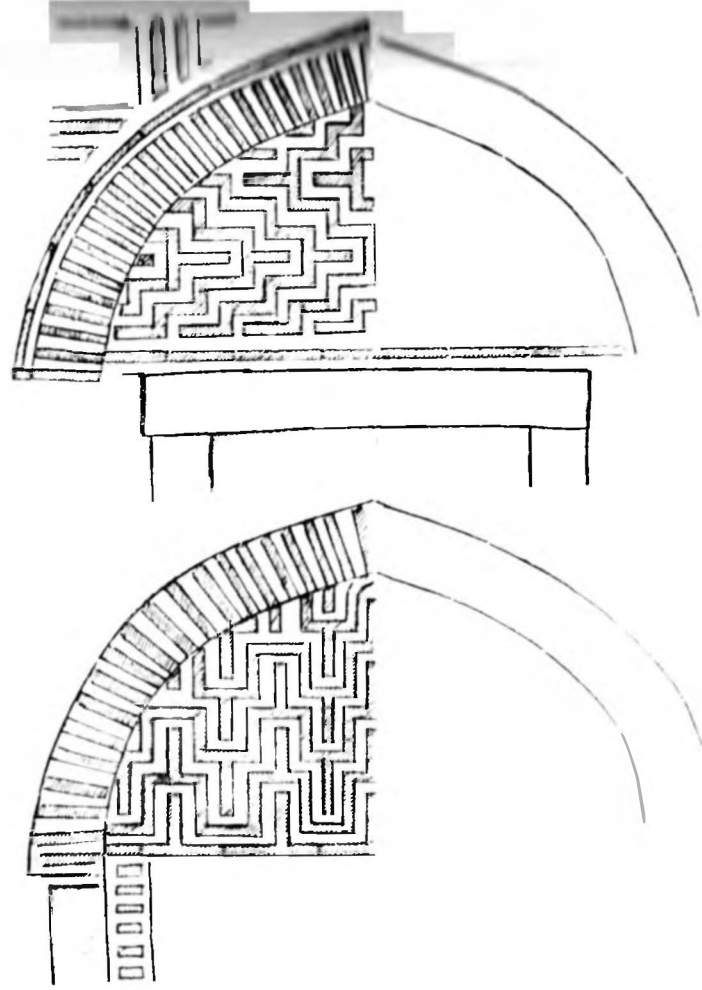
Vakfı: Manisa'nın Kôrhane mahallesinde bulunan İshak Çelebinin

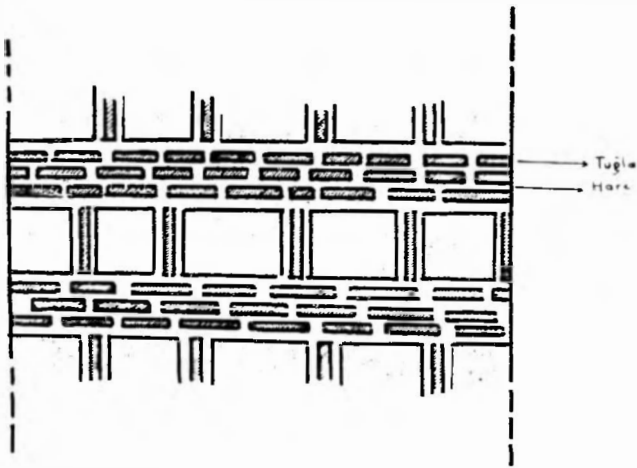
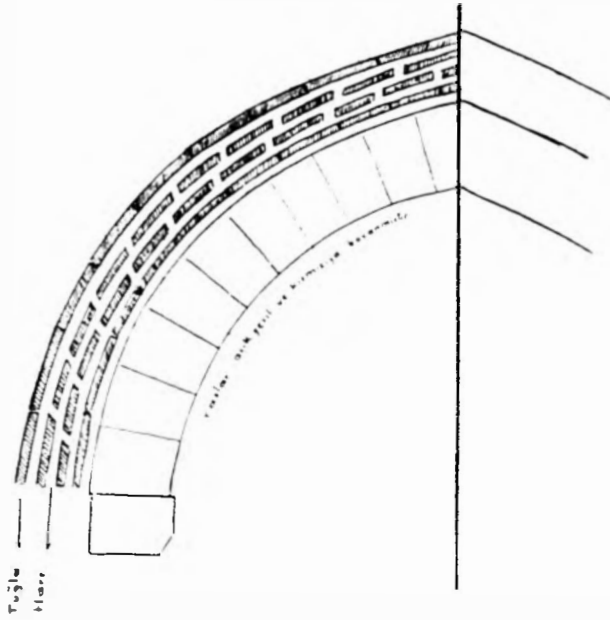
Şekil: 4 — İyvazpaşa Camii minaresi şerefesinin hemen altındaki tuğla motiflerle olukların başlangıcı. Sağda görünen kemer, minarenin kaidesindeki pencereye aittir. Minarenin tuğla motifleri üzerine sonradan kalın bir sıva yapılmıştır. Diğer şekil de İyvazpaşa Camiinin doğu güney ve batı pencerelerinin birinin başlığındaki tuğla motifleri gösteriyor. Başlığın diğer yarısı buradakinin aynen simetriğidir. Ölçü: Pencere dıştan: 1,35 × 2,80 Met. Tuğla kalınlıkları 3 cm. kemerdeki muvazi tuğlalar 4 cm. Harç kalınlığı aynıdır.

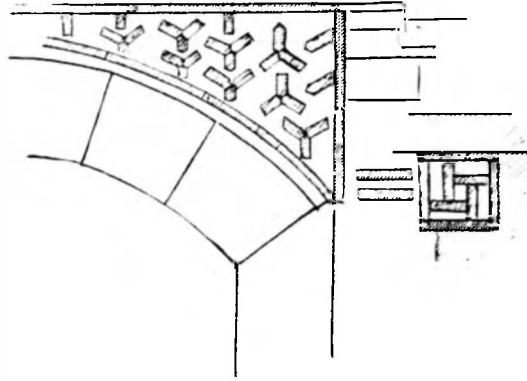
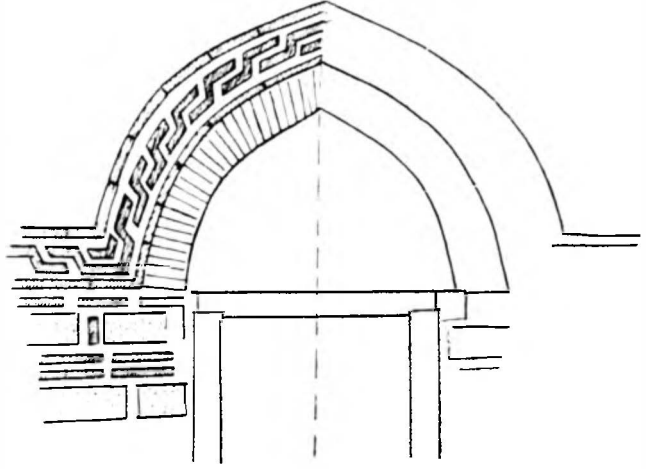
Şekil: 5 — Kaval Çeşmenin cephesi.

Şekil: 6 — Hatuniye Camiin kible tarafındaki pencerelerden ikisinin kemeri

Şekil : 6, 8 — Manisa'nın Karaköy semtinde bulunan Mübarekoğlu çeşmesinin kemerindeki tuğla motifler (bu çeşme Attarece Camiinin doğusundadır.) Diğer şekil Attarece minaresinin gövdesinde ve kaideye yakın kısmında görülen taş ve tuğla örgüsüne aittir.

Şekil: 7 — Sultan Camii iç medresesi dersiam kubbesinin doğu pencerelerinden ikisine ait kemerlerden biri. Kenarda Sultan camii avlusunun batı kapısında tuğla ile yapılan tezyinat ve Gamalı haça benzeyen bir sembol. Diğer şekil; Camiin son cemaat yerindeki mihrabın iki tarafını kuşatan alçı kabartma tezyinattan fki parçadır.

çeşmesine (27) Elli adet esedi kuruş vakfetmişti. Çeşme, o tarihte (H. 1085) Müderris Abdullah efendinin evine akmakta idi. Vakıf paranın neması ile çeşmenin tamirleri yapılacaktı. Lâzım olmadığı yıllarda, nema, sermayeye katılacaktı. Müruru zamanla bu çeşme yok olursa para, fukaraya verilecekti.

Vakfiye tarihi: 12/Rebiilevvel '1085 Âmedi Ali efendinin kadılığı zamanında yazılmıştır. 143/40.

Abdüllâtif Efendi

(Kadı, Abdülrezzakzade)

Abdüllâtif Efendi :

16. asır sonu ve 17. asır başlarında muhtelif kadılıklar ve müderrisliklerde bulunan Abdürrezzak efendinin oğludur. İzmit Kadısı iken vefat etmişti. (28)

Vakıfları: Abdüllâtif efendi, Manisa şer'iyye mahkemesi için bir ev vakfetmişti. Vasisi, İstanbul'da Gedikpaşa mahallesinde sakin Kadı Abdullah efendi, İbni Mahmud efendi idi. Manisa'nın Muradiye mahallesinde muhtelif odaları ihtiva eden mülk evini aşağıdaki şartlarla H. 1084 yılında Edirne Kadısı olan oğlu Müderris Abdürrezzak efendi ve Ahmet Ağa müvacehesinde vakfetti:

Öldükten sonra bu ev ecrimisil ile icareye verilecek, tamir ücreti çıkarıldıktan sonra bir dindar ve iyi kalpli zat Vaakif'in ve annesinin ruhuna sabah namazından sonra beş yasin okuyacak ve bu hizmetine karşılık günde dört akçe alacaktı. Gene bir salih zat da günde üç akçe karşılığı olarak ikindiden sonra *مر الرسول* âyeti kerimesini okuyacaktı. Diğer bir adam üç akçe karşılığı olarak sureibina tilâvet edecekti. Başka bir adam da günde üç akçeye akşam namazından sonra surei melik okuyacaktı: sevabını peygamberimizin ruhuna hediye edecek ve buna karşılık günde dört akçe alacaktı.

Haziran başından eylülün onuna kadar yüz gün yevmi onar akçelik kar satın alınacak bu eve konacak ve gelen geçen insanlar sulanacaktı.

Tevliyet, oğlu Ahmet Ağa'ya aitti. Günde beş akçe tevliyet hakkı olacaktı. Bu hak, evlâdiyet şartı üzerine olup, evlâdının inkirazında hâki-

(27) Bu çeşmenin şimdiki Saruhanbey türbesi karşısında yangından evvel mevcut bulunan Kuruçeşme olması muhtemeldir.

(28) Manisa Ünlüleri S. 10. Burada müellif Abdüllâtif efendiyi Manisa simaları arasında önemini belirtmek kastıyla almıştır.

min oyuna bırakılmıştı. Bu evde Manisa'ya kadı olanlar, ücretleri ile oturmak isterlerse, evvelki vazifeler eda edilmek şartıyla onlar kiralyacaklardı. Başkaları oturursa, yukarda geçen tilâvetler Muradiye Camiinde yapılacaktı.

Vakfiye tarihi: H. 1084. Bu vakfiyeyi sicli mahfuzdan noksan ve ziyadesiz çıkaran, kadı Mustafa oğlu Ahmet efendidir. Sene H. 1168.

Mahkemeye vakıf evinin yeri:

Muradiye camiinin yanında 179 60 ve camiin garb cihetinde kâindi. 207/3 H. 1165 te Abdüllâtif efendinin hafideleri Hatice ve Rabia Hatunlardı. Bu evin gayri kabili tamir bir hale gelmesinden dolayı mahkemece evden el çektirilmelerine hükmolundu. Çünkü bu kadınlar, Abdüllâtif efendinin terekesine müstehak olduklarını iddia etmekteydiler. 141/261. Bu iki vesika'nın yazıldığı zamanda Manisa kadısı Ali efendi ve naibi Şeyh Mehmet efendi idi. Vakfiyenin başında: Mevlâ Handan oğlu Mehmet efendinin Umur-u şeriye-yi askeriyeyi dinlemeğe memur olduğu ve o tarihte Rumeli kazaskeri bulunan Ali efendi tarafından gönderildiği yazılıdır.

Abdürrahman Çelebi

(Kadı)

Abdürrahman Çelebi :

Adala kadısı idi. Babası bundan önce geçen vakıf sahibi Abdüllâtif Çelebi idi. 179/120.

Vakfı: Körhane mahallesinde hududu vakfiyede yazılı mülk ev.

Şartı: Evin tevliyeti, karısı İdris kızı Nefiseye evlâdiyet üzere şart koşulmuştu.

Tarih: Zilkade sene 1074.

Bu vakfiye Kadı Yunus oğlu Mustafa Efendi zamanında yazılmıştır.

Âdil

(Paşa, Şeyh)

Âdil :

Saruhanogulları devri adamlarındandır. Kabri, Kırtık dedesi ismiyle Manisa'nın doğusunda ve kadim Kırtık köyünün bulunduğu yerdedir. Halk Hidrellez günlerinde burasını ziyaret eder.

Âdil paşa veya Şeyhe dair olan bir beratta şöyle deniyor:

“Manisa tevabiinde merhum ve mağfur Saruhanoğlu İshak Çelebi ta-

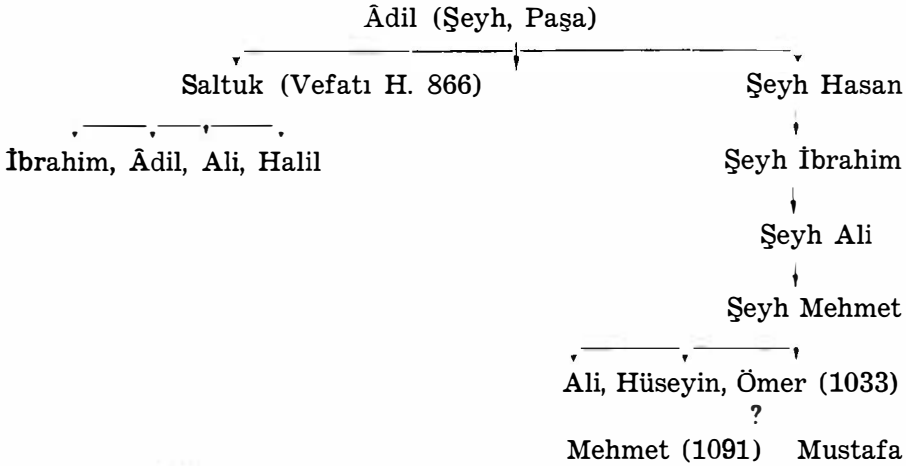
— A —

beserahu Kırtık adlı yeri Âdil Paşa nam kimesneye vakfedüb ve eline mektub vermiş mezkûr Âdil fevtolub ol vakıf evlâdından Şeyh Saltuk babaya nakletmiş eline merhum ve mağfur Said ve Şehid babam hüda vendigâr nevvearllahu kabrehu hükmü hümayun virub vakfiyyetini mukarrer kılmış şidmiki halde mezkûr Şeyh Saltuk dahi fevtolub oğulları şeyh Halil ve Ali ve Âdil ve İbrahim kalub merhum babamın Saruhanoğlu İshak Çelebinin mektuplarını getürüb bana arzittiler ben dahi görüb müsellemler ve mukarrer dutub..., tarih: 26/Rebiilevvel/866 116/271

Bemakamı Edirne (29)

Âdil paşanın nesebi ve evlâdı:

H. 1033 de Şeyh Mehmet oğulları Şeyh Âdil'in oğulları Ali, Hüseyin, Ömer ismindeki zatlardı. O tarihte yapılan bir duruşmada şahitlerin şahadeti ile bu üç zatın babaları Şeyh Mehmet, Şeyh Mehmed'in babası Şeyh Ali, bunun da babası Şeyh İbrahim, Onun da babası Şeyh Hasan olup, bu dahi Âdil paşa'nın oğlu olduğu anlaşılmıştır. (30) 1091 tarihli bir emirde Âdil paşa'nın evlâdı evlâdından Mustafa ve Mehmet adında iki kimse bulunduğu yazılıdır. Bu Mustafa 1106 da cülûs sebebiyle, beratını yenileştirdi. Bu malûmata göre Şeyh Âdil veya Paşa'nın Saltuk ve Hasan adında iki oğlundan türeyen evlâdına ait takribi şecere şöyle olmak lâzım gelir:

(29) Mukarrername Fatih Sultan Mehmed'e aittir.

(30) Saruhanoğulları ve eserlerine dair vesikalar S. 81, 164, 175.

Afife kadın

(Müftüzade)

Afife Kadın :

Müftüzade diye şöhreti vardı. Babası Abdürrezzak efendi İbni Abdül-lâtif olduğuna göre bu zat, bundan evvel evini, mahkeme olsun kaydiyle vakfettiği yazılan Kadı Abdüllâtif efendinin oğullarından biridir. Afife kadın da bu Abdürrezzak efendinin kızı idi. Göktaşlı mahallesinde otururdu.

Vakfı: Çengizade mahallesinde hududu vakfiyede yazılı dört fevkanî oda ve üç sofa, bir fırın, dört tahtani odayı, iki sofa ve bir mutfak ve helâyı, bir çift fırını, ayrıca iki helâ ve avluyu müstemil yahudihane.

Şartları: Kardeşi Fahrülkuzat Ali efendi müteveli ve üveyi oğlu Hacı Hızırzade Ahmet ağa ise nazır olacaktı. Bunlar marifetiyle icara verilecek evin yıllık gelirinden beş yüz akçesi, Çengizade mahallesi avarızına, Çeşnigir camiinde, Vâkife'nin ruhu için, cüz'ü şerif okuyacak olan iki zatın her birine günde ikişer akçesi verilecekti. Bu cüz'leri hıfzedeneye (Yani kitapları saklayana) günde iki akçe verilecekti. Manisada (mahalli belli değil) yaptığı musluğa su taşıyana günde iki akçe verilecek, yaz günlerinde altı yüz akçelik kar alınacaktı. Müteveli ve nazıra günde dörder akçe tahsis olunmuştu. Nema'nın fazlası ile Yahudihane tamir olunacaktı.

Vakfiye tarihi: 1/Cemaziyelevvel/1152.

Vakfiyenin altında Türbezade Hacı Mehmet Efendi, müderris Müftüzade Mustafa efendi, Hatipzade Esseyid Hasan Efendi, Benlizade Ahmet efendi (Kâtip imiş) gibi şahısların imzaları vardı.

Ahmet

(Şeyh)

Ahmet :

Bugün Devrişali mahallesinde, dar bir sokak içinde bir bahçede çitlenbik ağacı altında türbesi bulunan Şeyh Ahmet, H. 1061 yılında hayatta değildi. Ne zaman öldüğünü ve buradaki türbeye gömüldüğünü gösteren bir kayda rastlamadık. Vesikada *بإذنه الموحدين مفيضا صاماته تعالى عن الحوسة والباسا* mahallâtından Derviş Ağa mahallesinde vaki merhum Şeyh Ahmet türbesinin mütevellisi olmayub vakfı mezbure bir müteveli nasbolunmak...., deniyor. 102, 123.

— A —

Ahmet*(Yakupoğlu)***Ahmet :**

Ayniali mahallesinde oturan bu zatın sarıh hüviyeti elde edilemedi. Orta halli bir adamdı.

Vakfı: Ayniali mahallesinde Teberrük kuyusu denilen bir kuyu vardı. 1073 yılında bu kuyu, harabolmağa yüz tutmuştu. Bunu gören **Ahmet**, iki bin akçesini vakfetti. Şaban Dede İbni Receb'i müteveli yaptı.

Şartı: Kuyunun tamir edilmesidir. Bu mahallede, bugün birçok kuyu vardır. Bu teberrük kuyusunun hangisi olduğunu tahmin edemiyoruz. Ancak Ayniali mezarlığı kapısına yakın olup son zamanlara kadar genç kızların seslendikleri ve an'anesi teşekkül etmiş olan maruf kuyu olması çok muhtemeldir. 120 165.

Bu olayı tesbit eden hüccet, Beyatzade Mehmet efendinin kadılığında yazılmıştır.

Ahmet*(Mustafa oğlu)***Ahmet :**

Yarhasanlar mahallesindendi. Hayır ve hasenat sahibi idi. H. 1101 yılında hayattaydı.

Vakfı: Aynı mahallede, hududu vakifyede yazılı mülk ev.

Şartı: Bu ev müteveli eliyle Sultan sokağında müzayede ile satılacak ve parasının neması ile Hüsrevağa Camiinin balmumu ve kandilyağı sağlanacaktı. Müruru zamanla bu hizmet görülemezse, para, mutlaka fukaraya verilecekti.

Vakfiyye tarihi: 14/Şaban 1101. Bu vakfiyye, Kadı Süleyman Efendi zamanında yazılmıştır. 160/42.

Ahmet Ağa*(Elhac)***Ahmet Ağa :**

Manisa'nın Çaprazlarıkebir mahallesinde otururdu. Babasının adı Alidir.

Vakfı: Galle pazarında Solak Mahmud dükkânları demekle maruf ve meşhur birbirine bitişik onüç bab dükkân ve bir kahvehane (bunların zeminini Velebey vakfına yılda yüz akçe icareliydi.)

Şartı: 1 — Senevî 110 akçe müteveliye ayrılacaktır.

2 — Günde iki akçesi Çobanisa'da harabolup Vaakıf tarafından bina ve ihya edilen mescitte imam olanlara, bir akçesi müezzin olana verilecektir.

3 — Her sene mescit kandili için 12 okka şirugan ve 6 okka balmumu alınacaktır.

4 — Her sene yeter miktarda hasır alınarak mescide döşenecektir.

5 — Zamanla mescit tamire muhtaç olursa onarılacaktır.

6 — Çobanisa'daki çeşme ve su yolları harap olursa bu para ile tamir edilecektir.

7 — Tevliyet, hayatta oldukça, Vaakıf'ın olup, vefatında evlâdına intikal edecektir. Müruru zamanla evlâdı münkariz olursa hakim reyî ile bu vakfa, Çeşnigir Camii mütevellisi bakacaktır. Bu takdirde paranın neması, adı geçen cami müstahdem ve mürtezikasına sarfolunacaktır.

Tarih: 2/Şevval/1115. Bu vakfiyye Kadı Mehmet Efendi zamanında yazılmıştır. 171/105.

Ahmet Ağa

(*Karaosmanoğlu*)

Ahmet Ağa :

Karaosmanoğullarından Elhac Abdullah Efendinin oğludur. Yaya köylüdür.

Vakfı: Bölücekiatik mahallesinde, hududu vakfiyyede yazılı, ev.

Tescilcisi: Pilâvcızade Hacı Ali Ağa.

Şartı: Bu ev müteveli tarafından icara verilecek, hasıl olan galle ile Attarece camiinin levazımı alınacaktır. (O tarihte Ahmet Ağa Attarece camiinin hasbi mütevellisi idi.)

Vakfiye tarihi: 7/Reibilâhir/1210. Bu vakfiyye Çelebizade Esseyyid Mehmet Tahir efendi'nin kadılığı zamanında yazıldı. 232/22.

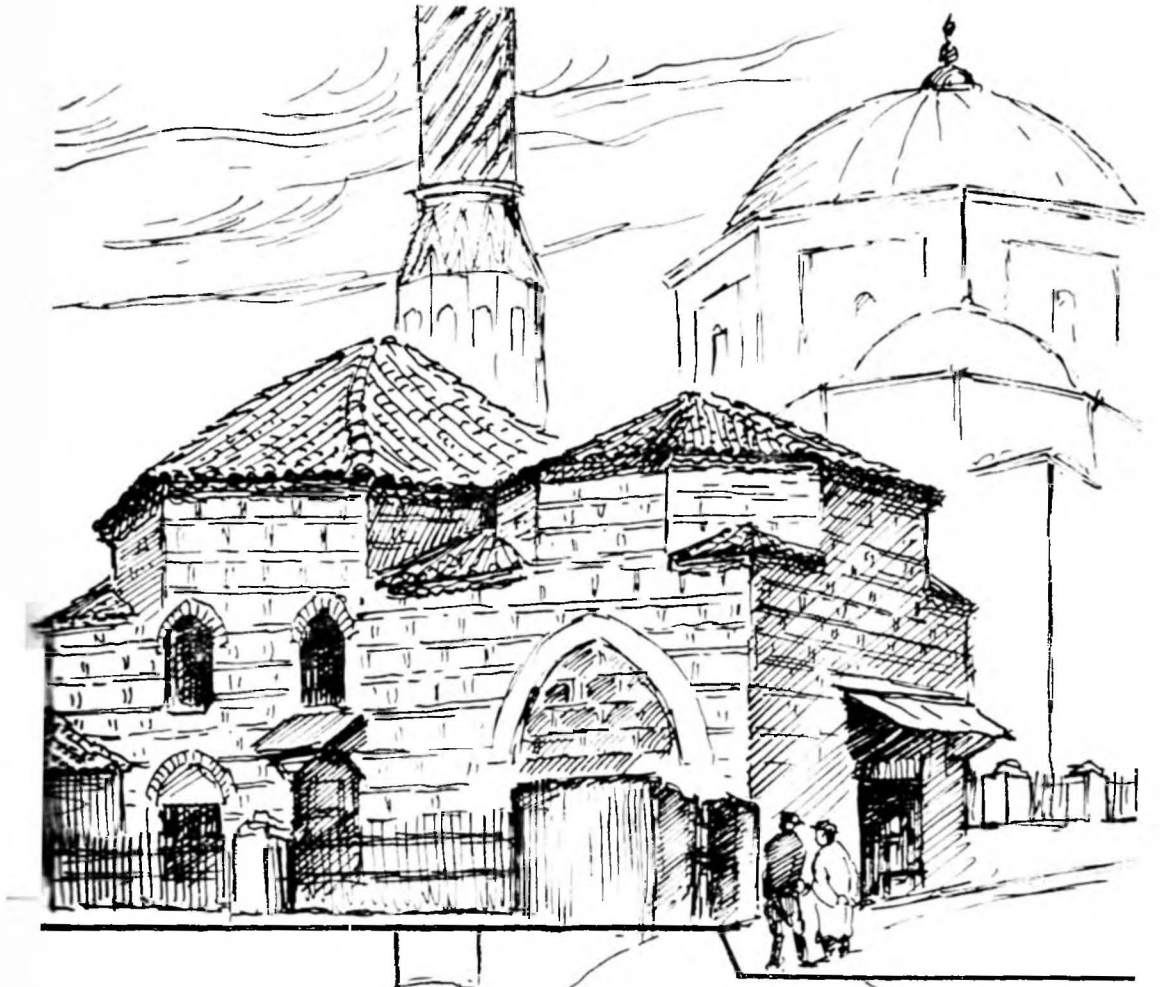
¶Ahmet Efendi

Ahmet Efendi :

İsafakih mahallesinde otururdu. Babası Hacı Ali Efendi idi. 120/112.

Vakfı: Kırk bin ceyyid cedid akçeyi mahallenin vergisi için vakfetmişti. Şartlarına göre, bu para, müteveli eliyle nemalandırılacak, neması ile de mahallenin fukarasına terettüb eden vergiler ödenecekti.

Vakfiyye tarihi: 14/Rebiilevvel/1073 tür.

Bayraktarzade Ahmet Efendi Sıbyan Mektebi ve Karaosmanoğullarına ait bir yapı

— A —

Ahmet Efendi*(Elhac)***Ahmet Efendi :**

Göktaşlı mahallesinde otururdu. Müderristi. Babasının adı, Hacı Hızır idi. 150 105.

Vakfı: Otuz adet esedî kuruşu vakfederek şu şartı koydu: Bu paranın neması ile Serabat mahallesindeki camiin müezzinlerine maaş verilecekti.

Vakfiye tarihi: H. 1090 dır. Vesika, Müsahip paşa imarnı Kadı Ahmet Efendi sicilinde yazılıdır.

Ahmet Efendi**Ahmet Efendi :**

Körhane mahallesinde oturan bu müderris Ahmet Efendi 1067 yılında öldü. Vefatında Muradiye camiindeki kitap dolabına birçok kitaplar vakfetti.

Ahmet Efendi*(Seyyid, Kadı)***Ahmet Efendi :**

Bayraktarzade diye anılan bu Ahmet Efendi, Yusuf Efendinin oğludur. 1229 yılında bir vakfiyye yazdırmıştır. Kendisi Deveciyan mahallesinde otururdu.

Vakfı: Vakfiyesine göre, iki hususu vakfetmiştir. 247 68.

- a) Hatuniye camiinin batısında iki adet derslane (bugünkü müftülük dairesi). (31) Bu cihette başka Vaakıflarca yaptırılmış 11 adet hücreli bir medrese de vardı.
- b) 300 adet kuruş nakit para.

Şartları: Para, nemalandırılarak: 1 — Müderrise günde 8 akçe verilecek, tevliyet için de yevmi iki akçe ayrılıp artanı, mütevellî elinde saklanacaktı. Bu para ile gereklikçe 11 hücreli medrese, iki derslane tamir olunacaktı. 2. — Tevliyet, hayatta oldukça Vaakıfın olup, vefatında ekber ve erşed erkek evlâdına intikal edecekti.

Vakfiye tarihi: 25/Muharrem/1229. Bu vakfiye Esseyyid Ebubekir efendinin kadılığı zamanında yazılmıştır. 247 72.

(31) 1. kitapta Hatuniye camii vakfiyesinde mektep binasına dair bir kayıt geçmediğini zikretmiş, bugünkü mektebin sonradan yapılmış olduğunu tahmin etmiştik. Noktai nazarımızın isabeti meydandadır.

Ahmet Esad Efendi

Ahmet Esad Efendi :

Manisa müftüsü Halil Efendinin oğludur. Önce Manisa'da müderris oldu. 1836 da ölen kardeşinin yerine müftü tâyin edildi. Kendisi sairdi.

Vakfı: Manisa'nın eski adıyla Çarşı mahallesinde, İlyasbey mescidi-ne yakın bir yerde medresesi vardı. İstiklâl savaşında yandı. Bu medrese Esadiye medresesi, diye anılırdı. (32) Bu medreseye ait vakıf arsalar-dan biri Çaprazlarıkebir mahallesinde idi. 323/226.

Ahmet Ağa

(Sıracalızade)

Ahmet ağa :

Sıracalızade Esseyid, elhaç Ahmet Ağa, Eğri köylü Hacı Himmetin torunu idi. Babası Hacı Mehmetti. Bu aile çok zengindi.

Vakfı: (Gelir kaynakları) Eğri köyü yakınında söğüt arasında Kalabak deresinde bir çarklı su değirmeni, Yenice köy yakınında Kovanca deresinde bir göz su değirmeni, Sarma yakınında baş değirmen demekle meşhur bir göz değirmen, orta değirmen, Sarma çayı yakınında, Halitli köyü tımarında Yolkesen değirmeni, (2/3 hisse.) Davutlar köyü yakınında bir göz değirmen, Eğri köyünde Kocabahçe denilen altmış dönümlük, binaları havi bahçe, aynı köye tabi Güllü bahçe demekle maruf 20 dönümlük diğer bahçe, Eğri köyünde Vaakıf'ın konağı yakınında Köşklü bahçe denilen 10 dönümlük bahçe, Sarma ve Dibekalanı köyleri civarında 66 kök zeytin, 10 kök ceviz ağacı, Eğri köyünde bir bakkal, bir katmerci, bir çulha ve bir berber dükkânı, bir bab şerbethane ve bir hamam. Gene Eğri köyünde 20 dönümlük bağ.

Manisa'nın Ulucami mahallesinde bir bap kahvehane, altında bir bakkal dükkânı, Bektaşikebir mahallesinde, Mollaşaban köprüsü başında müştamilâtiyle bir kahvehane (bugün burada bir kahvehane vardır.) Tah-talkalede hamam yanında bir berber dükkânı.

Şartları: Bu emlak mütevellî eliyle icara verilerek hasılatıyla:

- Ramazan aylarında, iftar ve imsaki müslümanlara bildirmek üzere, top atılacaktır.
- Eğri köyünde Vaakıf'ın dedesi, Hacı Himmet Ağanın yaptırdığı Camiinin imamına ayda 40 kuruş verilecek, imam bu para ile fukaraya yemek yedirecektir.

(32) Tafsîlât için bakınız: Manisa Ünlüleri S. 13, 14, 15 M. Çağatay Uluçay.

— A —

- c) Ayrıca bu camiin imamına, kayyimine, hatibine, muayyen vazifeler verilecek, camiin tamiri de sağlanacaktır.
- d) Eğri köyünde 4, bu köye yakın Pazar Çeşmesi denilen ile 5 adet çeşmenin gerektiğçe tamirleri yapılacaktır.
- e) Manisa'da Ulucami yanında babası Hacı Mehmedin yaptırdığı büyük saatin mevkuf parası telef ve zayi olursa, bu gelirden bu para temin olunarak muktezi tamirleri yapılacak, saatçisine ayda ikişer kuruş verilecektir. (Büyük tamir onbeş yılda bir olacak) eğer saat külliyen harabolursa müteveli tarafından eskisi gibi yaptırılacaktır. (33)
- f) Müteveli ayda onbeş kuruş alacaktır.
- g) Hasılattan fazla kalan, evlâdı tarafından bölüşülecektir.

Tarih: 23/Zilkade/1230. Bu vakfiyye Kadı Celâl Efendizade İsmail Efendi zamanında yazılmıştır. 251. 61

Ahmet Reşit Efendi

Ahmet Reşit Efendi :

Sıtkı Efendi oğludur. Babası da Hayrat sahibi idi. Manisa'nın İlyası-kebir mahallesinde 1184 tarihinde üç adet tezgâhlı culah odasını vakfetmişti. Bunların geliri aynı mahallede bulunan Osman Çavuş (bugünkü Zeytincik mescidi arsası) mescidine meşrut idi.

Ahmet Reşit Efendi 1221 yılında İzmirde kadı bulunuyordu. Babasının vakfı müruru zamanla harabolmuştu. Manisa'ya geldi ve bu arsaları vakıftan icare ile satın alarak, dört tezgâhı ihtiva eden iki culah odası yaptı ve bunları vakfetti.

Şartları: Bu akaratın gelirinden yılda birer buçuk kuruş babasının vakfına verilecek, on ikişer kuruş ile de mahalle mescidi ile odaların masrafları sağlanacaktı. Ayrıca cami imamına, mütevellisine, kayyimine Osman Çavuş mescidi imamına ve levazımına vazifeler tahsis olunmuştu. Yaz günlerinde karlı su tedariki de şarttı. Vakfiyyede mahalle avarızına para ayrılıyordu.

Vakfiye tarihi: 7/Cemiziyelâhır/1221. Vakfiyenin hangi kadı zamanında yazıldığı belli değildir. 240/90.

(33) Saatin mahalli bugün mevcut olup, nedense saat parçalanmış ve bu parçalar Muradiye camiinde saklanmakta bulunmuştur. Buraya H. 1083 tarihinde ilk defa büyük saat konu ve buna muvakkit tâyin edildi. 138/260.

Ahmet Vehbi Efendi*(Antakyavizade)***Ahmet Vehbi Efendi :**

Antakyalı olduğu rivayet ediliyor. (34) Mısır'da tahsilini yapmış, İstanbul'da Rûfâî tarikatine intisap ettikten sonra Manisa'ya gelmiştir. Senesi: H. 1251. M. 1835 de İbrahim Çelebi camii kuzeyindeki maruf tekkesini yaptırmıştır. 1851 de vefat ederek bu tekkeye gömüldü. Kendisi şairdi; Vehbî mahlâsı ile şiir yazardı.

Vakıfları: Yukarıda adı geçen tekke ile (35) mülkünden ayırdığı mallar.

Gelir kaynakları: Abacılar sokağında, bir bab ekmekçi fırını, Gürle'de çukur değirmen demekle maruf bir bab su değirmeni.

Şartları: Hasılatı ile evvelâ gelir kaynakları sağlanacak ve her ay gelirlerden onar kuruş ayrılarak tekkenin tamiri, kandillerinin yakılması için harcanacaktır. Ayrıca ayda otuzar kuruş dahi bu tekkede postnişin olan şeyhlere verilecekti. Hasılatın fazlası, erkek ve kız evlâtları arasında, alesseviye taksim olunacaktı. Mütevellilik hayat kaydı şartıyla vaakıf'ındı. Vefatında karısı Abdullah kızı Meryem, onun dahi vefatında erkek evlâdı olmamakla, kız evlâdından en büyüğüne bu vazife intikal edecekti. Evlâdının inkirazında mütevellilik, hâkimin reyine bırakılmıştı. 25 Zilhicce 1267.

Akpınar hakkında

Kırtık köyü 1071 de haraptı. Bu köy ile Has arasında, Yengi (Turgutlu) yolu üzerinde Kâfiripınar demekle maruf bir kaynak vardı. Arzan on iki tülen 21 hatve hali bir arsa üzerinde idi. Bu arsa kadimden beri Manisa halkının müşterek malı idi. 1071 de burasını kendi malı gibi kullanan bir adam mahkemece, bu hareketinden dolayı menedilmişti. 118 24.

Ali*(Hacı)***Ali :**

Manisalı olup Mustafa adında bir zatın oğludur. Hangi mahallede yaşadığı açıklanmamıştır. 150/27.

(34) Manisa Ünlüleri M. Çağatay Uluçay S. 17, 18, 19

(35) Tekke bugün tarif edilen yerde olup harap bir durumdadır.

A

Vakfı: Dilşikâr camii hariminde bir muallimhane yaptı. Şimdi orada böyle bir bina yoktur. 1070 de Mustafa Efendinin oğlu Hacı Ali, babasının vakfettiği paranın mütevellisi idi. Bu para mahkemece tesbit edilerek adı geçen muallimhanede halife ve muallim olanlara maaş bağlandı 150/27.

Ali

(*Celvetî Şeyhi*)

Ali :

Hâkibaba mahallesinde otururdu. Hüseyin isminde bir adamın oğlu idi.

Vakfı: Ahmet oğlu Mehmet namında birinin mütevelliliğini isteyerek şu mülkleri vakfetti: Hâkibaba mahallesinde yaptığı camie bitişik bir arsa, Horozköyünde onbeş dönümlük bağ, aynı mahallede iki çulha odası ile bir berber dükkânı.

Şartı: Değiştirme ve başkalaştırma, vaakıf'a ait olup galleden, önce camiın tamiri sağlanacak, sonra mürtezikalara maaş bağlanacaktı. İmam olanlara üçer, hatip, müezzin ve kayyime birer akçe verilecekti. Bu vazifelerden fazlası, istirbah olunarak neması vakfiğin zapt ve hacet zamanında harcanacaktı.

Allahın emriyle bu vaakıf ölürse, Üsküdar'da Pazarbaşı mahallesinde yaptırdığı cami ve tekkede seccadenişin olanların izni ile tarikat terbiye ve irşadına kaadir bir kimse tâyin edilecek, yevmi iki akçe alacaktır. Bu şeyh, hamis, ve isneyn gecelerinde fıkara ile tesbih ve tehlil ederek sevabını vaakıf'ın nuhuna hediye eyliyecekti. 18/Cemaziyelâhır/1126. Bu vakfiye, kadı Esseyid Abdürrahim efendi zamanından sonra 15/Şaban, 1120 tarihli fermanla Manisa'ya tâyin edilen Nev'îzade Mehmet Salih Efendi zamanında yazılmıştır. Mehmet Salih Efendi, evvelce Pirî Paşa medresesi müderrisi idi.

Ali Bey

(*Hidayetullah Paşazade*)

Ali Bey :

Babası, Hidayetullah Paşa, Kösezade Mustafa ağanın oğludur. Babası, Manisa mütesellimi iken öldü. Hidayetullah paşa, kardeşi Ali ağa ile beraber, 1157 de Manisa mütesellimi idi. Daha sonra İzmir Voyvodası oldu. Karaosmanoğullarından Hacı Mustafa Ağanın kızını aldı. Sonra kayınpederinin idamında vazife gördü. Daha sonra Dergâhîli kapıcı ba-

şısı pâyesine yükseltildi. Nihayet mirimiran oldu. 9/2 1270 de İbrail'de şehid düştü. Oğlu Ali Bey, hayır sahibi idi.

Vakfı: Bezirgânlı köyünde bir cami (bu zamanda Ali Bey, Adala kazasına tâbi olan Bezirgânlı çiftliği ismindeki köyde otururdu.) 226/102.

Gelir kaynakları: Adala'da bir ekmek fırını, bir bakkal, bir berber dükkânı, bir simit fırını, bir kahvehane, bir nalbant dükkânı, Bezirgânlı köyünde bir büyük bahçe, değirmen yanında bir küçük bahçe, iki ocak su değirmeni.

Şartları: Bu mülklerin icarları şöyle sarfolunacaktı:

a) Cami imam ve hatibine günde dokuzar akçe. b) Müezzine günde altı akçe. c) Kayyim olana günde üç akçe. d) Cami kürsüsüne günde altı akçe, cami içindeki beş hücreye günde dörder akçe, buralarda okuyan talebinin dersiamı olan müderrise günde dokuzar akçe, müteveliye günde on iki akçe. e) Gerektiği zaman cami ve akarların tamiri. f) Gelirin fazlası müteveli elinde saklanarak, gerektiğe külliyetli masraflara karşılık bulundurulacak. g) Tevliyet, evlâdiyet şartı ile, vaakıfa aittir. 3/Recep/1204. Vakfiyye, 1203 ramazanında Abdülbaki Efendi yerine tâyin edilen kadı Hacı Recep Efendi zamanında yazılmıştır. 226/28.

Ali Ağa

(*Elhac*)

Ali Ağa :

Rumeli Kazaskeri Ak Mahrûr Efendinin kethüdası olup H. 1107 tarihinde Efendi Hazretlerinin arpalıkları olan Manisa'da bulunuyordu. Kendisi, o zaman Nif'e tâbi Sinancılar köyündendi.

Vakfı: Nif kazasından Karacasu demekle maruf yerde, hududu vakfiyede yazılı, miri arazi üzerinde nâbit mülk cevizlik.

Şartı: Bu cevizlik hasılatı, Kızılca Musa dağında (36) Kocayokuş demekle maruf yerde babası Hacı Ebubekir nâm sahibi hayrın yaptığı çeşmenin tamiratına sarfolunacaktı. Eğer zamanla çeşmeye sarf mümkün olmazsa hasılat mutlaka fukaraya verilecekti. 15/Şevval/1107. Bu vakfiye Manisa kadısı İsmail Efendi zamanında kaleme alınmıştır. 164/74, 75.

(36) Kızılca Musa dağı, uzun zamanlar geçilmesi korkulu derbentlerle dolu idi. Saruhan Zaviye ve Yatırları İ. Gökçen S. 35.

— A —

Ali Efendi*(Müderris)***Ali Efendi :**

Manisa'nın Lalapaşa mahallesinde otururdu. Lalapaşa camii yakınında bir çeşme yaptırmıştı. Ancak bu çeşmenin inşa tarihi belli değildir. Bu eser, ya cami'in avlusunda kâin olan harap çeşmedir, yahut cami'in batısında sokak içinde, hâlâ suyu akmakta olan kemerli çeşmedir. 118/139.

Amber Ağa**Amber Ağa :**

Manisa'ya Şehzadelerle birlikte gelen harem ağalarından biri olsa gerektir. Danışmend Halil mahallesinde bir çeşmesi vardı. Bu çeşmeyi hatırlayanlar, çeşmenin, Yakut Ağa mektebinin yanında olduğunu söylüyorlar. Filvâki bu binanın doğusunda çeşme duvarı temellerine rastlanmaktadır. 140/134.

Arslan**Arslan :**

Hacı Arslan, Hacı Mahmut namında birinin oğludur.

Vakfı: 1071 yılında Manisa'nın Körhane, namı diğer, Devlethan mahallesinde oturmakta idi. Aynı yıl bu mahallenin avarızına karşılık on bir buçuk esedi kuruşu vakfetti. Vakfiyesi, Benlizade Mehmet Efendinin nâipliği zamanında tanzim olundu. 119/336.

Arapsofu**Arapsofu :**

Manisa'nın Kepenekli köyünde bir zaviyesi vardı. H. 11. asrın sonlarına doğru bu zaviyenin kayıtlarına rastlanıyorsa da Arapsofu'nun ne zaman yaşadığı hakkında bir işaret yoktur. 155/104.

Ahçıbaşı**Ahçıbaşı :**

Tarihî hüviyeti tesbit edilemedi.

Vakfı: Manisa'nın Karayunus mahallesinde, Yunus namındaki zatın yaptığı mescitte Ramazan günlerinde, iftarda halka şerbet verilmek üzere, vakıf parası vardı. Bu paranın faizi ile birlikte tutarı, 10350 akçe idi. **Se-ne**, H. 1030. 105/235.

Ataullah Efendi

Ataullah Efendi :

Bu isimde bir zatın Körhane mahallesinde bir vakıf çeşmesi olduğu sicilde yazılıdır. 138/115. Bu çeşmeye vaktiyle kuru çeşme adı verildiğini gene vesikalardan öğrenmekteyiz. 140/147. (37)

Atike Hanım

Atike Hanım :

Cennetzade'nin kızı idi. Babası Cennetzade Aptullah oğlu Hacı Hüseyindir. 323/102. Bu zat, H. 1280 ve M. 1864 de berhayattı.

Vakfı: O tarihte Manisada vakıf bir islâm hastahanesi vardı. Atike Hanım, Nişancı paşa mahallesinde bulunan mülk arsasını bu müesseseye vakfetti. Şartı şu idi: Arsa, hastahane mütevellisi eliyle icareye verilerek hasılatı ile hastaların yiyecek ve giyecekleri satın alınacaktı. Vakfiye, 20/ Cemaziyelevvel/1280 tarihinde tanzim olundu. O zaman Manisa kadısı Esseyid Mehmet Şem'i Efendi idi. Bu zat Mekkei Mükerrreme payelûlerindendi. Vakfiyeyi, sicile kaydederken defterin sonuna şu kıt'ayı yazmıştır:

*“Onsekiz mah oturup beldei Manisada
Hamdola rahat ile geçti zamanım alâ
Yedik içtik dahi oldukça temettu' ettik.
Taşını toprağını simüzer etsin mevlâ,,*

Ayşe Hatun

Ayşe Hatun :

Ramazan dede adında birinin kızıdır. İlyas-ı Sağır mahallesinde oturdu.

Vakfı: Bu mahalledeki evini vakfetti.

Şartı: Abdullah oğlu Cafer'i müteveli yapılarak dedi ki: Bu evde kaydıhayat şartıyla oturacağım, vefatımdan sonra satılarak parası ile aynı mahallede Hacı Mahmud'un yaptığı çeşme tamir olunacaktır, 104/43 (38).

Bu vakfiye, Manisa kadısı, Şeyh Mehmet Efendi yerine, daha önce Turgutlu naibi olup, sonradan Manisa'ya tâyin edilen kadı Mustafa Efendi zamanında yazılmıştır.

(37) Bu zatı, Karaosmanoğlu Ataullah Ağa ile karıştırmamalıdır.

(38) Bugünkü Velioglu Camiinin yerinde vaktiyle bir mescit yaptırmış olan zat. Burada bir de vakıf çeşmesi vardı.

— A —

Ayşe Hatun**Ayşe Hatun :**

Sicilde şöyle bir dâva geçiyor;

Serabat mahallesinde oturan Ayşe Hatun, H. 1056 dan biraz evvel vefat etmişti. Zahirde varisi yoktu. Bu sebepten muhallefâtı miri namına zaptolunacaktı. Bu işlere bakan (Mal'î miri ve beytül mal cem'ine memur olan) Osman Ağa oğlu Mehmet Ağa, Ayşe Hatun'un muhallefâtını alan Esseyyid Hacı Hüseyin Ağayı dâva etmektedir. Duruşmada, filvâki Ayşe Hatun'un zahirde varisi maruhfu olmadığı ve fakat ölmeden altı ay evvel muhallefâtının bazı hayır işlerine sarfını vasiyet ettiği anlaşıldı. Kadın bu işlerin tenfizine Hacı Hüseyin Ağayı tâyin eylemişti. Dâva neticesinde bu zat haklı çıktı. Ayşe Hatun hakkında başkaca bir malûmata rastlamadık.

Vakfı: Bu duruşmadan Ayşe Hatunun vasiyet ettiği hayır işlerinin şunlar olduğu anlaşılmaktadır:

a) Kozluca mescidine iki bin, orta mescidin tamirine iki bin, Serabat mescidine iki bin, Hüccaçlar mescidine iki bin (39), Kanber çeşmesinin tamirine bin, kuruş ve iki yüz kuruş da Hac için vasiyet etmişti. Bu hüccet, Kadı Derviş Efendi zade Şeyh Mehmet Efendi zamanında yazılmıştır. Sene 1066.

Ayşe Hatun

(*Balyemez Hacı Mustafa Kızı*)

Ayşe Hatun :

Babası hayrat sahibi Hacı Mustafa Ağa olup, Manisa ayânındandı. Nişancıpaşa mahallesinde otururdu. 149/88.

Vakfı: Nişancıpaşa mahallesinde, hududu vakfiyede yazılı bir bap fevkani ve bir bab tahtani oda ile avlu.

Hizmet şartı: Ayşe Hatun, hayatta oldukça bu ev, halvethane olacak (Halveti tarikatine mahsus) her cuma günü burada tevhit ve zikir icra edilecekti. Vaakıfenin ölümünden sonra halveti tarikatinden bir kadın buraya şeyh olacak, ve onun vefatından sonra aynı şekil devam edecektir. Eğer kadınlardan halveti şeyhi bulunmazsa müteveli tarafından bu ev icara verilecek, hasılatı, Bölücekiatik mahallesinde ölen İstanbulî Şeyh Abdurrahman Efendi merhumun tekkesinde postnişin olana teslim olunacaktır. Zaman geçme ile bu evde oturulamaz ve icara dahi verilemezse, az çok hasıl olan galle, fukaraya sadaka edilecektir. 20/Cemaziyelulâ/1089

(39) Bu mescit, Sultan Korkud'un Ser şarabdarı Piyale Beye aitti.

Vakfiyenin altında Sanizade müderris Aptullah Efendinin imzası vardır. Vakfiye tanzim edilirken Manisa kadısı Konyalı Mehmet oğlu Hacı Mustafa Efendi idi.

Ayşe Hatun

(*Müftü Mahmut Efendi karısı*)

Ayşe Hatun :

Manisalı Hacı Mahmud'un kızı idi. Çaprazlarıkebir mahallesinde otururdu. 150/36. Kocası Müftü Mahmut Efendi vefat ettikten sonra bu mahallede kaldı. Zengindi. (40) Karahisar mahallesinde (o zamanki adı) on sekiz adet tahtani çulha odası vardı. Aşağıda görüleceği üzere bu odaları vakfetmişti. Bu vakıftan bir kısım geliri de Karahisar mahallesi vergisine tahsis eylemişti.

Ayşe Hatun, H. 1115 ten önce vefat etti. Vasiyetini vasi-i muhatarı müderris İbrahim Efendiye bildirdiğinden, bu zat mahkemeye geldi ve Ayşe Hatun'un bütün malının üçte birinin üç yüz otuz kuruş ettiğini ve bunun iki yüz kuruşunun üç sene evvel Manisada kadı bulunan Aptullah Efendi izniyle Körhane çeşmesinin su yollarına sarfettiğini, geri kalan yüz otuz kuruşun Hacı İsa müteveli olmak şartıyla, hacet vaktinde aynı çeşmenin tamiratına harcanacağını bildirdi. 5/Muharrem/1113. Bu vakfiyye, Musahippaşa İmamı demekle meşhur Kadı Ahmet zamanında yazılmıştır.

Ayşe Hatun

(*Murat Bey kızı*)

Ayşe Hatun :

Tercümeihali hakkında fazla bilgi yoktur.

Vakfı: Bektaşsağır mahallesinde Şeyh Hasan Efendi bir camiye ihya etmişti. Bu kadın İbrahim Çelebi mahallesinde bulunan evini bu camie vakfetmişti. 150/151. Vakfiye, Müsahip paşa İmamı meşhur Kadı Ahmet Efendi zamanında yazılmıştır.

(40) Ayşe Hatun'un kocası Mahmud Efendi, Hacı Mehmet Efendinin oğludur. 156/9, 10. Evliya Çelebinin Manisaya uğradığı sırada müftü bulunuyordu. Âlim ve fazıl bir zattı. Vefatında muhallefati arasında 1000 adet kitabı zuhur etti. Bir adam bunları vakfettiğini iddiaya kalkıştı ise de, sicillerde bir işaret görülmediğinden, kitapların vakif olmadığına hükümlüdü. Bu kitapların isimleri 156/9,10 sicilinde yazılıdır. Muhallefati 15/Muharrem/1095 te tanzim olunmuştur. Şehriban ismindeki kızı, müftü Mahmut Efendi adına yüz kuruşu hayır işlerine vakfetti. 150 '37.

— A —

Ayni Hatun**Ayni Hatun :**

Manisa'nın Karayunus mahallesinde otururdu. H. 1070 te Karayunus mescidine şunları vasiyet etti: Malından beş yüz akçe ayrılacak, bununla sabah namazında yâsin okunacak, beş yüz akçe ile de Ramazan ayında iftar zamanında bu mesçitte bal şerbeti dağıtılacaktı. 118/79. Vakfiyye, evvelce Bursa kadısı olup 1071 de Manisa'ya tâyin edilen Hoca Hacı Mehmet Efendi zamanında yazıldı.

عبارش **Ayarış Baba****Ayarış Baba :**

Bu zatın Manisa'da bir zaviyesi vardı. Vesikalarda zaviyenin mahallesi belirtilmiyor. 1067 de bu zaviyede hizmete lâyük görülmiyen müteveli azledilmiş yerine bir beratla Kâmi namında biri tâyin olunmuştu 112/240. Bu zaviyeye Alican zaviyesi de denildiğini aynı berattan anlamaktayız. Ancak, zaviyenin bânisi ve zamanı hakkında sarih bir bilgi yoktur.

— B —

Belkis Hatun**Belkis Hatun :**

Vakfiyesinde Aptullah kızı Belkis olarak gösterilen bu hayır sahibi kadın, 1063 te Manisa'nın Dilşikâr mahallesinde otururdu. 104/139.

Vakfı: Vakfını tescile vekili Müderris İbrahim Efendi oğlu Aptullah Efendi idi. Dilşikâr Hatun camii yakınındaki çeşme için, aynı mahallede bulunan ve müstemilâtı vesikada tasrih edilen mülk evini vakfetmişti. Şartına göre, hayatta oldukça bu evde kendi oturacak vefatında Sucusultanide müzayede ile satılarak, parası, adı geçen çeşmenin su yollarının tamirine sarfedilecekti. Vakfiye, 1063 yılının Zilkade guresinde yazılmıştır. O zaman Manisa kadısı Halil Efendi idi.

Beyazıt II**Beyazıt II :**

Fatih'in oğlu olup, Bayazıt'ı Veli demekle meşhurdur.

Vakfı: Manisa'da Gediz nehri üzerinde bir köprü yaptırdı. Buna dair vesikada: "Cennetmekân ve Firdevsaşiyân merhum ve mağfur'ünileyh Sultan Bayazıt-ı Veli tabeserahu hazretlerinin Medine-i Manisa altında

— B —

nehr-i Geduz üzerinde bina ve vakfeyledikleri köprüünün hüccet-i şer'iyeye ile mütevellisi olan Mustafa hizmet-i tevliyette müsamaha üzere olmağla ref olunub..., deniliyor. Bu hüccet, Kadı Mehmet Sani efendi zamanında yazıldı. Yalnız Saruhanoğlu İshak Çelebi de buraya bir köprü yaptırmıştı. Acaba Bayazıd-ı Veli'nin yaptırdığı köprü, başka mı idi, yoksa aynı köprüyü tamir ve ihya mı etmişti? Burası şimdilik meçhuldür.

— Ç —

Çatal Musa**Çatal Musa :**

Bu zatın Manisa'da vakfı yoktur. Yalnız Manisa'da hâlen Çatal Camii adı verilen ve Karaosmanoğulları tarafından yaptırıldığı söylenen bu -günkü cami ile isim bakımından alâkası görülmektedir. Belki de bu semte Çatal adının verilmesi, bu aileden ileri geliyor.

Çatal Musa'nın babası Çatal Mustafadır. Bunlar aslen Germiyan sancağının Köknar kazasına tabi Abdülgani bey timarı olan Seydi Melek köyünden olup 1068 den yirmi sene evvel, oradan ayrılarak Kırtık köyüne göç ediyorlar, burada mal mülk sahibi oluyorlar. Çatal Mustafanın oğlu Musa, sonradan Alaybeyi mahallesine gelerek yerleşmiştir. Bugünkü çatal semtinin ismi, kuvvetli bir ihtimale göre bu aileden geliyor, 113/152.

— E —

Ebubekir

(Dede, Elhac)

Ebubekir :

Manisa'da yaşamıştır. H. 11. asırda. Mescit, çeşme vaakıfıdır. Adına bazan Ebubekir derviş diye de tesadüf ediliyor, 140/133.

Vakıfları: Muradiye camii önünde ve Kemal Ümmi türbesi yanındaki çeşmeleri bu zat yaptırmıştı. Hakibaba mahallesinde de bir mescidi vardı. Babasının adı İsa'dır. (41), Diğer vakfı, Menemene giden yol üzerinde Zafran çayı demekle maruf çayda bir kuyu idi, bu kuyuya beş yüz akçe vakfetmiş, tamir ve termimini şart koşmuştu. Tevliyeti hayat kaydı şar-

(41) H. 1066 da yazılan bir sicilde Kemal Ümmi kaydı vardır. Bu zata izafe edilen mezar Dr. Cemil bey Apartmanı güneyinde idi. Halbuki Kemal Ümmi Niğde'de medfundur. Taşı müzededir. Fakat bu mütesavvıf şairin türbesi Niğdede bulunduğuna göre buradaki medfenin bir manevi makam olacağını düşünmekteyiz.

— E —

tiyle kendisine ait olacak, öldükten sonra evlâdına intikal edecekti. 1060 Zilhicce sonları. Bu vakfiyye, Manisa kadısı İmamzade Aptullah Efendi zamanında yazıldı. Naibi Bursalı Ahmet Efendi idi. Ebubekir dedenin vakıflarına dair diğer bir vesika 111/102 Şeyh Derviş Efendi oğlu Şeyh Mehmet Efendinin kadılığı zamanında yazılmıştır. Sene 1066.

Elvan Baba**Elvan Baba :**

Hayrat sahibi ve mütesavvifeden bir zattır. Tercümeihali hakkında fazla bilgi yoktur. Yalnız Saruhanoğulları zamanında yaşadığını belirten vesikalar vardır.

Hayrı: Eski Hisar mahallesinde bir çeşmesi vardı. 112/208. Bu çeşmenin Saruhan bey zamanındanberi aynı mahalleye ait olduğunu diğer bir vesika ifade etmektedir. 115/161.

Emine**Emine :**

Ayniali mahallesinden Aptullah adında bir adamın kızı idi. 140 170. Vakfı: On zirra mülk arsa içinde bir kuyu ve bir zeytin ağacı.

Şartı: Kuyuya zamanla fena âriz olursa, mütevelliler, bu arsa ve zeytin geliri ile tamir edeceklerdir. İlk mütevellî Hacı Abdi oğlu Hacı Mehmet idi. 5 Safer/1076. Vakfiyye, kadı İbrahim Efendi zamanında yazılmıştır.

Esmâ Hanım

(Karaosmanoğlu Hacı Hüseyin Ağa karısı)

Esmâ Hanım :

Karaosmanoğullarından Hacı Hüseyin ağanın karısıdır. 258/258.

Vakfı: Manisa'da köprü başında (neresi olduğu belli değil) iki kapılı şerbethane, Palamut'ta, Yayaköyünde, bir bakkal dükkânı, ekmeççi dükkânı, demirci dükkânı, kabristan yanında semerci dükkânı, Turgutluda Şerbethane boğazında bir tüfekçi dükkânı, Tarhala'ya tabi Kırkağaç kasabasında, Çarşı'da bir kalaycı, bir çilingir, bir helvacı, bir bıçakçı; Küçükağa mahallesinde iki dükkân; Yeğenzade mahallesinde bir semerci dükkânı; Kırac mahallesinde bir tütüncü dükkânı, Çarşı'da hamam yanında bir hırdavatçı dükkânı, kalaycı dükkânı, berber dükkânı; tekrar Yeğenzade mahallesinde çerçi dükkânları, bir semerci dükkânı, iki ayak-kabıcı dükkânı, bir fırın; Akhisar'da bir fesçi, bir çerçi, bezirgânlar aras-tası içinde bir berber dükkânı, Kethüda mahallesinde bir yağhane içinde

samandamı, hayvandamı, bir göz oda, Terziler arastasında bir terzi dükkânı, Sipahi sokağında bir bezirgân dükkânı, Bayraktar Hanı yakınında bir bezirgân dükkânı.

Tarhala kazasına tâbi Kırkağaç köylerinden Bakır karyesinde Büyük Han demekle maruf han,

Şartlar: Tevliyet, hayat kaydı şartıyla vakfedene aittir. Tâyin ettiği hizmetlerden fazla kalan gelir de Vaakifenindir. Vefatından sonra tevliyet, Ekber ve Erşed evlâdına ait olacak, fazla gelir, evlâtlar arasında taksim olunacaktır. Evlâdının inkirazında mütevellilik, kölelerine megrutadır. Bunların inkirazında dahi, gelir fazlası Medine fukarasına verilecektir.

Hizmet ve vazifeler: Yaya köyünde vaakife'nin yaptığı sebile yaz günlerinde kar ve su konacak, geceleri kandilleri yakılacaktır. Bu sebil hizmetkârına yevmiye onar akçe verilecektir. Lüzum görüldükçe tamiri de yapılacaktır. Kırkağaç'da Kınalı mahallesinde akan su ile gene orada Hacı Bektaş menzili yanından akan diğer suyun mecraları tamir olunacaktır. Bakırköy yanında Söğütlü çeşme bayırında vaakifenin yaptırdığı döşemenin, vefatından sonra burada yapılacak yeni çeşmenin tamiri sağlanacaktır. Bu yolda sülüs malı ile yapılan köprü dahi iktiza ettikçe onarılacaktır. Tarih: 1238.

Eşrefzade

Eşrefzade :

Mütesavvifeden Eşrefzade demekle maruf bir zatın Nif yanında Çinar köyünde bir zaviyesi olduğu vesikalarla sabittir. 147/62, 75.

Eşmen Hatun

Eşmen Hatun :

Manisa'nın Saz mahallesinde bir mesçit yaptırdığına 50/155 sicilinde rastlamaktayız. Bu muhasebe kaydından başka gerek mesçidin yeri ve gerekse Eşmen Hatun'un şahsiyeti hakkında hiçbir malûmat yoktur.

Eyüp Ağa

(*Elhoc, Karaosmanoğlu*)

Eyüp Ağa :

Karaosmanoğullarından Polat Hacı Mehmet Ağa'nın oğludur. Yakup Paşa, kardeşi idi. Hacı Eyüp Ağa, Aydın muhassıllığı, Manisa mütesellimliği gibi vazifeler gördü. (42). 1833-1861

Vakfı: Manisa'nın Çeşnegir camii yanında bir kütüphane yaptırdı. Bu bina el'an mevcuttur. İnşa tarihi 1831 dir.

(42) Manisa Ünlüleri S. 60, 61.

— F —

Fatma Hatun**Fatma Hatun :**

Babası, Cafer namında bir zattır. İlyassağır mahallesinde (Velioglu) otururdu. 116 83.

Vakfı: Aynı mahalledeki toprak örtülü evi ile, kiremit örtülü çardağını ve müstemilâtını, hayatta oldukça nefesine ve vefatından sonra gene aynı mahallede Hacı Mahmud'un yaptırdığı çeşmenin su yollarının tamirine vakıf ve tahsis eyledi. Ayrıca Hacı Mahmut camiinde (Şimdiki Velioglu) yaz günleri cemaate şerbet verilecek, yasin okumasına karşı imama da maaş bağlanacak, camiin kandilleri yakılacaktı. 6 Rebiilâhır 1070 Bu vakfiye, Kadı Şeyh Derviş Efendizade Derviş Mehmet Efendi zamanında yazılmıştır.

Fatma Hatun**Fatma Hatun :**

Bu kadın Hızır namında bir zatın kızı olup, İlyassağır mahallesinde sakindi.

Vakfı: Beş bin akçeyi aynı mahallenin avarız vergisine sarfedilmek üzere vakfetmişti. Bu paranın onu on buçuk hesabı üzere faize verilmesi meşrut idi. Mütevellisi, İbrahim oğlu Mustafa Çelebidir. 15/Recep 1071. Bu vakfiye, kadı Hoca Elhac Mehmet Efendi zamanında yazılmıştır. 118/88.

Fatma**Fatma :**

Lalapaşa mahallesinden Veli isminde bir adamın kızıdır. 143 9.

Vakfı: Manisa yakınında Sultan Murat vakfı içinde, hududu vakfiyede yazılı dört dönüm bağ idi. Mütevellisi, Şeyh Aptullah'tır.

Şartı: Bu bağa Şeyh Aptullah, tasarruf edecek, hasılatını zaviyesine harcıyacaktı. Vefatından sonra her kim bu Şeyhin zaviyesinde postnişin olursa, onun gibi kullanacaktı. Tasarruf şekli şöyle olacaktı:

Bağın yıllık mahsülünden önce zaviyenin tamiri sağlanacak, artan üzüm de pekmez yapılarak pazartesi ve cuma gecelerinde adı geçen şeyhin zaviyesine gelen Sofiyyun'a şerbet yapılacaktı. Şeyh Aptullah, hayır hasenat sahibi idi. Yerinde ayrıca malûmat verilecektir. Vakfiyye, 10 'Saffer 1085 tarihinde Kadı Amedî Ali Efendi zamanında yazıldı.

Fatma Hanım*(Kösezade kızı)***Fatma Hanım :**

Deveciyan mahallesinden olup, Kösezade Hacı Ahmet Ağa'nın kızıdır. 266/190. (43).

Vakfı: a) Bu hayır sahibi kadın, Mevlevihane kurbinde bulunan bir kıt'a üzüm bağını (İshak Çelebiye ait mevlevihane) ve altında Kovalı demekle meşhur kaynağın suyunu, babasının konağı kapısında yaptırmış olduğu çeşmeye ilâve etmiştir.

b) Deveciyan, Alaybeyi, Yarhasanlar, Dervişağa (Dervişali), Bölücekiatik, Bektaşisağır mahallelerinde bulunan dükkân, mağaza, değirmen gibi mülklerini, Çobanisa ve Turgutluda vaki akaratını vakfeylemiştir.

Şartları: Bu mülkler, icara verilerek parasından mütevelliyeye, ramazan ve bayram gecelerinde yakılan fenerlere, çeşmenin tamirine sarfedilecekti. Tevliyet, evlâdiyet üzere vaakifeye münhasırdı. 21 Ramazan 1247. Bu vakfiye Esseyid Mehmet Esat Efendi naipliği zamanında yazılmıştır. Mehmet Esat Efendi, 1248 Şaban guresinde tekrar Manisa kadılığına tâyin edildi.

Fatma Hanım*(Fatma . . Hacı)***Fatma Hanım :**

Hayır hasenat sahibi olan Fatma hanım, Kösezade Mustafa Ağa oğlu Esseyid Mehmet ağanın kızıdır. 235/124.

Vakfı: İzmir'de Kasap Hızır mahallesinde Hasan çavuşzadelerin konağı karşısında büyük bir han (Hanın müstemilâtı: 25, Fevkani, 10 tah-tani oda, beş küçük oda, bir şehnişin oda, bir nalbant dükkânı, iki kuyumcu, bir cameşuy dükkânı, iki at ahır, beş helâ, bir su kuyusu, bir söğüt ağacı bir avlu.)

Hizmet şartları: Bu hanı müteveli, mutat şekilde icara verecek, bu paradan Manisa'da Çeşnigir Sinan Ağa camii harimindeki odalarda sakin talebeye (şimdi bu odalardan eser yoktur.) her yıl iki yüz kuruş verilerek aralarında, adalet üzere, taksim olunacaktı. Bundan başka camiin tamiri, zeytinyağı, balmumu ve diğer masrafları için mütevellisi eline yılda iki yüz kuruş verilecekti. Fazlası, Bezzazlar sokağı halkından mutemet ve mütedeyyin kimseler elinde hasbî nazır olan Hacı Polat Ağa marifetiyle

— F —

nemalandırılacaktı. Tevliyet, günde beş akçe idi. Ve hayatta oldukça vakıf-kıfeye ait olup, evlâdiyet üzere meşruta idi. Gelir'in fazlası, bunlara münhasırdı. Zamanla evlâdı münkariz olursa bu fazla, adı geçen camiin vakıf parasına zam ve ilhak olunacaktı. 7/Safer/1215. Vakfiye, Kadı Ahmet Reşit Efendi zamanında yazılmıştır.

Fatma Hoca

Fatma Hoca :

Körhane mahallesinden Hacı Osman'ın kızı idi.

Vakfı: Aynı mahallede iki bab dolma oda ve bir sofa ve bir miktar avluyu ihtiva eden ev;

Şartı: Bu evde kadınlara cuma günleri vaaz ve nasihat eden bir kadın oturacaktı. 231/66. İlk nâsîh ve vâiz Abdurrahman Efendinin kızı Ümmühanihoca idi. Tevliyet, bu vazifeyi yapanlara ait olacaktı. 20/Safer/1208. Bu vakfiyye, Kadı Şerif İbrahim Efendi zamanında yazılmıştır.

Fatma Kadın

(Alacacızade karısı)

Fatma Kadın :

Danışmen Halil mahallesinde oturan Fatma kadın, Alacacızadenin karısı olup, Abdullah namında bir zatın kızıdır 222/110.

Vakfı: Balık pazarında bir börekçi dükkânı ile, Demirciler çarşısındaki sebile, pekmez pazarında vaki bir berber dükkânını ve yine yoğurt pazarında bir nalbant dükkânını, Mahmut ağa hanı yanındaki sebile; altın pazarında vaki bir bab kahvehaneyi, gene Mahmutağa hanı yanında kendi malı ile bina ve ihya eylediği çeşmeye vakıf ve şart eylemişti. Mütevellisi, hayat kaydı şartıyla kendi olup vefatından sonra Hızır ağazade Mahmut ağa olacaktı. Onun vefatından sonra da müteveli, hâkimin reyî ile tâyin edilecekti. Mazbata tarihi 20/Muharrem/1194. Bu mazbata, Kadı Seyyid Abdülbaki Efendi sicilinde kayıtlıdır.

Fazlullah Ağa

Fazlullah Ağa :

Bu zatın Manisa'da Lonca yanında bir sebilhanesi vardı. Bundan başka Fazlullah Ağa hakkında bir kayda rastlayamadık. 181/137. 1136 yılında bu sebilhaneve su çeken Veli oğlu Ali, vakfın müsaadesizliği yüzünden azledildi. Bu tarihte Fazlullah Ağa (Elhac) çoktan vefat etmişti.

Feyzullah Ağa (Mütesellim)

Feyzullah Ağa :

Manisa'nın Çaprazlarıkebir mahallesinde oturan Feyzullah Ağa, Ali isminde bir zatın oğludur. Saruhan mütesellimliği yapmıştır. 244/257.

Vakfı: 1. — Arsası Veled bey vakfına mukataalı ve Çardakhan'a muttasıl bir sebilhane.

2. — Bu mahalde bir helvacı, iki eskici dükkânı.

Şartı: Dükkânların geliri ile sebilhaneye kar ve su temin olunacak ve müteveli maaşı sağlanacaktı. Bundan gayri vakıf akaratin tamiri de yapılacaktı. Tevliyet, evlâda meşruta idi. 27. Zilhicce/1230. Vakfiyye, kadı Hacı Ahmet Efendi zamanında yazılmıştır.

Feyzullah Efendi (SadıkHzade)

Feyzullah Efendi :

Ahmet Efendi isminde bir zatın oğludur.

Vakfı: Akbaldır deresinde (Çaybaşı) meşcit altı demekle maruf değirmendeki hisseler; gene aynı mahalde başdeğirmen demekle maruf değirmende vaki hisseler; Palamut nahiyesinde Ahmet Paşalı timarında Göldeğirmeni hisseleri; Karaköyde Bahçıvanlar sokağında vaakıf'ın yaptırdığı (44) çeşme ittisalinde bir eskici ve bir sebzeçi dükkânı.

Şartlar: Bu mülklerin geliri ile Karaköy sokağındaki çeşme ve bunun suyundan Narlıca mahallesindeki evine bitişik iç ve dıştaki çeşmelerin tamir ve termimi sağlanacaktı. Tevliyet, evlâdiyet üzere vaakıf'a ait ve münhasır olup hasılatın fazlası, bunlar arasında taksim olunacaktı.

Tarih: 1/Cemaziyelâhır/1222. Bu vakfiye, Kadı Seyyid Mehmet Salihi Efendi zamanında yazıldı. 241/153.

Hacı Ahmet Ağa (Abdülkerimzade)

Hacı Ahmet Ağa :

Manisa'nın Ali Ağa mahallesinde otururdu. Hacı Abdülkerimzade demekle maruf olup, Hacı Hüseyinin oğludur. 231/29.

(44) Bu çeşmenin resmi I. kitabımızın 58 sayfasındadır.

Vakfı: Ali Ağa mahallesinde mezarlığa bitişik (ismi söylenmeyen bir yerde) müceddeden bina ve ihya eylediği kârgir çeşme.

Gelir kaynakları: Yoğurt pazarında Mısırcı dükkânı, diğer bir yerde bezzaz dükkânı. Çeşmenin kaynakları Akbaldır deresinde, Çelebi pınarı hizasında idi. Bunları kendi kazdırmıştı.

Şartlar: Tevliyet, hayatta oldukça vaakıf'ın olup, vefatında evlâdı, karısı, onların vefatında da Halil Sipahizade Esseyid Ahmet Ağa müteveli olacaktı. Onun vefatından sonra müteveliği hakim tayin edecekti. Tevliyet iki akçe idi. Çeşmenin su yolcusuna günde iki akçe verilecekti.

8/Muharrem/1208. Bu vakfiye, Kadı Şerif İbrahim Efendi zamanında yazılmıştır. Hacı Ahmet Ağanın bu çeşmesi hakkında 1254 yılında mahkemede bir dâva görüldü. Bu dâvanın özetini aşağıya naklediyoruz:

Aynı yılda Ali Ağa mahallesi halkından bazıları, mahkemeye başvurarak, çeşmenin kaynağında suyun kuruduğunu ve başka bir kaynak bulmağa ise vakfın kifayeti olmadığını bildirdiler. Dervişali veya Derviş Ağa mahallesi de bu çevrede idi. O mahalle halkı da bu çeşmenin kurumasından mutazzır olmuştu. Mahalleli çeşmenin ihyası için Sultan Selim vakfından olan Saray suyundan bir parça suyun tahsisini istediler. Mahkemece Nurizade Kâtip Esseyid Aptullah Nuri Efendi, adı geçen suyun başına gönderildi. Suyun başından gelen kanalların Niflizade mahallesi mesçidi yanındaki makseme vardığı, ve bir masurasının buradaki çeşmeye verildiği, oradan Danışment Halil mahallesindeki makseme geldiği, burada da iki masuranın Hacı Süleyman paşa hanına ayrıldığı, bilâhare Deveciyan mahallesindeki makseme gittiği, burada yedi masura suyun Saraçhane çeşmesine tahsis olunduğu daha sonra Nişancı paşa mahallesinde İlyas Ağanın Çınarlı çeşmesinin hazinesine aktığı ve iki masuranın Bıçakçı Hacı Mustafa Efendi evine ayrıldıktan sonra bakisi olan yirmi masura suyun namazgâh kurbindeki kabristan duvarına bitişik makseme vardığı anlaşılmıştır. Ali Ağa mahallesindeki çeşmeye bu sudan tahsis olunan miktarın masraflarını Osman Ağa zade Ahmet Ağa ödedi. Bu suretle çeşme, ihya edilmiş oldu. (45) 25/Rebiilevvel 1254. Bu duruşma Manisa kadısı Ahmet Nafi Efendi zamanında yazılmıştı. 274/71.

Hacı Apdullah

(Şişek)

Hacı Apdullah :

Danışmend Halil mahallesinden Hacı Osman Efendi oğludur 266/157.

Vakfı: Meyhaneler boğazında bir bab ekmekçi dükkânı.

(45) Bu mazbataya göre geri kalan on dört masura su, Şehzadegân türbesi yanındaki camiin çeşmesine akmakta idi.

Şartı: Bu dükkânın geliri ile (altmış kuruşturu) a) Seneliği iki kuruş Danişmend Halil mesçidinin yanına, üç kuruşu ruhuna, iki kuruşu karlı suyuna, üç kuruşu mesçitte teravîh kıldırın İmama, bir kuruşu kayyime verilecek. b) Geri kalan elli kuruşu bu mahallede bulunan Danişmend Halil çeşmesi ile Maden Ağa çeşmesine sarfolunacaktı. c) Tevliyet, evlâdiyet şartıyla vaakıf'a münhasırdı. Evlâdının inkirazında, çeşmelerin mütevellisi bu işlere bakacaktı. 1/Recep/1161. (46)

Hacı Ahmet

(*Esseyid*)

Hacı Ahmet :

Manisa'nın Yaviler mahallesinde otururdu. 1092 den önce vefat etti. Vesayası isbat edilirken malından ayrılacak doksan esedî kuruştan elli Yaviler mahallesi mesçidinin damının kiremitlenmesine, yirmisi aynı mahalle vergisine, yirmisi de gene aynı mahallede bulunan Hatun çeşmesinin tamirine sarfedileceği belli oldu. 152/114.

Hacı Ahmet

(*Kadı*)

Hacı Ahmet :

Vakfiyesine göre Hacı Ahmet Efendi, Üsküdar'da Kazasker mahallesinde otururdu. Babası Hacı Mahmut efendi idi. Vakfiyeyi tanzim ettirdiği tarihte (H. 1062) Manisa'da kadı idi.

Vakfı: Bu vazifeyi görürken beş bin kıt'a riyali kuruşu vakfetti.

a) Bu paranın bir kısmı ile Üsküdar'da Kazasker mahallesinde bir muallimhane yaptırılacak ve ihtiyaçları sağlanacaktı.

b) Diğer kısmı ile muhtelif akarat satın alınacak, bunların gelirleri ile camilerde kur'an okutturulacaktı. 1/Muharrem/1062. 103/185.

Hacı Ahmet

Hacı Ahmet :

Bu zatın Saz mahallesinde bir mescidi olduğu sicillerde geçer. H. 1116 tarihinde yapılan ve yazılan evkaf muhasebesinden Hacı Ahmed'in Alaybey mahallesinde bir mescidi bulunduğunu anlamaktayız. Bunun gibi 1229 yılında aynı mesçide minber vazolunup hatip tâyin edildi. Hatibin beratı 20/muharrem/1229 tarihlidir. 247/102. Hacı Ahmedin mescidinin yerini aradık. Bugün Saz mahallede oturan bu zatın ahfadından Kazık Ha-

(46) Bu, 1247 senesinde çıkarılmış bir vakfiye kopyesidir.

fızı gördük. Vesika veya işittiklerine müracaat ettik. Kazık Hafız'ın ifadesine göre, bu aile son zamanlara kadar cedleri bulunan Hacı Ahmet vakıflarına müteveli imiş. Hacı Ahmedin ilk mesçidi, minareli olmak üzere, şimdiki Akıl hastahanesi yanında idi. Vaktiyle o mahallede taun çıkmış, bu yüzden mahalleli o yeri terkederek şimdiki Şehitler mahallesine göçmüşler. Hacı Ahmet burada şimdiki şehitler mezarlığı kapısı yanında, bir mesçit bina etmişti. Bilâhare tekrar yer değiştirmiş, Alaybeyi mahallesine gelerek son zamanlarda tramvay caddesi adı ile anılan yerde bir mesçit ve bir çeşme yaptırmıştır. Bunlar İstiklâl Savaşı sonundaki yangında yanmış ve ortadan kalkmıştır.

Yukarda vesikalarla varlığı tesbit edilen Hacı Ahmet mesçidinin bunlardan hangisi olduğunun tâyinine imkân yoktur. Son mesçit yerinin güneyinde hayır sahiplerince meydana getirilen bir çeşme vardır ki, mimarî değeri olmamakla beraber, kitabesi şudur :

*Barekâllah hayır cari oldu bünyan bimenend
Teşnegâna mevkiinde ruzuşep oldu mutaf.
Nehridilden geldi tarih bir içim su....
Nuşedin ashabı İhsan çeşmesi bu maysaf
Sene: 1254*

Hacı Ali

(Hamami)

Hacı Ali :

Manisa hayır ve hasenat sahiplerindendir. 155/16. mahallesi belli değildir. Çeşnegir camiinde haftada dört gün vâaz ve nasihat için para vakfetmişti. Vâiz ve nâsih, şeyh Hacı Mustafa 1095 te hac yolunda öldüğünden yerine Şeyh Hasan tâyin edildi. Bu hüccet, sabika Sofya kadısı olup, 15 Ramazan 1094 tarihli beratla Manisaya naklen tâyin edilen kadı Solakzade Halil Efendi zamanında yazıldı.

Hacı Mehmet

Hacı Mehmet :

1067 tarihinden evvel vefat etti, Hayırsever bir zattı. Manisada bir halvethane yaptırdı. Ancak bu halvethanenin nerede olduğu sarih değildir. 115/232. Halvethane, şeyhlere meşruta idi.

Hacı Mehmet

(Kandilcizade, Müderris ve Şeyh)

Hacı Mehmet :

Manisanın ileri gelenlerinden olup, müderristi. Babası, Halil Efendi ismindeki zattı. Körhane mahallesinde otururdu.

Vakfı: Yarhasanlar mahallesinde yeni cami bitişiğinde, hududu vakfiyede yazılı bir kahvehane, aynı mahallede bir bab rumhane, leblebiciler sokağında bir bab yoğurtkârhanesi, boyahane yakınında, yoğurt kârhanesine bitişik bir bab testereci dükkânı, bezzazlar sokağında bir bezzaz dükkânı bir terzi dükkânı, kuyumcular sokağında bir kuyumcu dükkânı, Karaköy çarşısında demirciler köprüsü yakınında bir kalaycı dükkânı, Manisa bitişiğinde kilise timarında, Gürle nam mahalde bir ocak mülk su değirmeni.

Şartlar: Vaakıf bu mülklerinin mütevellî eliyle icara verilmesini ve hasıl olan para ile şu işlerin yapılmasını şart koşuyor:

1. — Körhane mahallesinde, kendi malı ile yaptığı çeşmenin iktiza ettikçe tamiri yapılacaktır. (47).

2. — Mütevellîye ayda onar kuruş verilecektir

3. — Artan paralar, mütevellî elinde saklanılıp, akarat ve gelir kaynakları tamir olunacaktır.

4. — Karaosmanoğlu Hacı Hüseyin Ağanın sabık kethüdası Erzincani Ahmet Ağa, bu vakfın mütevellîsidir. 5/Şevval/1229.

Vakfiye, Yahyazade Esseyyid Ömer Hulûsi Efendi zamanında yazıldı. Esseyyid Ömer Efendi, 1232 yılının cemaziyelülâ guresinde Manisa'ya tâyin edilmişti. Mührünün üstünde kendisinin şöyle bir kaydı vardır:

“Serab-ı azli içmekte döner sanma behey saki

Değildir mansab-ı dünya cihanda kimseye baki 248/194.

تم الكلام وحصل المرام نفع القبر اليه عن وشانه يحيى زاده السيد عمر خلوصى المولى خلافة
مدينة قونية غفر لهما

Hacı Mehmet

(Barutçu)

Hacı Mehmet :

Manisanın Bektaşışağır veya diğer ismi ile Tekke mahallesi sakinlerinden Elhac İsmail Efendi oğlu idi. 251/68.

(47) Körhane mahallesinde bazı eski çeşme harabeleri göze çarpar. Bir de Yarhasanlar mahallesinde 1947 de yıkılan Kandilci çeşmesi ismiyle anılan büyük ve kârgir bir çeşme vardı. Bunun Hacı Mehmet vakıflarından olması muhtemeldir.

Vakfı: Menemen kazasına tâbi (o zamanki teşkilâta göre) Yamanlar köyünde üç yüz adet zeytin ağacı.

- Şartları: 1. — Bu ağaçlardan hasıl olan yağın yarısı, zeytinliği timar eden kimseye verilecektir.
2. — Diğer yarısından dört kıyyesi, Tekke mahallesi mescidine tahsis olunacaktı.
3. — Senevi mütevellî vazifesi karşılığı onbeş kıyye zeytin yağı olacaktı.
4. — Geri kalanı (Senelik beşte bir hasılat) Yeni cami, Göktaşlı, Karayunus (Eski adı Kütük minare) camii, Bektaşisağır mahallesinde İhsaniye camii (bu camiin Kenzi Hasan Efendi camii olması muhtemeldir.) Babakuyusu mahallesinde Şeyh camii masraflarına verilecekti. Tevliyet, hayat kaydı şartıyla vaakıfa ait ve münhasır olup, öldükten sonra karısı, Karagöz kızı demekle meşhur Hacı Mehmet kerimesi Haticeye racidir. 23, Recep, 1232.

Hacı Mehmet

(Kuzuoğlu)

Hacı Mehmet :

Manisa'nın Ulucami mahallesinde otururdu.

Vakfı: Kirtık köyü (ki o zaman harap idi) yanına bir musalla bina edip ve yakınına da bir çeşme (bu çeşme, Kirtık mesiresine giden yol üzerine rastlar), Manisa ve Kasaba yolu solunda olan Atik Çengelli mezar nâmiyle anılan kabristanın duvarları (burası şimdiki belediye mezarlığıdır). Gelir kaynağı: Durasılı *قوراقچى* namköyün yanında on dönüm yer içinde yüzü müteceviz zeytin ağacı ile ayrıca bin kuruş.

Şartı: Tevliyet, evlâdiyet şartıyla vakfedene aitti. Hasılat ile evvelâ yukarıki vakfın tamiri yapılacak. Sonra geri kalan para evlâdı arasında taksim otunacaktı. Rebiilevvel/1241. 232 '7. Bu vakfiye, Esseyyid Mehmet Sadettin Efendi İbni Mehmet Hamid Efendi zamanında yazılmıştır.

Hacı Mehmet

(Şekercizade)

Hacı Mehmet :

Babası Aptullah Efendi isminde bir zattır. Şekercizade Hacı Mehmet 1280 den seksen sene evvel vefat etmişti.. 323/130. Vefatından evvel Manisanın doğusunda, Hasırcı caddesi üzerine bir çeşme yaptırmıştı. Bu çeş-

me, son zamanlarda harap olmağa yüz tuttuğundan yeni bir müteveli tâ-yin olundu. 8 Şevval/1280. Bu çeşmenin Akpınar'a varmadan önce bağlar arasında ve şosa üzerinde hâlen mevcut olan çeşme olması kuvvetle muhtemeldir.

Hacı Mehmet

(*Seyyid*)

Hacı Mehmet :

Dilşikâr mahallesinde sakindi. 1090 yılında aynı mahalledeki camiin haremindedir bulunan muallimhanede okuyan çocukların taamiyesine yirmi kuruş vakfetti 150, 277.

Hacı Mehmet Ağa

(*Karaosmanoğlu*)

Hacı Mehmet Ağa :

Manisa mütesellimi idi. Babası Karaosmanoğullarından İbrahim ağadır. 1204 yılında Çaprazlarıkebir mahallesinde otururdu. 227, 101.

Vakfı: Bu vakfa müteveli olarak Dergâhîli tekaütlerinden Müderiszade Osman Ağa, İbni Ali tâyin edilmişti. Bir aile vakfı olan akarat, şunlardı: İzmirde, Rumhane, Niflizade camii yanında üç dükkân, Kasap Hızır mahallesinde frenkhane, şirahane, Camiiatik mahallesinde, mezarlık başında mahkeme medresesi bitişğinde ekmeği fırını ve iki at değirmeni. (bunların mufassal hudutları vakfiyede yazılıdır).

Manisada: Buğday loncası yanında bir ekmeği fırını, bir fesci dükkânı, bezazistanda bir bezzaz dükkânı, Tahtakele yanında bir kahvehane, Rumiyan mahallesinde bir şerbethane, Aliâğa mahallesinde bir rumhane, Dervişağa mahallesinde bir mülk menzil, Çeşnigir camii garbinde olan kapısı ittisalinde bir bab dülger dükkânı, aşağı rumlar mahallesinde bir börekçi fırını, Karaköyde bir mısırcı dükkânı, bir keresteci dükkânı, bir berber dükkânı, tekrar keresteci dükkânı, Akbaldır'da bir attar dükkânı.

Turgutluda: Camiicedit mahallesinde Yağhane, bir yahudihane, bir şerbethane.

Nif (Kemalpaşa) kazasında Parsa yanında bir yağhane, ittisalinde sekiz bab kefare odaları, aynı köyde diğer bir yağhane arsası, aynı kazanın Ermenas ازمناس deresinde iki çarklı sirkeci değirmeni denilen değirmen, Nif çayı kurbinde diğer bir su değirmeni, gene Manisa'da. Göktaşlı mahallesinde bir ev (bu mülklerin hudutları vakfiyede mufassalan yazılıdır.)

— H —

Şartları: Bu vakfın tebdil, tagyir ve teksiri vaakıf'ın üzerinde olup, mürtezikaaya maasş vermek, onları tâyin ve azletmek salâhiyeti, mutlak olarak Mehmet Ağanın elinde olacaktı. Vazife ve masraflardan arta kalan paraya da vaakıf, dilediği gibi tasarruf edecekti. Bu şartlar, evlâdiyet üzere idi. Ve aynı zamanda kölelerine de şamildi. Bunların inkirazında hasılat, Medine fukarası beyninde taksim olunacaktı. Göktaşlı mahallesindeki evden maadası, mütevellî tarafından icara verilecektir. Eski Bedesten ve Kuyumcular sokağında vaki olup, vaktiyle Ali Ağa nâm sahibi hayrın yaptığı cami o tarihte harabe yüz tutmuştu. Tamir ve tecdidine vakfının müsaadesi de yoktu. Mehmet Ağa, bu camiin yerinde diğeri bir cami yaptırmak üzere fetva aldı. Bundan başka bu cami çevresinde bulunan Velebey vakfına dahil yerleri ve bazı arsalarını da mütevellisin den satınaldı. (48) Bunlardan binası olanlarını yıktırarak Ali Ağa camii arasına ilâve eyledi. Böylece meydana gelen bin iki yüz otuz zirra arsa içine kendi malı ile bir cami ve bir dershane on iki adet hücre, bir şadırvan ve dış kapı bitişğinde bir çeşme, yedi helâ yaptırdı ve bunlara bir miktar avlu tahsis eyledi. (Mürtezika ve vazifedarlara ait şartlar birinci kitapta geçmiştir) tarih: 25/Cemaziyelevvel 1204. Bu vakfiye. Kadı Hoca Recep Ef. zamanında yazıldı.

Hacı Mustafa

Hacı Mustafa :

İyvazpaşa mahallesinde bir mescidi vardı. 1062 de mütevellisinin açtığı bir davadan, Hacı Mustafanın bu tarihten önce vefat ettiğini anlıyoruz. 103 82.

Hacı Süleyman

Hacı Süleyman :

1073 te Attarece mahallesinde otururdu. Babası Veli adında biri idi. 120 10.

Vakfı: Mütevellisi Mustafa oğlu Alidir. Karaköy denilen yerde Kepekli ve kiremit örtülü bir bab demirci dükkânını, hayat kaydı şartı ile vakfetti. Şartları şu idi: Dükkânı, ölünceye kadar kendi kullanacak, vefatından sonra mütevellî, icar mukabilinde oturacak ve bu hak evlâdiyet üzere olacaktı. Dükkânın icareleri mahalle fukarasına, Attarece camii imamına, iki müezzinine ve bir kayyimine sarfedilecekti. 16/Rebiülevvel/1073.

(48) Bu satışı ait vesika 227 sayılı defterin 101, 102, 103 sayfalarındadır. Bu vesikada Vele bey vakfı mülhakatından olan bu emlakın hudutları ve cinsleri, tafsil üzere, yazılmıştır.

Halil*(Elhac)***Halil :**

Bektaşisağır mahallesinden Mehmet oğlu Hacı Halildir. 141/142.

Vakfı: Aitmiş adet esedi kuruşu şu şartlarla vakfetti: Mütevellî olan kimse, bu parayı istikamet sahibi ve kefil gösteren tüccarlar eliyle nemalandırarak ve bu nema, Şeyhzade Aptullah Efendi tarafından Yarhasanlar mahallesinde Hamza Efendi camiinde halka cuma günleri verdiği vaaz ve okuduğu hâdisler için harcanacaktı. Bunun sevabı, vaakıf'ın ruhuna hediye edilecek, ayrıca bu paradan mütevellîye maaş bağlanacaktı. 5/Şaban/1084. Bu vakfiye, kadı Mehmet bin Mehmet zamanında yazıldı.

Halil Ağa*(Mahmut Ağa Oğlu)***Halil Ağa :**

Manisanın Nişancıpaşa mahallesinde otururdu.

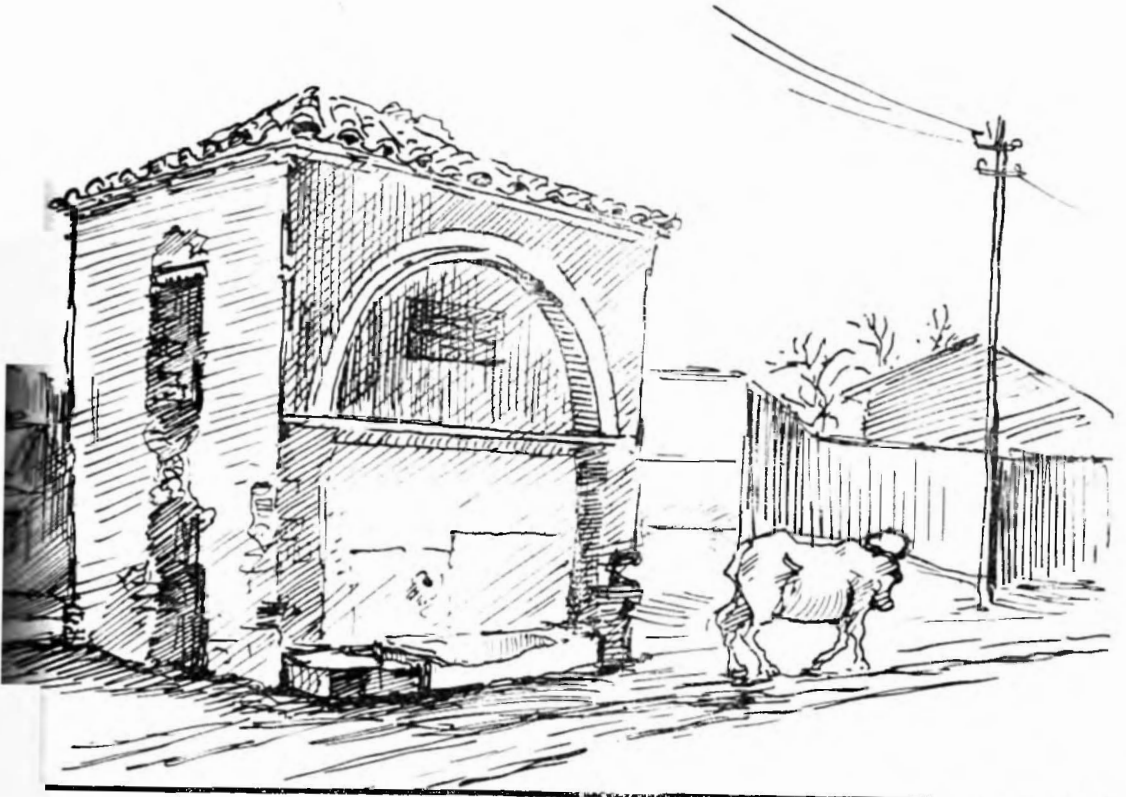
Vakfı: Aynı mahallede bir muallimhane (belki de bu eser mesçidin yanında idi) 143/220.

Şartı: Evvelce mesçit vakfından muallim olanlara verilen iki akçe kifayet etmediği için muallimhane battal olmuştu. Vaakıf altmış adet esedi kuruş bu iş için ayırdı. Bu paranın nemasından günde dörder akçesi muallim tâyin edilen Mustafa Halifeye verilecekti. Müruruzamanla bu muallimhane battal ve hizmete elverişli olmazsa, para mutlaka fukaraya sadaka edilecekti. 6/Zilhicce/1085. Bu vakfiye, Âmedi Ali efendi zamanında yazıldı.

Halime Hatun**Halime Hatun :**

Bu hayır sahibi kadın, üçüncü Mehmedin dayesidir. Gölmar'mar'da bir cami yaptırmıştı. 120/177. H. 1147 yılında bu vakfın gelir kaynağı kalmamıştı. Mülkname ile Marmara'ya tabi Burun, Okçular, Sofular, bozatlı, حوص nâm köyler ve sekiz bin yüz otuz yedi (timarın veya has'ın gelir kıymeti) nefsi Marmara'ya vakıf ve tahsis olundu. 190/1.

Halime Hatun'un vakıfları, evlâdına meşrûta olduğu bazı kayıtlardan anlaşılmalıdır. Nitekim 1095 yılında bu kadının evlâdından mütevellisi Ayşe Hatundu. Yapılan muhasebe defterine göre asıl mal 170000 akçe idi. Bu gelirin nelerden hasıl olduğuna gelince: Aynı kasabada bir

İzzet Mehmet Paşa Çeşmesi ve Kenzi Hasan Efendi Tekkesinin Yeri

değirmen, Marmara'da dükkânlar, İzmirde evler, Manisa'da altı dönümlük bir bahçe, diğer ev ve cülâh dükkânı.

Vazifeliler: Marmaradaki camiin mürtzika ve iş sahipleri, İstanbul'da taamiye hissesi olanlar, nazır, mütevelliyeye evlâdından olduklarından Ayşe, Rabia Hatunlarla Mehmet ağa, Cabi (vergi toplayan) berber Mehmet, Fatma Hatun gibi eşhastan ibaretti. Sicil defteri. 225.

Hasan Efendi

(Kenzi)

Hasan Efendi :

Manisalı Şeyh Hasan Efendinin babası, gene Manisalı Ahmet Efendidir. Meşayıhten bir zattır. Vakfiyesini 5 Recep 1122 yılında tanzim ettirdi. 1126 da vefat etti. 176/144, 145. Hasan efendinin yarım akçe ile imam olduğu Tekke camii imamlığı oğlu Esseyyid Ahmede, mütevellisi olduğu tekke tevliyeti de günde iki akçe ile, diğer oğlu Alâeddine, yevmi üç akçe nanbaha ve dört akçe ile musallisi bulunduğu Ali Bey vakfına ve Alibey camii musalliliği genç Esseyyid Ahmede, Ayniali tekkesi zaviyedarlığı da oğlu Alâeddine kaldı ve böylece berat alındı. Babası zamanında Kenzi Hasan efendinin camiinin hatibi olduğu anlaşılan Alâeddin Efendi, 1126 da kendi rizası ile bu vazifeyi kardeşi Ahmede bıraktı.

Kenzi Hasan Efendinin karısı Aptullah kızı Fatma idi. 186/95. Bunun da kızı Ayşe ve onun oğlu Esseyyid Hüseyin Efendi idi. Sene, 1143. Bu Hüseyin Efendinin diğer kardeşleri Ahmet ve Alâeddin efendiler üzerine bu tarihte açtığı bir dâvaya göre, Tekke mahallesinde bulunan camii şerifin dört tarafında mülk vakfı olan ev ve odalar, yağhane, bahçe, keza vakfiyede tasrih ve tayin edilen camiin sağında iki bab alçak ev ve önlerindeki sofa, bir kitaphane, bir hücre ve kiler, bir fırın ve su kuyusu ve bahçe camide vazifesi olmıyan (maası bulunmıyan) karısı ile evlâtlarına şart koşulmuştu. Bu vakfiyyet İstanbul kadısı huzurunda vukubuldu. Duruşmada: bu vaziyet ispat olundu ve meşihatleri dolayısıyla Hasan Efendinin dul karısı ve diğer evlâtlarının haklarına el uzatmaktan, Alâeddin ve Ahmet menedildiler. 16/Zilkade 1143.

Kenzi Hasan Efendinin vakfiyesinin özeti: Vaakıf,

صاحب الحبرات والحنان راغب الصدقات والمبرات فدوة السالكين . بدءا الواصلين اكل ارباب
زهة افضل اصحاب الرشد . مقبدا الى الشيع كبرى حسن فدى ان حمد زيد نفعه بالارشاد الى يوم الشاد
حضر تلى .

Mütevellisi: Hasan Efendi oğlu Şeyh Ömer Efendi. (49)

Vakfı: Bektassağır mahallesinde yılda altmış akçe ile vaakıf'ın tasarrufunda olan Alibey vakfından, hududu vakfiyede yazılı, arsa üzerine bina ettiği cami, bunun yemininde (sağında) halvethane, tabir olunur bir hücre, ve kitaphane tabir olunur diğer bir hücre, bir kiler, buna bitişik sofa, evin önlerinde Sofayı havi iki alçak ev, bir fırın, bir su kuyusu ve sonradan ekilmiş ağaçları muhtevi bir bahçe, camiin solunda vaki bir büyük ev ve burada diğer bir bahçe, bunun yanında bir su kuyusu ve *سقاہ بربر مالوعہ* ve karşısında iki helâ, yanında Istablıkebir (Büyük ahır) ve şark tarafında altı bab tahtanî hücre ve yine bir taraftan Ayniali kabristanı ve bir taraftan yukarda adı geçen Alibey vakfından arsa ile mahdut yağhane ve bunun dışında bir berber dükkânı, bir bakkal, bir culah dükkânı ile çulha taifesine mahsus otuz bab bekâr odaları.

Şartları: Camide ibadet edilecek, solundaki büyük evde dervişan oturacaktı. Bunlar ahır ile bahçeye de tasarruf edeceklerdi.

Pazartesi ve cuma gecelerinde yatsıdan sonra, cuma günleri cuma namazından sonra "Sofiyyun fıkarası vesaireleri usul'u meşayih-i kiram ve adab-ı mesalik-i fiham üzere müçtemian tevhidi bâri ve zikri ilâhi e-âcerler.,,

Tevliyet, hayat kaydı şartıyla vaakıf, Şeyh Hasan Efendiye aitti. Vefatında bu vazife, büyük oğlu Esseyyid Alâeddine; hitabet, imamet küçük oğlu Esseyyid Ahmede meşruta idi. Bunların ölümünden sonra bu salâhiyet evlâtlarına geçecekti. Sülâleleri münkarız olursa tevliyet ve vazifeler, şeyhin halifelerinden müstehak birine tafviz olunacaktı. Eğer evlâdından ve hülefasından müstehak biri bulunmazsa İstanbulda Koca Mustafa Paşa zaviyesi şeyhi olanların halifelerine şart koşulmuştu.

Camiin sağındaki alçak evlerle iki sofa ve kitaphane, kiler ve fırın su kuyusu ve bahçenin süknâ ve tasarrufu karısı ile yukarıda şart etmediği evlâtlarına ait olacaktı.

Yağhane, berber, bakkal, culah dükkânları, bekâr odaları, mütevelli eliyle icara verilerek gelirinden; mütevelliye günde üç akçe, şeyhe beş akçe, hatibe üç akçe, imama beş akçe, iki nefer müezzinin her birini ikişer akçe, kayyime (kuyudan su çekmek dahi bunun vazifesi idi.) günde üç akçe, cuma günleri kuran okuyup nait kıraet eden kimseye günde iki akçe, aynı vakitte Allah, Peygamber, Çiharıyarı güzün hazretlerine ve Padişahın devamı devletine, ondan sonra vaakıf Hasan Efendi ile bütün müminlerin ruhuna dua eden güzel edalı bir zata iki akçe verilecekti. Bu va-

(49) Bu vakfiyenin mukaddimesi, pek mufassal olup, güzel bir ifade ile yazılmıştır.

zifedarların kadir oldukları takdirde tekkede oturan dervişler arasından seçilmesi şarttı.

Vazifeler ve tevcihat, sair mesariften sonra kalan gelir, hayat kaydı kartiyle, evlâdiyet üzere vaakıfa ait olacaktı. 5/Recep/1122. (50) Bu vakfiyyenin altında Manisa ileri gelenlerinden Kabilzade Süleyman Efendi, Müderris Mehmet Efendi, Müftüzade Mehmet Efendi, Aşkî Mehmet Efendi gibi zatların imzaları vardır. Vakfiye, Kadı Mustafa Efendi zamanında yazıldı. 175/4, 5, 6, 7. Tekrar 1143 tarihinde Kadı Nevzade Mehmet Salih Efendi zamanında sicile geçirildi.

Kenzi Hasan Efendi, Sümbüliye meşayihinden Seyyid Alâüddin'e intisap etmiş ve Manisa'da bu tarikatı neşre memur olmuştu. Osmanlı müellifleri C. 1. S. 161.

Hatice Kadın

Hatice Kadın :

Manisalı Süleyman Ağa kızı idi. Karayunus mahallesinde otururdu. 250/68.

Vakfı: Mütevellisi büyük oğlu ve Saruhan sancağı mütesellimi İbrahim oğlu Abdülcehil Ağadır. Kütahyada dağ yanında yirmi beş dönümlük çiçek bahçesi ve binalarını vakfetti.

Şartı: Bu bahçenin icarı ile: a) Kütahyada Yukarı kalede acı çeşme denilen çeşme için her sene yirmişer kuruşluk tamir yapılacak veya bu kadar para ayrılacak. b) Kalenin aşağı kapısındaki mescide imam olana her sene sekizer kuruş, tamir ve levazımına da yılda on ikişer kuruş tahsis olunacaktı. c) Mütevellinin vazifesi olan ayda bir kuruş ödenecekti. d) Tevliyet, evvelâ vaakıfeye, ölünce evlâtlarına raci idi. 3/Şaban/1230. Bu vakfiye, Manisa'da, Şeyhzade Ahmet Reşit Efendinin kadılığı zamanında kaleme alındı.

Hatice Kadın

(Yolasığmazzade)

Hatice Kadın :

Yolasığmaz zadenin karısı olup, Bayraktar ağa Alinin kızıdır. 274 41

Vakfı: a) Karaköy çarşısında, hududu vakfiyede yazılı bakkal, kasap, katmerci dükkânları, demirciler başında bir keresteci, bir berber dükkânı

b) Manisa civarında Paşa değirmeni altında, Söğütüü değirmen demekle maruf bir çarklı değirmendeki yarım hisse.

(50) Kenzi Hasan Efendi hakkında Osmanlı Müellifleri ile M. Çagatay Uluçay'ın Manisa Ünlüleri S. 63, 64 te malûmat vardır.

Şartı: Bu mülkler, mütevellî tarafından icara verilerek hasıl olan galle ile

- a) Vaakıf evinin duvarına yaptığı ve evinin içinde bulunan iki çeşmeye yılda 150 kuruş harcanacaktı.
- b) Su yolcuya ayda üç kuruş verilecek. bundan gayri Ramazan ayında bu adama bir çift ayakkabı alınacaktı.
- c) Tevliyet, yedi buçuk kuruş olacaktı.
- d) Bu masraflardan geri kalan para, sağ oldukça, vaakıfa. ve-fatından sonra kölesi Sakızlı Hafız Süleyman efendi ve ev-lâdına ait olacaktı.
- e) Bunların evlâdı münkariz olursa, hâkimin reyi ile, gelir, At-tarece camiinin levazımına harcanacaktı. 17 Zilkade 1253.

(51). Bu vakfiye, Kadı Ahmet Nazif Efendi zamanında ya-zıldı. 274 41.

Hayali Bey

Hayali Bey :

Hacı Hayali Bey, Sipahi oğlanlarındandı. Hayır ve hasenat sahibi idi. 126/278.

Vakfı: Manisanın Galle pazarında Hacı Hüseyin Ağanın Çardak Ha-nı demekle meşhur bir hanı vardı. Bu hanın garp cihetinde Veled Bey vakfına dahil boş bir arsa bulunurdu. Burada halk, tahıl vesair mekülât satar, ve vakfa altmış akçe icare verilirdi. Burası yaz kış satışa müsait olmadığından, fahrülakran Hacı Hayali Bey, kendi malı ile bir han yap-tırmak istedi, 1077 yılında mahkemeye müracaat etti ve hanın yapılması-na izin aldı.

Sonradan bu hanın adı, Lonca yeri namını almıştı. Hacı Hayali Bey; bu hanın tamiri için para vakfetti. 152/48. Sene 1092. Hayali Beyin han yaptırmak için hüccet aldığı zamanda Manisa Kadısı Hasan Efendi idi.

Hoşkadem Paşa

Hoşkadem Paşa :

Saruhanoğulları devri komutanlarındandır 104 103. Babası Mürteza Beydir. Vakfiyyesinde "El emir-ül kebir Hoşkadem paşa İbni Mürteza Biğ. kaydı vardır. Vakıfları: İshak Çelebinin kendisine temlik ettiği yer-ler, o tarihlerde tasarrufunda idi. Bu yerlerin hudutları şöyledir:

Turgutlu kasabası köylerinden, Tatar namındaki köy arazisinden on

(51) Yolasığmazadeler için bak: Manisa Ünlüleri S. 95.

iki kıt'a yer, ki çiftlik adı verilir; bunlar birbirine muttasıldır. Şarkan قری بكار ve Karacaahmet tekkesi (52), garben Kiremitlik alanı ve Dipsiz pınar, kibleten İshak Çelebi çiftliği, ki Gökagaç denir. Dikili taş muntehidir. Şimalden, Gediz nehri.

Şartları: Bu çiftliklerin varidatı, 1 — Karacaahmet tekkesinin masraflarına 2. — Vaakıf'ın Manisa'da Bölücek (Atik) mahallesinde yaptırdığı meşçidin imam, müezzin, siraç (Kandil yakan) gibi müstahdemlerine, 3. — Mahsulâtı yazan kâtip ile bu vakfa nazır olan Manisa kadısına maaş olarak, 4. — Sabah namazından sonra kurandan cüzü okuyana ve mütevellîye sarfolunacaktır. 10 Safer/800 (53)

M. Çağatay Uluçay, eserinde burada adı geçen Tatar köyünün, bu gün Yılmaz adı verilen köy olduğunu söylüyor. Fakat Yılmaz köyünün mevkiî düşünülünce, vakfiyede işaret edildiği gibi, Turgutlu (Yengi) köylerinden olması mantikî görünmez. Bununla beraber vakfiyede on iki parçadan ibaret ve yüzer dönümlük arazinin hudutları tâyin edilirken (Karacaahmet tekkesi) kaydı geçtiğine bakılınca, Tatar köyünün, bu günkü Yılmaz olması düşünülebilir. Bununla beraber Yılmaz ile Karacaahmet tekkesi arasında pek çok mesafe vardır. 12 parça yerin vakfiyedeki hesaba göre 1200 dönüm etmesi lâzımdır ki, bu kadarcık arazi, köyle tekke arasını dolduramaz. Saniyen vakfiyede arazinin şimalinde Gedizden bahsediliyor. Halbuki Yılmaz eteklerinde vaki olacak bir yerin, Gediz nehrinin şimaline düşmesi lâzımdır. İşte bu mülâhazalar bize buradaki Tatar köyünün Yılmazdan başka bir köy olmak ihtimalini düşündürmektedir.

Diğer taraftan Hoşkadem Paşanın, Turgutlunun Tatar köyünde Karacaahmed'e nisbetle bir zaviyesi olduğu sicilde yazılıdır. 143/329. Bunun gibi Hoşkadem Paşanın evlâda meşruta olan diğer bir zaviyesi de Sınırlı köyünde idi. 113/120.

Hoşkadem paşa, Saruhanoğullarından İshak Çelebi zamanında yaşamıştı. İshak Çelebi kendisine bazı çiftlikleri temlik etti. Hoşkadem Paşa da Manisanın Bölücek mahallesinde bir mescit yaptırdı. Ve çiftliklerinin gelirini buna tahsis eyledi. Sonradan Osmanlılar buralarını ele geçince, eski mevkufata riayet gösterdiler. Vâkıfın şartları devam etti. Fakat bu mescit küçüktü. Manisa ayânından Hacı Hüseyin ağa, Hoşka-

(52) Karacaahmet tekkesi ve türbesi için bak: Saruhanoğulları ve eserlerine dair vesikalar. S. 31.

(53) Vakfiyenin arapça fotoğrafisi Saruhanoğulları ve Eserlerine dair kitaba alınmıştır. S. 28, 29 Buradaki özet, sicildeki aslından çıkarıldı ve maksadı muhil olmıyan tâfsilât hâsfolundu.

dem paşanın vakıflarına kendininkileri de ilâve ederek bu mabedi genişletti. 1063 yılında bunların mütevellisi Ebubekir oğlu Osman Çelebi idi. Bu zat, aynı tarihte Aii oğlu İbrahim Çelebi müvacehesinde dâva etti ve dedi ki:

Şartı vâkif üzere, 10 çiftlik gallâtı yerlerine sarfolunurken, Celâli is-tılâsında bu yerler harabolmuş, cami de bakımsız kalmıştır. Bundan fay-dalanan bazıları Hacı Hüseyinin camiini zaviye diye kendilerine berat ettirerek bir nevi mekel yapmışlardır. Bunlardan biri de bu İbrahim Çe-lebidir. Binaenaleyh: Vakıf yerlerden alâkasının kesilmesini isterim. Se-ne 1063.

Hoşkadem Paşanın vakıf reyası da vardı. Bunlar 1087 tarihinde şim-diki Tekke mahallesinde otururlardı. 147/56. Vakfiye, Kadı Mustafa Efen-di zamanında kopye edilmiştir. 122/13, 14 sicilinde vakfiye, tekrar Bali-zade Hacı Mehmet Efendi zamanında yazılmıştır. 1073. Bu tarihte Bel-grad kadısı Havaizade Seyyid Mehmet Efendi Manisa kadılığına tâyin olundu.

Hüseyin

(Şeyh)

Hüseyin :

Tekke mahallesinde otururdu. Şeyhti. Bir mesçit yaptırmıştı. Bu mesçit, İsabali mesçidinden ayrı idi. 152/84. O zamanlarda bu mahalle-nin nikâh ve cenaze gibi şer'î umuru, eskidenberi âdet olduğu üzere, İsa-bali mesçidi imamına meşrut idi. Sonradan bina edilen Şeyh Hüseyin mesçidi imamı bu işlere burnunu soktuğu için 15/Cemaziyelâhır/1091 ta-rihli kararlarla menedildi. Tekke mahallesinde Kenzi Hasan Efendi daha sonra bir cami yaptırdı. (Bu hususta evvelce Hasan Efendi, Kenzi mad-desinde izahat verilmişti). Bu cami kadim isabali mesçidinin yerinde idi. Şeyh Hüseyin mesçidinin yeri bugün tamamıyla kaybolmuştur.

Hüseyin

(Hasan Oğlu)

Hüseyin :

Narlıca mesçidini yapmış olan bu zattan birinci kitapta bahsetmiştik. Şimdi bazı vesikalar, Hasan oğlu Hacı Hüseyinin Serabat mahallesindeki orta çeşmeye para vakfettiğini anlatıyor. Bundan başka bu zat, Serabat mahallesi taamiyesine de para vakfetmişti. Vesikada bu adamın adı mer-hum kaydı ile geçiyor. Buna nazaran Hacı Hüseyinin 17. asırda ölmüş

Muradiye namıyle anılan Karaosmanzade Hüseyin Ağa Kütüphanesi

— H —

bulunduğuna hükmedilebilir. 114/115 Diğer bir vesikada bu Hacı Hüseyinin, yukarı Ermeniler mahallesinde su bulmuş, Orta çeşmeye akıtmış olduğu kayıtlıdır. Bu çeşmenin sularını o mahalle tabaklarına şartetmişti. 1069 da Hacı Hüseyinin kızı, Orta çeşmenin suyuna müdahale eden Hızır Beşeden dâva etti. 114/118. Hasan oğlu Hacı Hüseyine ait vakfiye. 124/126 sicilinde yazılıdır. Bu tarihte Manisa kadısı Musa Efendi oğlu Abdülhalim efendi idi.

Diğer vakıfları: Körhane mahallesinde oturan Hacı Hüseyin şu müesseseleri vücuda getirmişti. 1. — Sultan Murad camii yakınındaki Muradiye sokağında, yaz günlerinde haftada üçer gün, üç ay devam etmek üzere, yevmi onar akçelik kar alınarak dağar içine konulacak ve halka sunulacaktı. Gelir kaynağı vakfettiği onbin akçenin neması idi. Bu nemanın iki bin beş yüz akçesi ile yaz günlerinde mahkeme müstahdemleri vesair müslümanlar sulanacaktı. (Bu tarihte Manisa mahkemesi Muradiye camiinin batısında idi.) 1500 akçenin neması, Çaprazlar mahallesindeki tahtalı meşcit imamına verilecek, imam da bu para karşılığı sabah namazlarından sonra yasin okuyacaktı. Sevabını vaakıfın ruhuna armağan edecekti. Tevliyet, Hayat kaydı şartıyla vaakıfın nefesine aitti. Vakıf para, emin kimseler elinde nemalandırılacak, hasılatın 150 akçenin 25 akçesi tevliyet hakkı sayılacaktı. Evlâdının inkırazında mütevelliyi hâkim tayin edecekti. Eğer müruru zamanla yukardaki masraflara para sarfı mahzurlu olursa, nema, mutlaka fukaraya verilecekti. 124/126. 25 Zilkade/1075.

Hüseyin

(*Elhac Esseyid*)

Hüseyin :

Manisanın Attarece mahallesinde otururdu. Eyüboğlu demekle meşhurdu 216/141.

Vakfı: 1. — Attar hoca camiine bitişik bir arsada medrese hücreleri. 2. — İki yüz kuruş para.

Şartı: Bu arsada yaptığı hücrelerde talebe okuyacaktı. Tedris vazifesi mütevellî olan Şeyh Mehmet Efendiye meşrut idi. Para, Şeyh Mehmet Efendi eliyle nemalandırılarak, maaşına hasrolunacaktı. 1/Cemaziyelevvel/1184. Bu vakfiye, Sabika Rumeli Kazaskeri olup bu tarihlerde (1183) Manisa kadısı bulunan Mesirzade Seyyid Mehmet Efendi zamanında yazıldı.

Hüseyin*(Elhac, Timurci)***Hüseyin :**

Bektaşikebir mahallesindendi. 222/58.

Vakfı: Vekil olarak Arpacı Hacı Hüseyin'i, müteveli olarak ta Hamza efendi camii vakfı mütevellisi müezzinzade Molla Mehmedi seçti. Bektaşikebirde hududu vakfiyede yazılı, bir nalbant dükkânı vakfı oldu. Şartına göre müteveli eliyle nemalandırılacak, gelir ile yaz günlerinde Hamza Efendi camiinde karlı su dağıtılacaktı. 28/Rebiilevvel/1193.

Bu vakfiye Kadı Ömer Efendi yerine, Kazasker Mehmet Şerif Efendi imzası ile yazılmış bir beratla Manisa kadılığına tâyin edilen Seyyid Abdülbaki efendinin vazifeye başladığı tarihte yazılmıştır. (Rebiilâhır gurre-si 1193).

Hüseyin Ağa*(Elhac, Karaosmanoğlu)***Hüseyin Ağa :**

Karaosmanoğullarından Ahmet Ağanın oğlu olup, dedesi meşhur Hacı Mustafa Ağadır. Hüseyin Ağa, 1226 da Manisa mütesellimi idi. Yolsuzluklarından dolayı azledildiyse de araya girenler sayesinde tekrar mütesellim oldu. 1231 de Manisa'da vefat etti. (54) Öldüğünde muhallefatinin tesbitine ve alınmasına dair 25/Cemaziyelevvel/1231 tarihli ferman gönderildi. 250/89.

Vakıfları: Manisada Muradiye camii ittisalinde bir kütüphane yaptırdı. Bu binanın inşasına dair olan emir 15/Safer/1221 tarihlidir. O tarihte Hüseyin Ağa Manisa'da Sultan vakıfları kaim makam ve mütevellisi idi. Kendisi dergâhı muallâ kapıcı başlıklarındandı. O güne kadar hayır sahipleri, bu camie bir takım kitaplar vakfetmişler, fakat bunlar için hususî bir yer olmadığından telef ve zayi olmakta bulunmuştu. İşte bunu düşünen Hacı Hüseyin Ağa, kendi parasiyle, Allah rızası için bir kütüphane yaptırdı. Bu bina elân mevcuttur. Bu zatın diğer büyük vakfiyesi 247/52 sicilinde yazılıdır.

Hüseyin Efendi*(Şeyh, Seyyid)***Hüseyin Efendi :**

Karayunus mahallesinde otururdu. Kendisi sadattan ve meşayih-tendi. Babası Şerif Ahmet efendidir.

(54) Bu ailenin hâl tercümesi için bak: Manisa Ünlüleri S. 58.

— H —

Vakfı: Evrenos Gazi timarı dahilinde, hududu vakfiyede yazılı, bağ ve yirmi okkalık bir sıra kazanı ve bir sıra hanı.

Şartları: Mütevellisi Seyyid Mustafa Halife olacak, vaakıf bu malları hayatta oldukça kullandıktan sonra halvethanede (yeri belli değil) sarfedilecekti. Burada her hafta üç gece sofular taifesi ile Allah zikri yapılacak, üzerine, hazırlanan şerbetler içilecekti. Zamanla mallar bu şekilde kullanılamazsa fukaraya verilecekti. 9/Ramazan/1077. Bu vakfiye, Hasan Efendinin kadılığı ve Abdülkerim Efendinin naipliği zamanında yazıldı. 128/93.

- | -

İbrahim Ağa

(*Seyfizade, Esseyyid*)

İbrahim Ağa :

Turgutlu voyvodası olup, babası Mustafa Ağadır. Seyfizade demekle meşhurdu. 240/104.

Vakfı: Müderris Halil Efendi oğlu Şeyh Mehmet Efendiyi mütevellî yaptı. Ve Turgutluda bazı emlak ve akarını vakfetti: Soğanpazarı ve buğday loncası Yeniçarşı denilen yerde büyük fevkani kahvehane ile etrafında birbirine bitişik on sekiz terzi, bezzaz, koltukçu, tütüncü, dükkânları. Gene burada birbirine bitişik yirmi dokuz bab terzi, bezirgân, attar, tütüncü, mısırcı, cameşuy, nalçacı, kilitçi, bıçakçı, kuyumcu, eskici, yemişçi, hırdavatçı, fenerci, çubukçu, yorgancı, koltukçu, leblebici, kavukçu dükkânları. Parmak kapı ittisalinde yarım bakkal dükkânı, çarşı kapı ittisalinde bir kandilci dükkânı, bir paçahane. Bu dükkânlara iltisaklı ve birbirine bitişik yirmi dokuz bab kavaf dükkânı ve bunların ittisalinde yedi bap mağaza, yeni çarşıya akıttığı ve başı Subaşı denilen mahalde olan içilecek lezzetli su.

Şartları: Bu mülklerin idaresi, evlâdiyet üzere vakıf kurucusuna aitti (54) 1/Ramazan/1208.

İbrahim Ağa

(*İzmirli*)

İbrahim Ağa :

İzmirli Mehmet Ağanın oğludur. 253/144.

Vakfı: İzmirde Sipahi çarşısında Gazazan sokağında, önünde köşkü

(54) Bu vakıf, aile vakıflarının tipik bir misalidir. Gelir kaynağı olan mevkufatın tamir ve teksir, tagyiri şart koşulduğu halde bu mülklerin hasılatıyla içtimai bir müessese kurmak istenmemiştir.

havi bir bap kahvehane arsası. Bu arsada vakıf kuran bir kahvehane bina etmiş ve evvelce arsanın gelirinin mevkuf ve meşrut olduğu Manisada, Boyacılar içinde Boğmaklızade İsmail Efendinin mescidine tekrar vakfeylemiştir.

Bundan başka 90 kuruş olan yıllık gelirin 10 kuruşu İzmirde Debbağlar sebiline meşruttur. Tevliyet, evlâdı vakıfa, öldüğünde karısı Fatmaya ait ve racidir. Gelirin fazlasına bunlar mutasarrıf olacaklardır. Senne 1234. Bu vakfiye, Celâlzade İsmail Efendi zamanından yazılmıştır.

İbrâhim Efendi

(Elhac, Hatip)

İbrahim Efendi :

Manisanın Dervişağa (Derviş Ali) mahallesinden Ali Efendinin oğludur. 1189 tarihlerinde bir vakfiye tanzim ettirmiştir. 216/95.

Bu vakfiyeye göre, Manisanın Bezesteninde (hudutları vakfiyede yazılı) bir bap Bezzaz dükkâm ile Namazgâhta bir bap çamaşırıcı ve bir bap nalbant dükkânı.

Şartları: Vakfı tescile vekil, Şeyh Mehmet Efendi ibni Elhac Halildir. Bu dükkânların icar geliri, Namazgâhta vaki çeşme ve yollarının tamir ve tathirine, keza bu yerde bulunan helânın bakımına sarfolunacaktır. Tevliyet, hayatta oldukça, vaakıfın olup öldükten sonra karındaşı Molla Ahmet ve evlâdına münhasırdır.

Hacı İlyas

Hacı İlyas :

Manisada yaşamış olan bu zat, Hacı İlyas'ıkebir mahallesindeki mescidi bina ettirmişti. (55)

İshak

(Şeyh)

İshak :

Bir vesikada, Belen Nahiyesine tâbi Babasuluk naam köy zeylinde vaki Şeyh İshak zaviyesine ait bir mezraanın mufassal sınırları ispat ediyor 1145 yılında yapılan bu ispat, Şeyh İshak namında birinin Belen ci-

(55) Bu mescit son zamanlara kadar Karaköyde, Çırıpazarında idi. Bu civara İlyasıkebir denmesinin sebebi bu zatın ismindendir. Burada bir de çeşmesi vardı. Son zamanlarda yıkılmıştır. Bu çeşmenin vaktiyle Mukataacı çeşmesi diye şöhet bulduğu anlaşılıyor. 196/87.

Boğmakhoğlu İsmail Efendi Mescidi

varında yaşadığını anlatmakta ise de bu zatın zamanı hakkında bir işaretle mevcut değildir. 192/2. Burada adı geçen Babasuluk köyünün bu günkü Papaslık olması, bu güzel eski Türk isminin sonradan bozulmuş bulunması akla mülâyim gelmektedir.

İsmail Efendi

(Boğmaklızade)

İsmail Efendi :

Boğmaklızade Abdürrahim Efendinin oğlu idi. Kendisi müderristi. 1098 yılında hükûmetin istediği 15000 kuruş iane, Manisa zengin ve sanat erbabından toplandı. Bu listelerde “Boğmaklıoğlu Mehmet Çelebi kuruş 50” kaydı vardır. Diğer bir defterde, 1118 tarihli bir hüccetin altında “Boğmaklızade Hacı Mustafa” imzası bulunmaktadır. 172 15, 157/73. Buna göre Boğmaklıoğlu Hacı Mustafa'nın, Mehmet Çelebi'nin oğlu olması kuvvetle muhtemeldir. Hacı Mustafa'nın oğlu ise Abdürrahim efendi idi. Bu zat, 1165 yılında Manisa mahkemesi başkâtibi oldu. 1173 de vefat etti. Oğlu İsmail efendi de mahkeme kâtibi oldu ve bilâhare müderrisliğe yükseldi. Sonra hacca gitti. 1239 da öldü.

Vakıfları: 1 — Yeni bedestende bir bap kolancı dükkânı, Çaprazlar-sagir mahallesinde kendi evi ittisalinde bir bap çulha dükkânı ve nakit olarak da 100 kuruş.

Şartları: Mütevelli olan Bezzaz Alemdar Hacı Ömer ağa, bu mülkleri icara verecek, parayı da nemalandıracaktı. Bu nemadan çulha dükkânının önüne müceddeden yaptığı sebilhaneye kar ve su çeken için senevi 6 kuruş verilecekti. Yaz aylarında kar için 12 kuruş harcanacaktı. Mütevelli ücreti yılda 6 şar kuruştı. Hasılatın fazlası ile dükkânlar tamir edilecekti. Tevliyet, evlâdiyet üzere, vâkıfa aitti. 10 C. Evvel/1198.

2. — Boğmaklızade İsmail efendi, daha önce bir yangında tamamiyle yanmış bulunan Boyacılar mescidini yeniden bina ve ihya etti. Bu müesseseye aşağıdaki gelir kaynaklarını tahsisyledi:

Yorgancılar çarşısında 4 bap dükkân, İzmir'de bir kahvehane, adı geçen boyacılar mescidi duvarına bitişik 2 bap çıkırcı dükkânı.

Şartları: Mescit imamına günde 2 akçe, mütevelliye günde iki akçe verilecek, bu akarat, lüzumunda gelire tamir edilecekti. 237/47.

Bu vakfiye 1210 yılında tanzimolundu. Daha önce geçen vakfiye Manisa Kadısı Dedezade Esseyid Ahmet efendi zamanında yazıldı. Bu Ahmet efendi Şerif Mehmet efendi yerine tâyin edilmişti. 224/133.

İzzet Mehmet Paşa

(Sadrazam)

İzzet Mehmet Paşa :

Nefsi Zafranbolu'da İbrahim Ağazade Ali Ağanın sulbinden hicri 1156, milâdî 1743 senesi ortasında doğdu. Babası Baltacılar ocağında silâhtarğa kahvecibaşılığından muharreç idi. Kaptanı derya Benli Hacı Mustafa Paşa'nın akrabasından olduğundan 1173 senesi sonlarına doğru İstanbul'a geldi. Kitabet ve inşa tahsili ile uğraştı. Sultan Mustafa Hanı Salis asrında kaldırılan Baltacı ocağı, Hamidievvel cülûsunda tekrar ihya olunduğu zaman, buraya çirak oldu, sonra Ağayazıcısı ve 1193 te Darphane emini ve 1199 da Şehremini, 1200 tarihinde Tersaneemini olmuş, bundan sonra Hanya Mansıbı verilerek vezirliğe yükselmişti. 1201 de Diyarbakır eyaleti, müteakiben İçel sancağı, sonra Bender kalesi muhafızlığı, bir kaç ay geçtiğinde Cidde Mansıbı ve bilâhare Boğazhisarı muhafızlığı verildi. 1205 te Mısır Eyaleti, 1207 de Anadolu Eyaleti tevciholundu. Bundan sonra sadarete getirilen İzzet Mehmet Paşa, (56) 1213 de azledildi. İkamet için evvelâ Sakız adasına, sonra mukataası olan Manisa'ya gönderildi. Bu zamanda padişah olan 3. Selim, Mehmet Paşa yerine Yusuf paşayı sadrazam yaptı. Sene 1213, milâdî 1798. Cevdet Tarihi, Cilt, 10. S, 86.

Sadrıesbak İzzet Mehmet Paşa, 1227 de (milâdî 1812 de) Manisa'da ikamet ediyordu. Aynı yıl vefat etti. Cevdet tarihinde "Hilâliramazanda âzimi dâr-ı baka olup" kaydı vardır. Diğer taraftan 244 147 sicilinde İzzet Paşanın muhallelfatının yazıldığı 5 Şevval 1227 tarihinde şu kayıt mevcuttur: Muhallefat arasında Şakir efendi, Şemsettin efendi, Elhac Halil efendi, oğlu Mustafa Dede, Esbak Anadolu muhasebecisi, Vâsıf Efendi, Hüseyin Hâmit Efendi, İzzî Efendi, Hilmi Efendi, hatları ile yazılı kelâmikadimler zuhur etmişti. Müşarünileyhin vefatı 1227 yılının Ramazan ayının 2 nci gününe rastlar. 244 209, 227.

Vakıfları: 1. — Manisa'da Dere mahallesinde Küçük Cami demekle maruf Cami ve nakşibendî zaviyesi hizasında 143 zirra terbiindeki arsa içine Mehmet Paşa'nın yaptırdığı börekçi ve çörekçi fırını. Bundan başka gene aynı cami bitişiğinde vâkıfın yaptırdığı çeşme.

Bunların şartları: Bu dükkânlar, müteveli tarafından icara verilip hasılatı ile adı geçen zaviye ve camiin yağ v. s. mesarifi temin olunacak, çeşmenin tamiri sağlanacaktı. Mesarifin miktarı tayin edilmiyor. 1/Recep

(56) İzzet Mehmet paşadan önce sadrazam, Melek Mehmet Paşa idi. Fazılhenderuni İzzet Mehmet Paşanın sadaretine dair şu tarihi düşürmüştür: Mührü emanet erdi Melek'ten Mehmet'e.

Fındıkoğlu adıyla anılan eşme ve Ebekuyusu

/1220. Buradaki zaviye ve cami Dere mescidi civarında idi. Şimdi evdir. 239/102.

2. — İzzet Mehmet Paşa, Manisa'da bulunduğu sırada Danişment Halil mahallesinde, hudutları ve müstemilâtı vakfiyede yazılı, bir evi de şu şartla vakfetmişti: Bu ev mütevellî eliyle icara verilecek, hasılatı ile Yiğitbaşı dergâhının mesarifi sağlanacak, tevliyet usulü veçhile, bu tekkede şeyh olanlara meşrut bulunacaktı. 241/201.

3. — Ali Bey vakıflarının mütevellisi Kandilcizade Şeyh Hacı Mehmet, 1223 yılında mahkemeye şu durumu bildirdi:

Ali Beyin vaktiyle bulup getirdiği sulardan Yayla tımarında, Akmes-cidin üstünde Yağlıdereden kaynıyan bir masura suyu, Hasırcı İmamoğlu namındaki zat, Ebekuyusu mahallesinde yaptırdığı bir çeşmeye getirmişti. Bu çeşme, müruru zamanla haraboldu. Tamir için vakfın da müsaadesi yoktu. Bu su menbaı ile o civarda daha bir kaç sahipsiz kaynağın suları, vakfın menfaatine, İzzet Mehmet Paşa'ya satıldı. Paşa da bu suyu Akmes-citte bağ içindeki köşküne getirecek (57), yarısını da halkın ve vakfın menfaati için Ebekuyusu çeşmesine akıtacaktı. Şu hale göre, Fındıkoğlu mescidi arsasının yanındaki çeşmenin (bugün harap bir haldedir) ilk banisi, Hasırcı İmamoğlu ve ikincisi, İzzet Mehmet Paşadır. Buradaki çeşmenin kitabesi şudur:

Al abdesti selsebildir abızülâl
Kıl namazı kabul eder zülcelâl
Çeşmeyi ihya eden Hasırcı İmamzadedir
İç daim abızülâl sene 1200

Bu kitabe, İzzet Mehmet Paşa tarafından değiştirilmemiştir.

4. — İzzet Mehmet Paşa, 1225 (milâdi 1810) yılında diğer bir vakfiye tanzim ettirdi. Vakfiyenin yapılmasında kaimmakam ve mütevellî, doku-macılar Ahibabası Caferzade Hacı Mustafa idi. 243/87

Vakıflar şunlardı: Dere mahallesinde yeniden yaptığı çeşme, burada bir bap katmerci dükkânı, Karaköyde Çırpıpazarı ile kabristan arasında birbirine muttasıl ekmekçi fırını, yoğurtçu dükkânı, keresteci, bozacı dükkânları. Bezzazlar sokağında bir bezzaz dükkânı, Dervişağa mahallesinde bir Rumhane.

Şartları: Bu mülkler, Örfübelde üzere, icara verilecek, hasılatından: 1. — Mütevellîye günde 6 akçe, 2. — Dere mahallesinde, Küçük cami biti-

(57) Bu köşk, ihtimalki bu gün Hâkibaba tekkesi batısında, zeytinlik içinde harabesi bulunan bina idi. Halk burasını Tahir Paşa köşkü diye anmaktadır.

şiğindeki hücrede (bu küçük cami ağlebi ihtimal Kabaktekkesi denilen tek kubbeli kârgir mescittir). Oturan ve imam olarak namaza iştirak eden şahsa ayda beş kuruş. 3. — Adı geçen cami ile türbelerde kandiller yakmak için alınan yağ ile yakıcıya cem'an 9 kuruş. 4. — Akmescitte bağ kapusunda olan maksemden (58) Ebekuyusu mahallesinde mescit yanındaki çeşmeye ve bunun altında bulunan Babakuyusu mahallesindeki mescidin yanında bulunan diğer çeşmeye (Şeyhfenari mescidi yanındaki çeşme olacak) burada vaki çıkırcı tekkesi yanındaki çeşmeye, Karaköyde, lonca karşısında bulunan çeşmeye, vaakıfın akıttığı suların yollarına mahallelinin nezareti altında müteveli tarafından vakıf para sarfolunarak yıl sonunda (Zilhicce) muhasebesi yapılacaktır.

Vakıf paranın fazlası bezestende bir sandık içinde evrak ile birlikte hıfzolunacaktır. Vâkıf, bu noktada koyduğu bir kayıtla vakıf paranın ıstirbahmı şiddetle menetmektedir. Bundan başka, Timurkapıda (59) Ermeniyansüflâda, 4, Papazoğlu nam bezirgânın evinde bir, çeşme yaptırmıştır. Keza vakfiyede, İslâm mahallelerinde yerlerini zikretmediği beş adet çeşmenin yollarına da para ayırmıştır. Aşağı Ermeniler mahallesindeki dört çeşmesinden biri, bugün mevcuttur. Ve üzerindeki kitabe şudur:

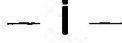
Sadrıesbak hazreti İzzet vezir-i nikhasal
Sayidüp bu hayrı icraya liveçhi zülcelâl
Hoş didi tarihini Lûtfi gelüp bir ehli hâl
Afiyet olsun için bu aynı tahirden zülâl

Vakfiyenin tarihi 1225 Rebiyyülevvelinin ortasıdır.

5. — İzzet Mehmet Paşa, memleketi olan Zafranbolu'da yaptığı vakıfları için Manisa'da bir vakfiye daha tanzim ettirmişti. 241/145. Buna göre müteveli, Edirneli Esseyid Ali Efendidir. Zafranbolu imlâsiyle ve namı diğer Taraklı Borlu kaydıyle, vakfiyeye geçen Kasabanın Babasultan mahallesinde bir ev ile aynı kasabanın Karaâli mahallesinde eski hamam yanında büyük bir ev. Aynı kasabaya tâbi Yazı adlı köy altında Çorak değirmen demekle meşhur, beş gözlü değirmen ve bunun önünde meyhaneye ve üzüm bahçesi. Gene Karaali mahallesinde, pekmezpazarında bir kah-

(58) Vakfiyede, Bağkapısının kasır yanında olduğu ve maksem burada bulunduğu mukayyettir. Diğer bir vesikada ise Kiraz alanının Süsendraz üstünde olduğuna dair kayıt vardır. Hakibaba mahallesinin kible doğusuna düşen yerde, köşkten gelen yol izleri bugün bile mevcuttur. Burada maksem olduğu öğrenilmiştir. Belkide bağ kapısı bu maksem yanında idi.

(59) Timur kapı bir yer olup Hakibaba semtinde idi. İhtimal ki, kasrın dış kapısı idi.

vehane bir bakkal ve üç tabak dükkânında bulunan hisseler. Babasultan mahallesinde bir ev.

Şartlar: Zafranbolu'da aşağı çarşıda yaptırdığı cami ile çeşmelere ve mürtezıkası maaşlarına evvelce tahsisedilen ve vakfiyesi yapılan evkafa yukardaki mülkleri zammetti. 15 Şaban/1222. Bu vakfiye, kadı Seyyid Mehmet Salih Efendi zamanında yazıldı.

Kale Mescidi

Kale Mescidi :

Manisa surları üzerinde halen harebesi bulunan mescide halk, Hacet mescidi adını vermektedir. Bu mescide bez bağlayanlara rastlanır. Yanında bir de çeşme vardır. Bu mescidin ve çeşmesinin hicrî 1082 de tamir gördüğünü tesbit ediyoruz. Bugün yalnız duvarları kalmıştır. 140/19

Karaçelebi Kuyusu

Manisanın Alaybeyi mahallesinde Karaçelebi Kuyusuna müteveli olan Mehmet Halife 1175 tarihinde, kendi isteği ile çekildi. Bu Karaçelebi'nin kim olduğunu tesbit edemedik.

Kara Halil

Kara Halil :

Karaoğlanlı köyündeki camiye yapan zattır. Hakkında fazla bilgi yoktur. Camiin 1067 yılında tamir gördüğü sicilde kayıtlıdır. 112/219

Kasap Hasan

Kasap Hasan :

Turgutlu'da Kestane pazarındaki camiye, yahut mescidi yapan zattır. Oğlu İbrahim Efendi, bir vakfiye tanzim ettirmiştir. Vakfiye tarihi, 1239 dur. 260/156. Bu vakfiyeyi Manisa Kadısı Ahmet Nazif Efendi tanzim etti.

Kerime

Kerime :

Babası Muslih Efendi olup Manisa'nın İlyasısagir mahallesinde oturdu. Aynı mahallede, hudutları vakfiyede yazılı, bir evi şu şartlara gö-

re vakfetti: Bu ev, müteveli eliyle icara verilecek, geliri aynı mahallenin avarızına (vergisine) sarfolunacaktı. 119/58. Bu vakfiye, kadı Mahmut Efendi zamanında 17 safer 1072 yılında tanzimolundu. O tarihte Mahmut Efendinin naibi, Üsküdarî Ahmet Efendi idi.

Kız Hoca

Kız Hoca :

Çapraslarısağır mahallesinde oturan bu kadının asıl adı Züleyha olup babası Abdullah Efendi idi. 274/122.

Vakfı: 1. — Çapraslarısağır (Şimdiki Utku mahallesi) mahallesinde bulunan evini altlı, üstlü bir dersane yaptı. 2. — Ayrıca 9 hücreli bir medrese bina eyledi (Çapraslarısağır medresesi). 3. — Yanına da halkı sulamak için bir sebilhane inşa ettirdi.

Şartları: Bu vakfın devamı için şu mülkleri koydu:

Bezzazhanede iki bezzaz dükkânı, Yarhasanlarda bir arsa, bir bal-mumcu dükkânı. Koruköy'de bir kasap dükkânının arsası. Bunlardan başka 400 kuruş nakit para.

Bunlara Hafız Ahmet Efendi İbni Hafız Mehmet bin Hacı Mehmet Hamamcıyı müteveli tâyin eyledi. Müteveliye ayda beşer kuruş, müderris efendiye onar kuruş verilecek, ayrıca da sulayıcıya, sebile para tahsis olunacaktı. Fazlası ile medrese ve dershanenin tamiri sağlanacak, artan para faize verilerek nemalar, vakıf paraya zammolunacaktı. Müftüzade Müderris Seyyid Hacı Esat Efendi bu vakfa hasbi nazır olacaktı. 3/Recep/1234. Bu vakfiye kadı Ahmet Nazif Efendi zamanında yazıldı. Bu Seyyid Hacı Esat Efendi, yukarda Ahmet Esat Efendi maddesinde geçmiştir.

Kulak Mahmut Bey

Kulak Mahmut Bey :

Bu zat, Saruhanoğlu İshakçelebi devrinde yaşamış mezanneden ve mutasavviflerden Arıkbaba evlâdındandır. 174/44. Arıkbaba'nın İbrahimi Horasani oğlu Arıkkhalil olduğunu öğreniyoruz. Bu aile, Çobanisa'da oturmakta idi. İshakçelebi, Arıkdede'ye çiftlik vakfetmiş, evlâdı da buna müteveli olmuştu. Buna mukabil İshakçelebinin bu çevrede yaptırdığı bir kuyu ve köprüünün, gerektiği zaman tamiri ile vazifeli idiler. Bu ailenin 16. asırda Manisa'ya geldiği, burada bir çok devlet hizmetleri gördüğü anlaşılıyor. Kulak Mahmut ağa, Mustafa ağa'nın oğludur. Beşinci bölük-

tendi. Hierî 1120, Milâdî 1708 yılının Safer ayında Manisa'ya Yeniçeri serdarı oldu. Sonra hacca gitti. 1130 Muharreminde öldü. (59) Kulak Mahmud'un akrabasından bir kadın 1147 senesinde Manisa mahkemesine müracaat etti: Bu kadın, Cezayir'in باب الوند mahallesinde sakindi. İsmi Hatice idi. Babası Hacı Ahmet, Kulak Mahmut evlâdındandı. Çobanisa'da mescit, çeşme, mektep ve kervansaray yaptırmış olan ve buna buğday loncası hizasında vakfettiği kahvehane ve dükkânlar tahsis eylemiş bulunan Kulak Mahmut, bu kadının baba cihetinden cediti alâsı idi. Müruru zamanla bu dükkânlar, harabolmuş ve sonra bunların ihyasına vakfın müsaadesi kalmamıştı. Arsalar ise Veledebey vakfına rücu eylemişti. Hatice'nin babası Hacı Ahmet, kendi malı ile Veledebey vakfı olan bu yere üç dükkân ve bir kahvehane inşa ettirmişti. O zamanda (1147) arsanın mütevellisi İsmail Efendi idi. Hacı Ahmet, Çobanisa'daki çeşme ve mescidi de tamir ederek, Kulak Mahmud'un vaktiyle tayin eylediği vazifeler gibi, hizmetler meydana çıkarmıştı. (Kulak Mahmud'un şartına göre galleden iki akçe imama, bir akçe müezzine, verilip yılda 12 şer okka şirugan yani susunyağı ve yeter miktarda mum alındıktan sonra artan ile çeşme ve mescidin tamiri ve kervansaray inşası sağlanacaktı.) Tevliyet, evlâda meşruta idi. Molla Ali namında biri, Kulak Mahmut evlâdından olduğunu ileri sürerek Hacı Ahmed'in ihya eylediği vakfa hak iddia eylemiş ve bir tarik ile berat ettirmişti. Hatice, şahitlerle bunun babasına aidiyetini ve kendisinin hakkı olduğunu isbat etti. 190/10.

Kulak Mahmut Bey, Manisa'da bulunduğu sıralarda, Tahıl pazarında kahve ve dükkânlar bina edip bunların gelirini Çobanisa'daki mescit, çeşme ve muallimhaneye tahsis eylemişti. 1065 yılında torunu Mustafa oğlu Mahmut Çelebi bu mesele hakkında bir dava açtı.

Kozluca Mescidi

Kozluca Mescidi :

Manisa'nın Serabat mahallesinde bulunduğu ve 1072 senesinde sağlam olduğu sicilde kayıtlıdır. 119/130.

Körhane (Âmalar) Mescidi

Körhane (Âmalar) Mescidi :

Manisa'nın Körhane (şimdiki Saruhan) mahallesinde eski bir mescit vardı. Saruhan bey türbesi yakınında idi. Bu civarda bir takım kadim

(59) Manisa Ünlüleri. M. Çağatay Uluçay, sayfa 21.

— K —

çeşmeler olduğunu vesikalardan öğrenmekteyiz. 138 109. Bunların kurucusu İshakçelesi, İlyas Bey ve Saruhan beylerdi. 1083 yılında Manisalı bir hayır sahibi buradaki mescide bazı şeyler vakfetti. 138 130 (60).

— M —

Mahmut*(Hacı)***Mamut Hacı :**

Ali Ağa mahallesinde oturan Hacı Mahmud'un babası Mustafa isminde bir zattır. Manisa'nın yoğurt pazarında, hududu vakfiyede yazılı, bir bap nalbant dükkânının yarı hissesini şu şartla vakfetti: 225/258:

Bunun icaresinden müteveli, yıllık üçer kuruş maaş ayıracak, geri kalan da Türbe camiinde bulunan iki hücrede sakin talebeye ve adı geçen camiin şadırvanına ve su yollarına, gerektilçe, sarfedilecekti. 29 Şevval /1198. Bu vakfiye, Dedeade Esseyid Ahmet Efendi sicilinde yazılıdır.

Mahmut Ağa*(Recep Ağa Oğlu)***Mahmut Ağa (Recep Ağa Oğlu) :**

Manisalı bir zengin olduğu anlaşılıyor. 1084 yılında Bezzazlar sokağında bir aslanagzı çeşmesi yaptırmak için izin istedi. Burada daha önce hancı Memi iki aslanagzı yaptırmış ve bunlara Gülfem çeşmesi ile birlikte yeni sular tahsisetmişti. 141/133.

Mahmut Efendi*(Esseyid)***Mahmut Efendi (Esseyid) :**

Bu zatın Manisa'da Attarhanı sokağında 7 bap vakıf dükkânı vardı. Vakfiyesine göre, bu dükkânlara müteveli olan, günde 6 akçe alacaktı. 1145 yılında müteveli Abdülkerim, kendi rizasiyle çekildi ve yerine Mehmet Halife'ye berat verildi. 190/103.

(60) M. Çagatay Uluçay, eserinin 117. sahifesine aldığı bir vesikada bu çeşmelerin İlyas Beye ait olduğunu isbat ediyor. Diğer bir vesikada da Çapraslar çeşmelerinin Saruhan Beye aidiyeti yazılıdır. S. 147. Fakat mescidin banisi hakkında sarahat yoktur. Saruhanoğulları ve Eserlerine dair Vesikalar. C. 1. S. 117. Aynı eserin 120. sahifesinden İshakçelesinin bu civarda babası için bir zaviye yaptığını da öğrenmekteyiz. Saruhan Beyin Gediz köprüsü (eski tahta köprü) yanında bir zaviyesi daha vardı. S. 123.

— M —

Mehmet Efendi*(Hatipzade)***Mehmet Efendi (Hatipzade):**

Babası Hacı Mahmut Efendidir. 150/310.

Vakfı: Attarlar sokağında iki helvacı dükkânı (bu dükkânların yeri Veled Bey vakfına mukataaizemin 120 akçelidir. Vaktiyle Hacı Mehmet Efendinin akrabasından İsa Çelebinin gene bu yerde, aynı vakfa mukataaizeminli bir helvacı dükkânı vardı. Müruri zamanla harabolduğundan Hacı Mehmet Efendinin babası, merhum Hacı Mahmut, kendi malı ile bu beş dükkânı yeniden inşa etmişti. Bu dükkânları babası Hacı Mahmut, tevliyeti evlâdiyet üzere, vakfederek gallesinden 120 akçe Veledebey vakfına zemin icaresi ayırdıktan sonra geri kalanın yarısı ile, müstahak olan fakirler için elbise alınarak giydirilecekti. Geri kalan yarısı da, kadın erkek ayrılıyarak, müsavi şekilde taksimolunacaktı).

Bu iki bap helvacı dükkânı Hacı Mahmut'un beş adet dükkânına muttasıl ve Veled Bey vakfına 24 akçe icareizeminli idi. Hacı Mehmet Efendi işte bu iki dükkânı vakfetti.

Şartı: Hasıl olan icareden mukataaizemin çıkarıldıktan sonra geri kalanın yarısı ile muhtaç ve müstahak fukaraya elbise alınacaktı. Diğer yarısı da, babasının yaptığı gibi, bölüşülecekti. Tevliyet, eslah evlâda aitti. Mütevellisi saadattan Esseyyid Ahmet Çelebi ibni Seyyid Mustafa idi. 15/Rebiilevvel/1090 (61) Bu vakfiye, Kadı Mustafa oğlu Mehmet zamanında yazılmıştır.

Mehmet*(Elhac, Tekeli)***Mehmet (Elhac, Tekeli) :**

Saz mahallede bir mescidi vardı. Bu mescit 1163 yılında Mimber konmak suretiyle, camiye tahviloudu. 204/20.

Mehmet*(Elhac, Barutcu)***Mehmet (Elhac, Barutcu) :**

Manisa'nın Tekke mahallesinden olup, babası Hacı İsmaildir. 251/68.

Vakfı: Menemen kazasına tâbi Yamanlar köyünde 300 adet zeytin ağacını aşağıdaki şartlarla vakfetti:

(61) Bir Hatipzadeden, M. Çağatay Uluçay bahsediyorsa da onlar daha sonra yaşamış olanlardır.

1. — Bu ağaçlardan hasıloolan zeytinyağının yarısı, zeytinliği timar eden kimseye, 2. — Diğer yarısından dört okkası, Tekke mahallesi mescidine verilecekti. 3. — Senelik mütevellî vazifesi, 15 okka zeytinyağı olacaktı. 4. — Geri kalanı Yarhasanlar mahallesinde yenicami, Göktaşlı, Karayunus, Bektaşısagır mahallesinde İhsaniye, Babakuyusu mahallesinde Şeyh camiine verilecekti. Mütevellilik, hayat kaydı şartıyla vakıfa aitti. **Öldükten sonra** karısı Karagöz kızı demekle meşhur Hacı Mehmet kızı Hatice mütevellî olacaktı. 23/Recep 1232. Bu vakfiye, Yahyazade Esseyyid Ömer Hulûsi Efendinin kadılığı zamanında yazıldı.

Mehmet

(*Elhac*)

Mehmet (Elhac) :

Manisa'nın Çarşı mahallesinden Hacı Abdürrahim ağa ibni Elhac Mehmet 90 kuruş vakfetmişti. Bu paranın nemasiyle 1085 yılında Turgut-zade muallimhanesi, yeniden inşa edildi. Muallim ve Halifenin maaşları verilmek şartolundu. Bu işlere Himmet oğlu Şeyh Muslihiddin, vasi idi. Abdürrahim ağanın büyük oğlu Esseyyid Mehmet Ağa, babasının vasiyetini dinlemek istemedi. Bunun üzerine bu tarihten evvel vefat etmiş olan Hacı Abdürrahim ağanın vasiyetlerinin yerine getirilmesi için vasisi dava açtı. 143 '182.

Mehmet Ağa

(*Elhac*)

Mehmet Ağa (Elhac) :

Manisa'nın Çapraslarısagır mahallesinde sakindi. Babası Hacı Ahmet ağadır. 233. 99. Yoğurt pazarında bir hanı vardı. Bunun garbında bir berber dükkânını vakfetti. Çapraslarısagır mahallesinde bir medrese yapmak istemişti. Fakat bunu başaramadığından, bir sebilhane ile iktifa etti. Evvelce mescit ve medrese için tahsiseylediği akarata bu dükkânı zam ve ilhakeledi. 23 Safer/1212. Bu vakfiye, kadı Mehmet Süeda Efendi zamanında yazıldı.

Mehmet Ağa

(*Elhac*)

Mehmet Ağa (Elhac) :

Manisalı zenginlerdendi. Kethüdazade diye şöhreti vardı. Babası Hasan ağadır. 208/120. 1168 yılında Niflizade mahallesindeki kandiloğlu çeşmesinin mütevellisi, bu eserin harabolmasından bahsetti ve vakfın su

— M —

yollarını tamire kifayet etmediğini beyaneyledi. Bunun üzerine Mehmet Ağa, suyun bir kısmının kendi evine hasredilmesi şartıyla çeşmenin tamirine izin verdi.

Mehmet Bey

Mehmet Bey :

Manisa'nın Deveciler mahallesinde oturur, bir hayır sahibi idi. Aynı mahalleye kendi malı ile bir vakıf çeşme yaptırmıştı. 116/257.

Mehmet Beşe

(*Taczade*)

Mehmet Beşe :

Babası Mustafa Efendi olup Manisa'nın Bektaşısagır mahallesinde sakindi. Bu mahalleye bir muallimhane inşa ettirmişti. 151/49. Ancak Mehmet Beşe'nin yaşadığı tarih ile muallimhanenin inşa tarihi belli değildir.

Mehmet Çelebi

(*Elhac*)

Mehmet Çelebi (Elhac) :

Yarhasanlar mahallesinde otururdu. Babasının adı da Mehmetti. Malından ayırdığı yirmi adet esedi kurusu, nemalandırılmak üzere vakfetti. Gallesi ile, sevabı, ruhuna hediye edilmek şartıyla, Hamza Efendi camiinde vaaz ve nasihat edilecekti. 5 Şaban/1084. Bu vakfiye, kadı Mehmet bin Mehmet Efendi zamanında yazıldı.

Mehmet Çelebi

Mehmet Çelebi :

Veli adında birinin oğlu olup 1062 tarihinde Babakuyusu mahallesinde otururdu. Hacı Hamza oğlu Abdülkerim Çelebiyi müteveli yapıp, aynı mahallede üstü toprak örtülü evini, çocukların okuması için vakfetmişti. 15/Muharrem/1062. Bu vakfiye, kadı Üsküdarî Ahmet Efendi zamanında yazıldı. 102/139.

Mehmet Efendi

(*Elhac*)

Mehmet Efendi (Elhac)

Manisa'nın Karahisar mahallesinde sakin olup kadı idi. Babasının adı merhum Hüsameddin Efendidir. Karısı Kassam İbrahim Efendinin kızı

Hatice kadındır. Hacı Mustafa oğlu Hacı Ömer Çelebiyi müteveli yaparak karısı ile birlikte 5000 akçe vakfettiler. 118 '73, 74. Şartlarına göre bu para, emniyetli bir şekilde, 100 akçesi yılda 17 akçeye faize verilecek, hasırlattan Karahisar mahallesinin avarız vergisi ile tevliyet sağlanacaktı. 8/Cemaziyelâhir/1071.

Mehmet Çelebi

(*Hacı Hüseyinzade*)

Mehmet Çelebi :

Manisa âyanından hayrat ve hasenat sahibi Hacı Hüseyinin oğludur. 20/Şaban/1101 yılında 60 kuruş nakitparayı vakfederek şu şartı koydu: Bu para, her sene onu on bir buçuk hesabı üzere nemalandırılacak, bu nemadan haftada bir gün babasının Bölücekiatik mahallesinde yaptığı cami-de Şeyh Mustafa tarafından verilen vaaz ve yapılan zikir ve tehlil için para ayrılacaktı. Bunun tevliyeti Şeyh Abdurrahman oğlu Şeyh Mustafaya verilmişti. Vakfiye o tarihte Manisa Kadısı bulunan Süleyman Efendi zamanında yazıldı. 160/46, 47.

Mehmet Efendi

(*Benlizade*)

Mehmet Efendi (Benlizade) :

Müderri. Müftü Mahmut Efendi ölünce 1095 yılında yerine tâyin edildi. Mehmet Efendi, Vankulu'nun tercüme ettiği Kimyayısaadetin altıncı cildini yazdı. 1099 da azledilerek oğlu Mahmut Efendi müftü oldu. Mahmut Efendi tarihçidir. (62).

Vakıfları: Benlizade Mehmet Efendinin babası Hacı Hüseyin idi. 127/64. Müderri olan Mehmet Efendi, Saz mahallesinde, Sandıkbaşı denilen yerde bir kaç çeşme, Hacı Aydın mescidine muttasıl diğer bir çeşme, Saz mahallede Kadı Osman Efendi çeşmesine bitişik diğer başka bir çeşme, Çengelli bahçe yakınında bir, Husrevağa camii duvarına bitişik bir çeşmeyi yaptırmıştı. Bu çeşmelerin muhasebesi, 8 Muharrem/1117 yılında yapılmıştı. Bu tarihte çeşmelerin vakıf parası, 67 kuruş idi. 1114 yılında diğer bir muhasebe de yapıldığını 169 6 sicili haber vermektedir. Bu çeşmelerden bugün yalnız Husrevağa camii bahçe duvarına bitişik ve Gündoğuşuna bakan bir çeşme kalmıştır.

(62) Mahmut Efendi hakkında mahallinde malûmat verilmiştir. Manisa Ünlülerinde-
M. Çığatay Uluçay tercümei hal bakımından, bu zattan bahsetmiştir. S 24.

— M —

Mehmet Efendi*(Eseyyid)***Mehmet Efendi (Eseyyid) :**

Bu zat, merhum Abdürrahim Ağanın oğlu olup müderristi. 1110 tarihinde Osman oğlu Mehmet Efendiyi mütevellî yaparak, Karaköyde kepenkli bir bap ekmeğe dükkânını vakfetti. Şartına göre, bu dükkân, mütevellî tarafından icara verilecek, nemadan önce dükkânın tamiri, sonra merhum müftü Mahmut Efendinin Ali Bey camiinde yaptırdığı medresede müderris olanlara harcanacaktı. Bunlara günde iki akçe verildiği gibi, tevliyet ciheti de iki akçe olacaktı. Medresenin mütevellîliği, evlâdiyet üzere vakıf kurana aitti. 1/Şaban, 1110. Vakfiyenin altında Muradiye müderrisi Abdürrezak Efendi, Benlizade Mehmet Efendi, Ayançavuşzade Hüseyin Ağa gibi zatların imzaları vardır. 166/222. Vakfiye, kadı Arap Abdullah bin İbrahim Efendi zamanında yazılmıştır.

Mehmet Efendi*(Elhac Türbezade)***Mehmet Efendi (Elhac Türbezade) :**

Ulucami mahallesinde otururdu. Babası Hacı Ömer Efendidir. Ömer Efendinin, bugünkü Saruhan mahallesi güneyinde, yamaçta el'an suyu akmakta olan bir çeşmesi vardır.

Vakfı: Çeşnigir camii vakfına senevî 76 akçe zemin icaresi verir ipelik pazarında kendi inşası olan sebilhanenin yanında bir mısırcı dükkânı.

Şartı: Bu dükkân, icara verilerek hasıl olan nema ile her yıl mütevellî sebilhaneye kar alacak ve hizmetine bu parayı harcayacaktı. Artan ile sebilhane tamir olunacaktı. 10/Cemaziyelahir/1199. Bu vakfiye De-dezade Esseyyid Ahmet Efendi zamanında yazıldı. 225/234.

Mehmet Sanî Efendi*(Müderris)***Mehmet Sanî Efendi (Müberra) :**

Vakfiyesi, arapçadır. Burada kendisinin Müderris Hoca Murat oğlu olduğu yazılıdır. Hoca Murat Tire'de sakin idi.

Vakfı: Mehmet Sanî Efendi, vakfına Müftü Abdullah Efendiyi mütevellî tayin eyledi. Vakfettiği şey, talik yazı ile yazılmış bir cilt Zımanat

Ganim-i Bağdadî namındaki kitaptı (63). Vakfiye, 1/Safer/1066 yılında kadı Derviş Efendizade Şeyh Mehmet Efendi zamanında yazılmıştır. Bu tarihte Manisa müftüsü Abdullah Efendi idi. Vakfiyenin inşası, Abdullah Efendiye aittir.

Mehmet Efendi

(Zaimzade)

Mehmet Efendi (Zaimzade) :

Husrevağa mahallesinden Zaim Hacı Abdullah Efendinin oğludur. Bu zat, vakfiyenin yazıldığı tarih olan 1204 hicrî, 1789 milâdî yılında Karasosman oğullarından Manisa mütesellimi Polat Mehmet Ağanın kethüdası idi.

Vakfı: Koza loncası (Pamuk kozası) karşısında, Timurlu kahve nam mevzide bir bap mısırcı dükkânı, ki bu dükkân Veletbey vakfına yıllık 78 akçe mukataa verirdi. Bundan başka, hudutları vakfiyede yazılı, beş adet mağaza.

Şartı: Bunların geliri, onu on bir buçuk hesabı üzere, nemalandırılarak Husrevağa mahallesinde Duhankesiği tabir olunan yerde yaptırdığı çeşmeye harcanacaktı (64). Şöyleki:

1. — Her sene müteveli ücreti 9 kuruş ayrılacaktır.
2. — Çeşmenin su yolcularına yılda 6 şar kuruş verilecektir.
3. — Bina olunan arsa icaresi için saray ağasına senevî birer kuruş verilecektir. (Manisadaki Saray-ı âmire ağası).
4. — Mağaza ve dükkân mukataaları olmak üzere Veletbey vakfı için senelik 26 şar para verilecektir.
5. — Geri kalan, mütevellice saklanılıp gereklikçe, çeşmenin su yollarına ve dükkân ile mağazaların tamirine harcanacaktır.
6. — Tevliyet, evlâdiyet üzere, vâkıfa aittir. 10 Şaban/1204 Zaimzade Mehmet Efendinin vakfiyesi, kadı Hacı Recep Efendi zamanında yazıldı 227/82 ve 103.

(63) Vakfiyenin altında, o tarihte Manisa'da bulunan müderrislerin isim ve künyeleri yazılıdır. Burada bahış konusu olan Ganim-i Bağdadinin fıkıh ilmine ait birkaç eserine Manisa kütüphanesinde rastlanmıştır.

(64) Vakfiyede çeşmenin kaynağı olarak Hüccaclar mahallesinde adları yazılı kimselerin evlerinde vâkıfça satın alınan iki kuyu gösterilmektedir. Bu çeşmeye son zamanlarda Kocaçeşme derlerdi ve Zaimler sokağında, Halitpaşa Hanının arkasında idi.

— M —

Mehmet Efendi*(Çukurköylü)***Mehmet Efendi (Çukurköylü) :**

Babası Çukurköylü İbrahim Efendidir. Manisa'nın Dervişağa mahallesinde otururdu. 1219 yılında adı geçen mahallede bir kahvehane ve bir bakkal dükkânını vakfetti. Bu mülkler, icara verilecek, hasılatı ile vâkıfın evi karşısında kabristana bitişik sebilhaneye kar alınacak ve hizmet edenlerin ücretleri verilecekti. Tevliyeti, evlâdiyet üzere, vâkıfa aitti. Ancak eslâh ve erşed evlât kaydı vardı. 27. Cemaziyelahir/1219. Bu vakfiye, Abdürrezakzade Mehmet Sait Efendinin kadılığı zamanında yazıldı.

Miri Aşıklar Zavivesi

Bu zaviye, vaktiyle Saruhan'a bağlı olan Dellâklar (tellâklar) köyünde idi. 107 123. Bu köy, bugün Menemen hududu içindedir.

Mihriban**Mihriban :**

İvaspaşa mahallesinde oturan bu kadın 1071 yılında evini, aile vakıfları yolu ile önce kendi nefesine, sonra kölelerine ve evlâtlarına vakfetti. 118 101. Vakfiye, kadı, Hoca Elhac Mehmet Efendi zamanında yazıldı.

Molla Mustafa*(Seyyid)***Molla Mustafa (Seyyid) :**

İbrahim Çelebi mahallesinde oturan Molla Mustafa, Hacı Ahmet Efendinin oğludur. 243/66. 1225 yılmada Keçeciler sokağında Kâtipzadenin has un değirmenindeki üçte iki hissesini vakfetti. Şartına göre, bu dükkânın hasılatı, ölünceye kadar vâkıfa münhasır kalacak vefatında İbrahim Çelebi mahallesinde vâki Salih Paşa çeşmesine ve yanındaki mescidin vazifelilerine, tamiratına sarfedilecekti. Safer/1225. Bu mescit ve çeşme, şimdiki Muratgermen ve İstiklâl okulları arasında bulunmakta idi. Vakfiye, şehri Mehmet Efendi sicilinde kayıtlıdır.

— M —

Mustafa*(Şehzade)***Mustafa (Şehzade) :**

Bu Şehzade Mustafanın Fatihin oğlu Mustafa olması kuvvetle muhtemeldir. Çünkü; Fatihin oğlu şehzade Mustafa hicrî 861 den önce Manisa'da bulunmuştur (65). 861 de şehzade Bayazıt ile birlikte düğünleri yapılmak üzere Edirneye gitti. İşte bu Mustafa, Soycağınarı namındaki suyu Manisa'da bulunan şehzadeler sarayına akıtmış ve bu sudan bir masurayı Niflizade mahallesine vererek orada bir çeşmenin akmasına hizmet etmiştir. 135/1. Bu hüccet, 1081 yılında kadı Ahmet Efendinin zamanında yazıldı.

Mustafa Ağa*(Elhac Karaosmanoğlu)***Mustafa Ağa (Elhac Karaosmanoğlu) :**

Yayaköylü Tekeli Mehmet gavuş'un oğludur. Kardeşi Osman Ağa, bu aileye adını verdi. Kendisi Dergâh-ı âli müteferrikalarındandı (66).

Mustafa Ağa, serdengeçti ağası idi. Palamut nahiyesi yeniçeri serdarı oldu. Seferlere gitmek istemiyordu. Bununla beraber o tarihte Sıracalı Himmet'in tedibinde mühim rol oynadı. Sıracalı Himmet, hükûmete karşı gelmiş ve dağa çıkmıştı. Mustafa ağa, 1160 da Saruhan mütesellimi oldu. Fakat yolsuzlukları görüldüğünden, şikâyet edildi. Nihayet idamı emrolundu. Bu arada vukubulan olayları sicillerden incelediğimiz vesikalara göre, kısaca gözden geçirelim :

Dergâh-ı Âli kapıcıbaşlarından ve hassa silâhşörü Halil Beyin iştiraken uhdesinde olan kuru, Cebeli Manisa mukataasının etrafında vaki, bütün köy ve mezraalar 34 yıldanberi sahiplerinden iltizam tariki ile almış olan ve taşir etmekte bulunan Karaosmanoğlu Hacı Mustafa Ağa, bu mukataanın hudutlarındaki araziye zorbalıkla tâşir etmekte idi. Bu yüzden sınırlar bozulmuş ve belirsiz olmuştu. Halil Beyin vekili Abdullah Ağa, ehli vukuf marifetiyle bir sınıname tanzim ettirdi. O sırada Mustafa Ağanın korkusundan mukataanın komşusu olan köylüler, vaziyeti hükûmete haber veremiyorlardı. Saruhanlı ve Hacırahmanlı ahali-sinden, hüccette isimleri yazılı bazı zevat ve ehli vukuf marifetiyle tan-

(65) Taç-üt Tevarih, C. 1, S. 460.

(66) Manisa Ünlüleri, S. 54/55 ve tarih vesikaları sayı 9. S. 198 M. Ç. Uluçay.

— M —

zim edilen bu sınırnamede, Toyyusuflu, Hacı İbrahimler, Kemaloğlu köylerinin nerelerde oldukları yazılıdır. Sene H. 1167.

Gene aynı tarihlerde Mustafa Ağa Turgutlu mukataasını iltizama almış ve halka zulmetmiş olduğundan, hakkında şikâyetler yapılmıştır. Bu şikâyetler tevali ettiğinden, başka birinin mültezim tayini için emir geldi. 207/101, 208/33, 208/50.

Şikâyetlerin devamı üzerine Hacı Mustafa Ağanın şerrinden kurtulmak için İstanbuldan 15/Safer 1169 tarihli idam fermanı gönderildi. Bu ferman Mustafa ağanın damadı Hidayetullah Ağaya hitaben yazılmıştır 208/79.

O zamanlarda âyanın zorbalığını gösterecek vak'alar çoktu. 1168 yılında Otpazarı ve çavuşbaşı çeşmesinin dört tarafındaki sokak ahalisi, mahkemeye müracaat ederek Çavuşbaşı çeşmesi yanında Çavuşzade Esseyid Hacı Mehmedin bina ettiği 12 dükkân ile Hidayetullah Ağanın 24 dükkânının yıkılmasını istedi. Çünkü bu dükkânlar halkın geçitlerini ve pazar yerlerini kapatıyordu 208/108.

Mustafa Ağanın katline dair gelen emirde şöyle deniyordu:

Manisa'da Yeniçeri zabiti olan Sabika serturnacıbaşı Haşımzade Ahmet Ağa, Manisa'da vazifeye tayin edildikten sonra Karaosmanzade ile ülfet ve ihtilât yüzünden merkumun lâubali hareketlerinin devamına sebebiyet vermiştir. Hemen başının kesilmesi ve serimaktuunun İstanbulla gönderilmesi lâzımdır. 15/Safer 1169. Bunun üzerine Karaosmanoğlu Hacı Mustafa Ağa, Haşımzade Ahmet Ağa marifetiyle yakalanarak idam edildi. Ahmet Ağaya bu hizmetine mükâfaten kapıcıbaşılık payesi verildi. Rebiilevvel/1169. 209/198. İdamedilen Mustafa Ağanın emval ve eşyasına dair temessükât müfredatı, 209/179 sicilinde mukayyettir. Bu temessükât, Karaosmanoğlunun havas ve etbainin emval ve eşyasının hükümet tarafından kabzına memur olan Bevvablar Kethüdası Hüseyin Ağaya, Mustafa Ağanın silâhşörlerinden Hidayetullah Bey tarafından verildi. Hidayetullah Bey, bu temessükâtı, Karaosmanoğlunun kâtibi ve hac yolunda vefat eden Musli'nin evinde bulmuştu. Bunlar sonradan Aydın muhasıslı Vezir Âli Paşanın kethüdasına verildi. Ondan da Saruhan sancağı mütesellimi İbrahim Ağaya teslim olundu. O da kendi kethüdası Davut Ağaya teslim etti. O sırada maktulün emval ve eşyasını aramağa gönderilen kapıcıbaşı Hacı Mustafa Ağa, bunları Davut Ağadan teslim alarak tescil ettirdi. Cemaziyelahir/1169.

Vakfı: Hacı Mustafa Ağa Yayaköyünde bir cami yaptırdı. Bu camiye mevkuf olarak aynı köyde bazı dükkânların arsaları ile bir dükkânın mübadelesi 1208 yılında yapılmıştır 231 85.

Mustafa Ağa*(Piyaleağazade)***Mustafa Ağa (Piyaleağazade) :**

Vakfiyesinin başında “Manisavî Mustafa Ağa Eşşehir Piyaleağazade” kaydı vardır. 107/183. Babası hakkında da “Elmerhum Manisavî Elhac Piyale Çavuş” denildiğine göre, vakfiye tarihi olan 1065 yılında babasının hayatta olmadığı anlaşılıyor. Gene vakfiyede “ . . . hâlâ Mahmiye-i İstanbul’da vaki merhum ve magfurünleh Sultan Bâyezit Han cami-i şerifi kurbinde sakin iftihar-ül emacid vel ekârim cami-il me-hamit vel mekârim Elhac Mustafa Ağa ibni al-merhum El Hac Piyale Çavuş al Manisavî..” denildiğine bakılırsa o tarihte Mustafa Ağa, İstanbulda oturmakta idi. Vakfı: Danişment Halil Mahallesindeki evini, aynı mahallede oturan ve evvelce âzat eylediği anlaşılın kölesi Abdullah kızı Şehnaz’a şarteylemişti. Vakıf, Şehnaz’ın evlâtlarına da intikal edecekti. Eğer Şehnaz’ın evlâdı müntariz olursa, Mustafa Ağanın Turgutlu’da yaptırdığı camie mevkuf olacaktı 1/ Muharrem/1065.

(113/251) 1067 tarihinde Manisa kadısı Hasan Efendi tarafından düzenlenen bir vakfiyeye göre, Mustafa Ağanın Ahmet, Mahmut ve Abdürrahim Ağa adlarında üç oğlu vardı. Babaları Mustafa Ağa, vefatından evvel Turgutluda Tahıl pazarında mülkü olan 20 dükkânı sülüs malından ayırarak aynı kasabada yaptırdığı cami yanında bir tekke yapmalarını vasiyet etmişti. Yalnız bu arzuda oğullarını muhayyer bırakmıştı. Oğulları 1067 yılında Manisa halkı ile müşaverede bulundular, mahallin kenar olması dolayısıyla yapılacak böyle bir tekke, “mecma-ı fısk-u fecere” olacağından bu teşebbüsten vazgeçilmeğe karar verildi. Bu kayıt, tekkelerin bozulduğuna dair şayanı dikkat bir vesikadır. 1210 yılında Mustafa Ağanın Turgutlu’daki camiinin mütevellisi Hatice Hatun idi. 232, 97. Bu camie mevkuf olan kaynaklar şunlardı: Pamuk pazarında bir kahvehane, cami bitişiğinde bir kahvehane, bir bakkal dükkânı, o çevrede bir yorgancı, bir tütüncü dükkânı, tekrar kahvehane ve tütüncü dükkânı.

Mustafa Efendi**Mustafa Efendi :**

Manisa’nın Hakibaba mahallesinden olup Abdullah isminde bir adamın oğludur. Aliğa mahallesinde, müstemilâtı ve hududu vakfiyede yazılı, bir evi vakfetmiş, bunun gelirini Türbe camiinde dersiam olanlara şart

— M —

eylemiştir. 25 Şevval/1215. Bu vakfiye, kadı Hafız Osman efendi zamanında yazıldı. (67)

Halil Efendi, Mehmet Çelebi**Halil Efendi, Mehmet Çelebi :**

Bu iki zat Manisa'nın Bölücekiatik mahallesinde sakindiler. 157/38 Bunlardan Mehmet Çelebi, Hacı Hüseyin'in oğludur. Babası, hayır sahibi idi. Yerinde malûmat verilmiştir. Bu iki hayır sahibi ile beraber aynı mahalleden Hüseyin oğlu Hacı Recep, Alâeddin oğlu Hacı Hasan ve Mustafa oğlu Hacı Mehmet hayır işine giriştiler. Her biri onar esedî kuruşu vakfederek şu şartı koydular: Mahallelerinde Hacı Hüseyin'in yaptırdığı camide Cuma günleri halveti şeyhlerinden Abdullah Efendi ibni Ömer, halka vaaz ve nasihat verecek, bu hizmetine karşı, koydukları onar kuruşların ribahına müstahak olacaktı. Müteveli dahi bu şeyhti. Mürabaha, onu onbirbuçuk hesabıyla yapılacaktı. Şeyhin vefatından sonra, hâkimin reyî ile tefsir ve hadis nakline kaadir bir kimse vâiz ve nâsih olacaktı. 7/Safer/1098 Bu vakfiyeyi, Manisa kadısı Ebubekir Efendi yazdı. Bu sırada Sanîzade Abdullah efendi, merhum Müftü Mahmut efendinin oğlu müderris Ahmet efendi gibi zatlar hayatta idiler.

— N —

Nâsırlı Mescidi

Nâsırlı mahallesinde idi. 1076 senesinde bir kadın bu mesçide ait bir arsayı mülkü içine almak istediğinden mahkemece menolundu. 125/31 Bir de Manisa'da Nasrullah mahallesi vardı. Nâsırlı mahallesi ile Nasrullah mahallesinin aynı şeyler olmasına ihtimal veriyoruz. Nasrullah mesçidinin bu ismi kimden aldığını açık olarak bilemiyoruz. Ancak H. 1031 de Manisa Muradiye medresesine tayinedilen Karamanlı Müderris Nasrullah efendinin adı ile bu mahalle birbirini tutmaktadır. Nasrullah efendi 1036 yılında tezkereci İbrahim efendi yerine Manisa'ya kadı oldu. Şekaik Zeyli S. 754

Nevalî Efendi**Nevalî Efendi :**

Kadı ve âlim idi. Arapça 15/Safer/1000 tarihli vakfiyesinde "...

(67) Bugünkü 22 sultanlar türbesi yanında idi. Daha önceleri mescit olduğu anlaşılıyor. Sonradan camiye tahvil olunmuştu. Bânisi hakkında ihtilâf vardır. Kimisi Şehzade Mustafa, bazı vesikalar ise belli değil diyor. M. Çagaatay Uluçay'ın "Manisa'da Sarayî âmire ve Şehzadeler Türbesi" ne müracaat.

Hace-i Ferzend-i Sultan-ı âlem Hazret-i Sultan Mehmet Hân tale bakahu (o zaman yaşadığı için) اعنى bihi evdal-il fudalâ-il izâm ve alem-ül ulemâ-il kirâm mevlâna Nevalî **بلدان كل الاعالى** ...” diye tarif ve tavsifedilen Nevalî efendi, üçüncü Mehmedin hocası idi. 103/53 Şehzade ile birlikte Manisa’ya geldi. Vefatından on yıl evvel vakfiyesini tanzim ettirdi. H. 1003 tarihinde vefat etti. Yerine meşhur tarihçi Mehmet Sadettin efendi geçti. Bu zat, Tac-üt Tevarih’i ile meşhurdur. 981 de üçüncü Murat’a hoca tayin edilerek onunla birlikte Manisa’ya gelmiş, cülusunda tekrar İstanbul’a avdet etmiştir. (68) şekaik zeyni, Nevalî efendi hakkında şu malûmatı vermektedir. :

Nasuh Nevalî efendi, Akhisarlıdır. Memleketinde tahsil gördükten sonra Dâniş rütbesine nail oldu. Anadolu Sadrı Cafer efendi asitanesine ittisal etti. Nice zaman tezkerecilik yaptı. H. 961 de Nahcivan seferinde mülâzim idi. Bazı medreselerde vazife gördü. 982 de Eyup payesine terfi ettirildi. 984 de Molla Ahmet yerine sahin müderrisi oldu. 987 de şehzade medresesine, 988 de de Süleymaniye’ye tayin olundu. 990 Şabanında 3 ncü Muradın oğlu şehzade Mehmet’e muallim tayin edildi, 991 Zilhiccesinde şehzade ile birlikte Manisa’ya geldi. 1003 Cemaziyelevvelinin 8 inci günü vefatetti. Asrında ilim ve marifeti ile meşhurdu. Birçok kitaplara haşiye ve şerhler yazmıştır. Şekayikzeyli S. 391

Nevalî efendinin Sadi ve Ziya Çelebi isminde iki oğlu vardı. Bunlar babaları gibi, ilim yoluna saparak müderris ve kadı oldular. H. 1019 da Sadi efendi, Vefa müderrisi idi. Şekayikzeyli S. 627. Diğer oğlu Ziya Çelebi de 1021 de Kütahya kadısı idi. Aynı eser S. 749

Vakfı : Nevalî efendi, Bölücek mahallesindeki evini müştemilâtı ile vakfetti. Bu ev aynı mahallede bulunan mescidin (Bölücekîatik mescidi olsa gerek) müezzinine, bazı manevi hizmetleri mukabilinde, gelir kaynağı olarak tahsisedildi. Mütevellisi Hasan oğlu Mustafa Halife olacaktı. Bu vakfı tesise vekil olarak Hasan oğlu Yakup Bey tayin edilmişti. Vakfiye H. 1000 yılının Safer ayı ortasında tanzimedildi. O tarihte Manisa kadısı Üsküdarî Ahmet efendi idi. 103/23

(68) Tac-üt Tevarih. İstanbul Tab’ı. Mukaddime. Nevalî efendinin kardeşi Mahmut efendi idi. 40 akçe ile medreseden mazul iken 990 hududunda darussaade ağası Mehmet Ağa medrese-i cedide inşa eyledikte iptida bunlara itâ olundu.) deniyor. Ve 998 Rebiyülevvelinde İslâm Efendi yerine Manisa fetvasına naklolunduğu ilâve ediliyor. 1003 de Şam fetvasına tayin edildi. 1005 de vefat etti. Şekayik tercümesi S. 407 ve Şekayikzeyli S. 470

— N —

Nevalizade Mahmut Efendi

Nevalizade Mahmut Efendi :

Babası veya dedesi gibi İlmiye mesleğine sülûketmiş, kadı olmuştur. Manisada 10/Şaban/1062 yılında kadı bulunuyordu. 1063 yılının Recebi sonunda vefat etti. Sicilde şöyle bir kayıt mevcuttur:

(Yevm-üs sebt fi 2 min Şaban-il muazzam sene 1063 yevmü mezburdan iki gün mukaddem hakim-üş şer'îşerif olan Nevalizade Mahmut Efendi darı fenadan darı bakaya rihlet etmekte mabeyn niyabeti umdet-ül-kuzât Mehmet Sanî efendi Medine-i Manisa'ya naib-üş şer'olup zapteylemişlerdir. (69)

— O —

Orta Mescit

Serabat mahallesinde idi. 1072 de bu mescidin vakıf parasına yeni bir mütevellî tayinedildi. 119/130

Osman

(Elhac)

Osman (Elhac) :

Hicrî 1062 de bir mütevellî tayini dolayısıyla sicile geçirilen bir vesikada, Manisa'da İlyasikebir mahalesinde vaki Elhaç Osman bina eylediği mescidin mevkuf parasına mütevellî tayin edildiği, yazılıdır. 102/186 İlyasikebir mahallesi, Karaköyün Çırpı pazarı semtine denirdi. Buradan şimale doğru iki mescit vardı. Birisi hemen çırpı pazarında, ötekisi mezarlık kenarından şimale doğru çıkan yolun Kuyu alanına açıldığı yerinde ve şimdi ancak arsası kalan küçük bir mescitti. Bunlardan hangisinin Hacı Osmana ait olduğu kesin olarak bilinemez. Hacı Osmanın bir çeşmesinden de bahsediliyor: Zeytincik veyahut İlyasikebir mahallesindeki Hacı Osmanın çeşmesine ait su yolları 1101 tarihinde harabolmuştu. Mütevellîsi bu çeşmenin üst tarafında Hacı İlyasikebir çeşmesinin fazla suyunu buraya 900 künk ile getirmek için bir keşifname yaptırdı. 160/127, 128. Bu izahattan bugün Zeytincik mahallesi ucunda ve bir mescit arsasının kenarında sivri kemerli kadim çeşmenin Hacı Osmana ait olduğu anla-

(69) Mehmet Sanî efendi ve vakfı hakkında evvelce malûmat verildi. Bu zatın İbrahim Efendi namında bir oğlu olup 1090 yılında vefat etmişti. Karısı Müferriha binti Abdullah ile küçük oğlu Abdurrahman ve kızı Ayşe kaldı. Sanizadenin evi Sultan mahallesinde idi. 150/340.

şılmaktadır. Esasen halk, bu çeşmeye Osmanlık çeşmesi adını vermektedir. Hacı Osmanın çeşmesi arkasında bulunan mescidin kime ait olduğunu tesbit edemedik. Ancak 170/60 sicilinde bu zatın Bölükcekicedit mahallesinde bina ve ihya eylediği mescidinin, mahalleli tarafından camie tahvil olunmak istenildiği anlaşılmaktadır. Bu müracaata 1116 yılında müsbet cevap verildi. Fakat cami inşa edilip edilmediği belli değildir.

Osman

(*Elhac*)

Osman (Elhac):

Manisalı olan Hacı Osman, Ebubekir adında birinin oğludur. 1084 yılında 20 adet esedi kuruşu vakfetti. Koyduğu şarta göre, bu paranın neması, Hamza Efendi camiinde vâiz olanlara verilecek, sevabı vâkîfın ruhuna hediye edilecekti. Bu vakfiye, kadı Mehmet efendi zamanında yazıldı. 141/145

Osman

(*Elhac*)

Osman (Elhac):

Bu hayır sahibi zatın bundan evvel geçen Hacı Osman olup olmadığını kesin olarak ayırt edemiyoruz. Ancak böyle bir Hacı Osman, Bektaşikebir mahallesinde bir muallimhane inşa ettirmişti. 1117 yılında bu muallimhanenin mütevellisi Hüsamettin efendi idi. 196 17.

Osman Ağa

(*Zeynelâbidin Paşazade*)

Osman Ağa :

Osman ağa hakkında sicillerde şöyle bir kayıt vardır:

“Defter oldur ki Saruhan paşası Zeynelâbidin paşanın tarafı saltanat-ı aliyyeden sakinleri varub (?) mahallinde teftiş ve tefahhus olunması için mutasarrıf baş Mehmet ağa yediyle emrişerif varid olmağın imtisalen lilemrilâli mezburun oğlu ve vekili Osman ağanın yerlü yeründen eger miri ve eğer gayriden badet-tefahhus tahrir olunan meblâğdır ki, zikrolunur. “109/84 defterin 84 ve 85. sayfalarıyla müteakip sahifelerinde mütesellim Osman Ağadan bir sürü şikâyet yazılmıştır. Tarih 1065. Bu şikâyetlerden birinde deniyor ki: Bizden öşrüdiyete istenmesi lâzım gelmiyeceğine dair elimizde fetva olduğu halde 97 kuruşumuzu aldı. Mahke-

me tarafından Osman Ağa sorulduğu zaman, babam paşa için 60 kuruş aldım, maadası harcolmak ihtimali vardır, demişti. Bu zatın vakfına tesadüf edemedik.

Osman Ağa

(Sıracalzade)

Osman Ağa :

Sıracalzade Hacı Mehmet Ağanın oğlu olup dedesi meşhur Hacı Himmet ağadır. Himmet ağa, hükûmetin takibinden ötürü dağa çıkmıştı. Şer Himmet diye anılırdı. (70)

Vakfı: Maldan köyünde tecdit ve ihya eylediği camiin yağ, kandil, hasır gibi mühimmatı için şu gelir kaynaklarını vakfetmişti: 231/34

Tepe ardı denilen Sarıkayalar mahallinde, hududu vakfiyede yazılı, 20 dönüm tarlada 50 adet palamut ağacı. Bundan başka Molla Hamza tarlasında 20 adet palamut ağacı ile, Elif öldüğü nam yerde 15 dönüm tarlada 50 adet ve bunun dışında yol üstündeki tarlada 10 adet palamut ki cem'an 230 ağaçtır. Bunların mahsulâtı, yukarda adı geçen Maldan camiine mevkufl olup, vakfın tevliyeti, evlâdiyet üzere idi. 10/Muharrem/1208. Bu vakfiyeyi Kadı Şerif İbrahim efendi yazdı.

Osman Ağanın diğer bir vakfı daha vardı. Bu da Eğri köyünde bir börekçi fırını, bir bakkal, bir berber dükkânı, Sarma köyünde 8 adet zeytin ağacı, Dibekalanında 30, Kalemlî köyünde 5, Doğanhisar köyünde 18 ki cem'an 65 adet zeytin ağacı ile 800 kuruş nakit para.

Dükkânların icarı, zeytinlerin mahsulâtı, paranın neması ile Eğri köyünde bulunan camiin imamına günde 12 şer, müezzinine 6 şar, mütevellî olanlara keza 6 şar akçe verilecekti. Camiin hasır, yağ ve kandil gibi levazımı, ile tamir ve termimi de bu para ile sağlanacaktı. Tevliyat, evlâdiyet üzere vâkifa aitti. 20 Cemaziyeü'lâhır 1211. Bu vakfiye Manisa kadısı Mehmet Süeda efendi zamanında yazıldı.

Osman Ağa

(Ataullah Ağaoğlu)

Osman Ağa :

Karaosmanoğullarından Ataullah Ağa oğludur. (71). Vakfının mütevellisi Çavuşzade Esseyid Ebubekir Efendi idi. 231/48.

(70) Saruhanda Eşkiyalık ve Halk Hareketleri M. Ç. Uluçay

(71) Karaosmanoğullarından Hacı Osman ağanın 27/Şevval/1212 tarihli diğer bir vakfiyesi 234/22 sicilinde kayıtlıdır. Buna göre, Osman ağa, Alaybey mahallesinde bulunan bir bap berber dükkânını mülkünden ayırarak vakfetmekte ve Nişan-

Gelir kaynakları : Manisada Deveciyan mahallesinde bir han, Çaprazlarıkebir mahallesinde Tahtalı mescit karşısında has un değirmeni, Saz mahallede bir kahvehane, bir berber dükkânı bir susamyaghanesi. Alaybey mahallesinde, dükkânlar önü nam yerde has un değirmeni ve it-tisalinde bir bap yemişçi dükkânı. Dervişağa mahallesinde Rumhane. Tabakhane deresinde (Akbaldir) Hacı İsa değirmeni demekle meşhur bir bap su değirmeni. Danişment Halil mahallesinde, Çardakselvi denilen yerde bir bap şirugan yağhanesi. Dilşikâr mahallesinde bir bakkal dükkânı ve bitişiginde mağazası, Alaybeyi mahallesinde cami hizasında mülk bakkal dükkânı, börekçi fırını, bir bap kahvehane. Akbaldir deresinde iki çarklı değirmenin yarım hissesi. Karaköy çarşısı civarında Hacı Yahya mahallesinde has un değirmeni.

Manisa zeylinde : Ali efendi oğlu bahçesi diye meşhur bir bahçe ve içinde kule, dam, havuz, su kuyusu müstemilâtı dahildir. Horozköy civarında : Kule, dam, Havuz ve ağaçları muhtevi bir bahçe. Çatalkilise timarı içinde : Yağcı kadı bahçesi demekle meşhur dam, havuz ve ağaçları ihtiva eden diğer bahçe.

Turgutlu'da : Ermenas çayında yeni değirmen demekle maruf iki çarklı su değirmeni, buna bitişik Ermenas bahçesi demekle maruf bir kıta bahçe. Gene Turgutlu'da subaşı denilen yerde bir bahçe ve burada iki çarklı su değirmeni, aynı yerde yeni bahçe diye anılan başka bir bahçe, bu su ile işliyen üç göz değirmen ve buna bitişik bir han ve kahvehane, börekçi dükkânı, bakkal dükkânları. Turgutlu civarında Dalaklıoğlu bahçesi. Buğday loncası yanında kahve, ekmek fırını, börekçi dükkânı, Soğanpazarında boyacı dükkânı, has değirmen, bunun önünde dört sergi dükkânı ve bir tütüncü, bezzaz dükkânları, bir kahve bir bakkal, iki çerçi dükkânı. Yenice mahallesinde bir bap Mumhane, Turgutlu çarşısında demirciler içinde kahvehane. Palamudun Yaya köyünde bir bahçe, Belen nahiyesinde : Karaveliyüddin çiftliği civarında bir bap Göksu değir-

ci paşa camii vazife ve masraflarına tahsiseylemektedir. Bundan başka, Osman ağanın diğer bir vakfiyesi, 234/32 sicilinde kayıtlı olup bu vesikaya göre mumai-leyh, Manisada, Turgutluda, Belen civarında, Palamutta bulunan emlak ve akar ve bahçe tarla değirmen gibi mallarını vakfetmektedir. Bunların geliri, Nişancı paşa camii yanında yaptırdığı kütüphane ve medrese ittihaz ettiği evleri ile, müceddeden yaptırdığı dershane ve 12 adet hücre ile, yukardaki vakfiye hulâsasında adı geçen müesseselere sarfedilecektir. Bu Nişancı kütüphanesindeki kitaplar yangında yanmıştır. Bina da sonradan hususi mülkiyete geçerek başka şekle çevrilmiştir. Vakfiyede kütüphaneye konan kitaplar Hafızıkütübü ile medrese ve dershanesinde ders okutacak müderris hakkında faydalı bilgi mevcuttur. Medresenin oturacak mahalli, müderrislere meşruta idi. Vakfiye tarihi 15/ Zilkade/1212 dir.

meni ve bunun yanında bir bahçe, çiftlik içinde bir bakkal dükkânı ve bitişğinde börekçi dükkânı.

Gene Belen civarında Babasuluk denilen çiftlik yanında esik sebze bahçesi ile yanında yeni bir sebze bahçesi ve bu çiftlik içinde bir bakkal dükkânı. Belen civarında, Kapantımarı hududu içinde üç çarklı su değirmeni. Saruhanlı köyünde cami karşısında, birbirine bitişik susam yağhanesi, börekçi fırını, bakkal ve berber dükkânı. Gene Belen nahiyesinde Alibeyli köyü civarında Ergene çayı denilen nehir üzerinde bir değirmen ile aynı köyde bir bakkal ve bitişğinde berber dükkânı.

Gürdük kazasına tâbi Süleymanlı köyünde bir bakkal ve bir berber dükkânı.

Hizmet şartları : Tevliyet, hayatta oldukça vâkıfındır. Vefatından sonra Ekber ve Erşed evlâdına meşrutadır. Hasılâttan bu evkafın tamir ve termimi yapıldıktan sonra geri kalan, erkek ve kız çocuklar arasında taksimolunacaktı. Evlâtlarının çocukları yoksa karındaşları arasında bölüşülecekti. Evlâdı inkırazında, bu galleler, Medine fıkarsasına verilmek üzere Haremeyn mütevellilerine teslim olunacaktı.

Diğer Hayır İşleri : Bu emlâk ve akarın geliri ile : a) Manisadan Akhisar ve Gördes V. S. şehirlere giden yol üzerinde ve kum çayı üstünde yaptırdığı kârgir köprünün, b) Bu hizada Göksu üzerinde bina ettiği diğer kârgir köprünün, c) Akhisar yolu üzerinde جارج Kırı demekle meşhur yolda yaptırdığı kârgir çeşmenin, d) Belen nahiyesinde واجف و Yurdu demekle maruf kaynaklara döşediği kanal ve su mecralarının, e) Manisa'da Alacahamam dıvarına bitişik ve yol üzerine yaptığı sebilhanenin, f) Deveciyan mahallesindeki evine gelen suyun fazlası ile Nişancı paşa mahallesinde yaptırdığı kârgir çeşmenin (72), g) Han içine yaptığı çeşme ki, suyu vâkıfça şu yerlerden getirilmişti: Yaylak tımarı içinde Gebeoluk demekle maruf 6 tane yedekleriyle cem'an 10 adet kaynak ve Manisa dağında Susaklu denilen iki yedeği ile üç pınar ki mecmuu 13 kaynak eder. Bundan başka Horoz tımarı içinde Soğucak derecesinde bulunan Çataalkayanın hizasında mevcut bir kalem ve bunun garbındaki bir masura sudan ibarettir. Bunların yolları ve kemerleri tamir olunacaktır. Sebilhaneye Mayısın 15 inden (Rumi takvim üzere) Eylülün 15 ine kadar 121 gün soğuk su için kar konacaktır.

Vazifedarlar: Sebilhaneye su ve kar getirene günde 8 akçe, su yol-cuya günde 20 şer akçe, vakıf nazırına günde 10 akçe, kâtip olanlara günde 10 akçe, müteveliye günde 40 akçe verilecekti.

Tebdil, tagyir, teksir ve ziyade salâhiyetleri vâkıfa ait ve münhasır olup dilediğini icra edebilecektir. 3/Rebiyilevvel/1208. Bu vakfiye, Manisa kadısı Şerif İbrahim Efendi zamanında yazıldı.

Osman

Osman (Elhac):

Dilşikâr mahallesinde bir çeşmesi vardı. 1072 yılında bu çeşmenin mevcut olduğunu gösteren bir vesika vardır. 119/135.

Polat Hacı Mehmet Ağa

(Karaosmanzade)

Polat Hacı Mehmet Ağa :

Hacı Mustafa Ağanın oğludur. Kardeşleri Ataullah ve Ahmet Ağalardır (73). Saruhan mütesellimi oldu ve Rus seferlerine iştiraketti. H. 1211, Milâdî 1796 da Manisada vefat etti. Oğulları Mustafa, Halil ve Yetim Ağalardır.

Vakıfları: Bu vakfı tescile mütevellî, Çavuşzade Şerif Mehmet Ağa idi. İzmir'de: Muhtesip Hanı denilen yerde bir çok müstemilâtı havi yerler, Şerbethane, mağaza, fırın, ahçı, odalar, rumhane. Kasaphızır mahallesinde Efrenç sokağında Rumhane, bitişiğinde şerbethane, tekrar rumhane, Derviş Efendi Hanı yanında rumhane, sırahane, aynı mahallenin yeni mahalle semtinde çeşmeler, rumhane, gene Derviş Efendi Hanı yanında rumhane (bunların müstemilât ve hudutları vakfiyede yazılıdır) (74).

Kasaphızır mahallesinde üç yol ağzı demekle maruf yerde müstemilâtı pek çok yalı, firenkhane, Bölük Başı Hanı yanında evsafı yazılı ev

(72) Bu çeşme, el'an mevcuttur. Kitabesi şudur:

Sahib-ül hayrat Osman Ağayikerim
Eyledi ihya bu zibâ çeşmeyi kıldı bina
Sarfi nakd edüb keremle teşnegân işrabına

Oldu bu hayre muvaffak پاك كسر ماء

Remz ile dir Hafızağa Atşana İüle tarihin

Pâk acayip çeşmedir ma'ic âbı saka

(73) Manisa Ünlüleri S. 55.

(74) Bu rumhaneye Köprülü Fazıl Ahmet Paşa suyundan sülüs masura su ayrılmıştı.

aynı mahallede Küçük Köprülüzade hanı yakınında Mısırhoğlu meyhane-si yanında rumhaneler ve dükkânlar (Müştemilât ve vasıfları, hudutları yazılı) İzmir nahiyelerinden: Çiğilli چيگلي köyünde bahçe.

Manisada:

1. — Çeşnegir camii yakınındaki mezarlığa bitişik han.
2. — Gökteşli mahallesinde konağı yanında değirmen.
3. — İplik pazarında birbirine bitişik beş dükkân.
4. — Danişment Halil mahallesinde mutaf dükkânı.
5. — Yoğurt pazarında bir fırın, bir değirmen, dükkân.
6. — Yorgancılar sokağında birbirine bitişik iki dükkân.
7. — Tahtakalede Sıracalı Hanı yanında kebabçı dükkânı ve üç çarklı at değirmeni, saman damı, tütüncü dükkânında hisse, bir bahçevan dükkânı (bunların hudut ve vasıfları vakfiyede yazılıdır).
8. — İlyasısağır mahallesinde bir kahvehane ve bir bakkal dükkânı.
9. — Saray meydanı yakınında testici imalâthanesi.
10. — Dervişağa mahallesi zeylinde Çatalkilise tımarı içinde bir bahçe.

Palamut nahiyesinde: Yayaköyü yakınında bir bahçe, Nefsibelen köyünde iki dükkân, Sınırlı köyünde Şirugan yağhanesi, Karaoğlanlı köyünde cami civarında iki dükkân, bir kahvehane, bir bap katmerci fırını, bir bahçe, Çabanse (Çabanisa) köyünde, mezarlık yanında kahvehane, saman damı, hayvan damı,

Turgutlu'da: Sekiz koza mağazası; Nif'e tâbi Sinancılar köyü yakınında bir su değirmeni.

Şartlar: Bu mülkler, icara verilecek, önce tamir parası çıkacak sonra:
1 — Manisada Keçeciler ve Mutaflar sokağında yaptığı kârgir çeşmeye, Akbaldır'da kazdırdığı ve akıttığı yedi adet menbain yollarına,

2 — Köprü tımarı içinde, Araptarlası başından Kızılgere demekle meşhur yere varıncaya kadar yeniden yaptırdığı ve döşediği köprülere,

3. — Manisa - Turgutlu arasındaki yolda Nif çayı üzerine yaptırdığı kârgir köprüye ve burada inşa ettirdiği döşemenin tamir ve teminine şart koşmaktadır. Tevliyet, evvelâ nefisine ve sonra evlâdına ait ve racidir (Bu arada bazı vazifedarların maaşları tayin edilmektedir).

23/Recep/1208.

Hacı Mehmet Ağa, Dere mahallesinde Küçük cami demekle maruf mescit bitişğinde bir nakşibendî tekkesi de yaptırmıştı. Buradaki küçük cami Saruhan Beyin karısı Gülgün Hatunun mescididir. 233/135. Bu za-viye, sonradan hususî mülkiyete geçmiştir.

Ramazan*(Hacı Mehmet oğlu)***Ramazan :**

Manisanın Ebekuyusu mahallesinde sakindi. Aynı mahallede, vakfiyede hudutları yazılı mülk evini vakfetmişti. 126/134. Şartlarına göre bu ev, satılıp parası nemalandırılarak aynı mahallenin vergisine karşı tutulacaktı. Bu vakfiye, 6/Safer/1077 de kadı Hasan Efendi zamanında yazıldı. O tarihte naip Abdülkerim Efendi idi.

Rum Mehmet Paşa**Rum Mehmet Paşa :**

Rum Mehmet Paşa, vüzeradandır. Fatih devrinde Karaman seferinde görülen başarısızlığı, felâketine sebep olmuştur. (*) Üsküdar'da bir cami ve medrese yaptırmıştı. Bu eserlere gelir kaynağı olarak Manisa'da kârgir bir bedesteni vardır. Bu bedestenin 1095 yılında bir tamir keşifnamesi yapıldı. Bu tarihte Manisada sabika Sofya kadısı olan Solakzade Hacı Halilefendi bulunuyordu. 155/165, 166.

Saime**Saime :**

Hacı Hasan kızı Saime 1212 yılında İbrahim Çelebi Mahallesinde bir çeşme yaptırmıştı. Bundan başka 20 akarı camiin yağına gelir kaynağı olarak vakfetmişti. 233/93.

Saatî İbrahim Efendi**İbrahim Efendi :**

H. 12 nci asır başlarında Manisada yaşamış zenginlerdendir.

Vakfı: Manisa altında, kilise tımarında, Akhisar caddesinde hâlâ sağlam duran ve suyu akan üç oluklu çeşmesinin kitabelerini yazmıştır. Bu çeşmeyi Hacı Ahmet namında bir hayır sahibi yaptırmıştır.

Bu Hacı Ahmet Efendi, H. II. asrın son yarısında Manisada müderisti. 152/45. Sicilinde, kayıtlı bir hüccetin altında Ahmet Efendinin imzası vardır: "Eşbehülmüderisin Ali Efendizade Elhac Ahmet Efendi"

(*) Tacüttevarih ve ondan naklen Hammer.

— S —

Üç oluklunun kitabelerinden biri de şöyledir:

1. — Kad benâ احمد هذه العين المباركة الحاج
2. — ابن الحاج على غفر الله له ولوالديه
3. — واحسن اليهما واليه ولمن دعانى بالخير

Saatî İbrahim Efendi ile ilgili kitabe de şudur ()

1. — Taalâllah zehi kudret müyesser kıldı itmamın
Yapıldı çeşme-i zibâ dihanından zülâl akdı
2. — Lisan-ı hal ile derkim gel iç suyumdan ey teşne
Tebessüm eyleyüb lûle lehinden kandübâl akdı
3. — Binasın eyleyüb itmam didi saatçi tarihin
İç aynı tahirden müselsel lûleler akdı
4. — عمل الفغير ابراهيم الساعتي غفر الله له ولوالديه واحسن اليهما واليه في سنة تسعين والف 1090

Sâkine

Sâkine :

Manisalı olan bu kadın, Kadriçelebi adında birinin kızıdır. Kocası Hamza oğlu Ömer Efendiyi müteveli yaptı ve 21 esedî kuruşu vakfetti. Şartına göre, bu paranın neması ile Tekke mahallesindeki Şeyh Hasan (Kenzi) Efendi camiinde Ramazanda karlı su yapılacak, getirene 9 para ve gene aynı miktarla bir çömçe جمعہ satın alınarak cemaat sulanacaktı. 9/Rebiyülahir/1097 bu tarihte Manisa kadısı, Solakzade Halil Efendi idi.

Salih Çelebi

Salih Çelebi :

Manisa'da yaşamış hayrat ve hasanât sahibi bir zattır. Sicilin yazıldığı tarih olan H. 1066 da merhum idi. Fakat vefat tarihi malûm değildir.

Vakfı: Yenice Mahallede bir çeşme yaptırmıştı. 110/149. 1066 da bu çeşmenin parasına müteveli, Fezullah Efendi oğlu Hamit Çelebi idi. Bu çeşmeye sonradan Salih Paşa çeşmesi denildiğini öğrenmekteyiz. 196/116. Bu hüccet, Manisa kadısı Dervişefendizade Şeyh Mehmet Efendi zamanında yazıldı.

() Bu çeşmenin yukardan aşağı doğru öteki kitabeleri:

1. — Kelimeişahadet.
2. — Besmele ile (Rabbenâ atinâ fiddünya haseneten...) metni. Bunu yazan Mevlevî Mehmet idi.
3. — Ayetülkürsî ve iki tarafmda arapça iki ibare (Birisi yukarda).

Saliha Kadın

Saliha Kadın :

Manisa'nın Yaviyeler mahallesinden Abdüfettah Ağanın kızıdır. 223/163. Aynı mahallede kiremitle örtülü bir damını vakfetti. Şartına göre, hayır sahipleri bu damı mescit yapacaklardı. 8/Rebiyülâhir/1197. Yaviyeler mescidinin bu damdan bozma olması ihtimal içindedir. Vakfiye Es-seyyid Abdülbaki efendinin kadılığı zamanında yazıldı.

Sarı Ahmet Paşa

Sarı Ahmet Paşa (75) :

Sarı Ahmet Paşanın mezar taşında babası Abdullah ve vakfiyesinden ise Abdüssamet olarak gösteriliyor. İkinci Murat ve Fatih devrinde yaşamış olan Sarı Ahmet Paşanın hal tercümesi hakkında daha fazla bilgi yoktur. Vakfiyesinde zikredilen mülklerinin bir kısmını satın almış ve bir kısmını da ikinci Murat ve oğlu Fatih Sultan Mehmet kendisine temlik etmiştir (1).

Akhisarda bulunan camiinin hey'eti umumiyesi bozulmamış, iyi muhafaza edilmiştir. Ancak sütunlar, sayfiye çatısı ve yan taraflardaki kısımlar sonradan ilâve edilmiş benziyor. 1005 tarihinde yapılan büyük tamirine ait kitabe şudur:

- 1 — Dedim Şerhî bu hayra özge tarih
- 2 — Bihamdillâ cami oldu tamir 1005

Camiin doğusunda yıkılıp sonradan ihya edilen imaret ve kuzeyinde sağlam duran hamam vardır. Sarı Ahmet Paşanın, bunlardan başka yaptırdığı kârgir han camiin batısındaki meydanın bir yanını kaplar. Bugün harabesi kalmıştır.

Camiin bahçesinde müteveli ve evlâdı tarafından iyi muhafaza edilmiş bir aile kabristanı göze çarpar. Burada Paşanın sonradan tamir görmüş olan mezarındaki Osmanlı-Selçuk tipindeki mezar taşında şu yazı okunur (Başucundaki taşın dış tarafında) :

(75) 1068 yılında Akhisar'da Sarı Ahmet Paşa evkafının mütevellisi vâkıfın evlâdından Abdurrahman Efendi oğlu Ahmet Çelebi idi. Bunun vekili müderris Abdülkadir oğlu Mehmet Efendi, aynı tarihte Gürle ve Köşkbaşında bulunan vakıf değirmenleri icara verdi. 114/1.

Sarı Ahmet Paşa'nın kabri Akhisarda'dır.

(1) Saruhanı idare eden Şehzadeler. Gayri matbu. M. Ç. Uluçay.

— S —

- ١ — تيممات المرحوم المفهور السعيد
 ٢ — السيد المختار الى رحمة الله تعالى
 ٣ — احمد باشا بن عبدالله جمال الله قهرهما الجنة و
 ٤ — مواجعا في نورالجمع لالة
 ٥ — في اول شهر عام ذالقعده سنة ثلث وتسعين وثماناء

Vakfı: Akhisar'da: Cami, imaret (misafirhane).

Gelir kaynakları: Adala tabilerinden su değirmenleri. Akhisar içinde Ahmet Paşanın yaptırdığı Han ve dükkânlar, Akhisar'da hamam ve bunun suyu ile sulanan bir bahçe, Marmara kasabasında hamam, Manisa içinde Taşlıburun demekle belli küçük bir tepede vaki çiftlik, gene Manisa'da köşkpınarı mevkiinde diğer bir çiftlik, gene Manisa civarında Kozluca çiftliği. Bu çiftliklerdeki değirmenler, içlerinde bulunan pirinç dövme odaları ve burada sığırlar, bunlara bakan hizmetkârlar, malzeme ve gıda maddeleri. Gene Manisa civarında bir değirmen, gürlle yakınında pirinç dövülür odayı havi değirmenler.

Bozhöyükte vaki pirinç dövülür iki oda, Adala nahiyesinde Büyük Ark mevkiinde değirmenler bitişiginde pirinç dövülür odalar.

Bergamada kâin, hududu yazılı, **بوركلي** kariyesi, Bergama içinde bir dükkân, Bergamalı Aslanoğulları Ali ve Mehmet Ağalardan alınan bağ ve bahçe, Bergama'da Karaayıt mevkiinde Yusuf Ağadan alınan çayırılık ve burada Musa kethuda oğlundan alınan maruf çiftlik, burada bağlardan bir kıta yer, Bergama dışında iki çay arası demekle belli tarla, o civarda Emireddin tarlası demekle maruf yer, gene Bergamada Çakalali oğlu Yusuf demekle yadolunan Fahreddin'e nisbet olunur bir kıta yer, Gördük nahiyesinde Tepecik denilen yerde değirmen, Manisa tımarında **فورنلي** köyü arazisi içinde değirmen ve ona bitişik pirinç dövülen yer, ki Gökçe su ile idare olunur.

Akhisar kasabasında iki değirmen ve bir bağ.

80.000 dirhem yani kuruş: Vakıf dükkânlar da müstecirlere faize verilecek hasıl olan nema ile evkafın işleri görülecektir. Bundan başka Akhisar yanında **له** köyü, Manisa nahiyesinde Sultan Mustafa valdesi Gülşah Hatun İbnete Abdullah'a nisbet olunan 20 dönümlük bahçe.

Vakfın hizmet ve vazife şartları: Bunların tevliyeti, evvelâ vâkifin nefsine meşrut olup ondan sonra, eslâh evlât kaydı ile, çocuklarına, sonra akraba ve taallûkatına, onların inkırazında Akhisar hâkimi olan zata meşrut idi. Hasıl olan galle, evkafın imar ve islâhına, fesat ve hâlel zuhurun-

da tamirlerine, fazla zuhur ederse mütevellinin her günkü geçimine sarfedilecekti. İmama günde 5 kuruş, hatibe üç kuruş, müezzinlere dörder kuruş verilecek, ayrıca imam, hatip ve müezzin efendilerden bir grubun topluca sermahfilde eczai şerife okuduklarında birer kuruşa müstahak olacaklardı. Bu zatlardan mahfilde 1000 kelimeyi tevhit irat edenlere 20 şer para verilecekti. Nazıra üç, kâtibe 3, çocuk okutan muallime 3, zül-cenaheyn şeyh efendiye (imarete) iki kuruş verilecek; Ekmekçi aşçı, kilerdar, süpürgeci, köşk cabisi günde ikişer kuruş, değirmenler cabisi üçer kuruş alacaklardı. Evkafın tamircisi olan usta ağalara günde birer kuruş verilecekti (76).

Mekûlat şartları: Her yıl Manisa kilesi ile 20 kile buğday, alınacak, bunu döğene günde yirmi para verilecekti. İmarete günde yirmi kuruşluk et, çorba için 5 kuruşluk pirinç, buğday aşısı için günde 10 kuruş harcanacaktı. Her sabah ve akşam çorba pişirilecek, ekmek (fodla) için günde 8 kuruş sarfolunacak, fodlaların her biri 75 dirhemlik olacaktı. Fakirlerden her birine günde birer ekmek, iki fakire birer tas çorba verilecekti. Misafirler için pişecek yemeğin odununa günde dört kuruş, yemek, meyva için günde gene dört kuruş, hasır, veya için günde iki kuruş, dolap için günde iki kuruşluk arpa ve saman, ot için günde keza ikişer kuruş sarfedilecekti.

Helâları temizlemek, dükkânların ve imaretin, mutfağın temizlenmesi için günde birer kuruş ayrılacak, su yollarının islâh ve tanzimi için ikişer, burada çalışan adama dörder, vâkıfın evlâtları (isimleri vakfiyede yazılı) on birer, kızları olan Meryem, Fatma, Rabia ve Hanife hanımların her biri için ikişer kuruş tahsisedilecekti. Oğullarının isimleri Mehmet, Mahmut, Hasan Çelebilerdir. Maaşları evlâdiyet üzere meşruttur. Sülâlenin inkırazında, bu paralar, vakfın genel mahsulüne zammedilecektir.

Bu vakfiye, hicretin 893 senesi evahiri recebinde tanzim olunmuştur.

Sarı Mehmet

Sarı Mehmet :

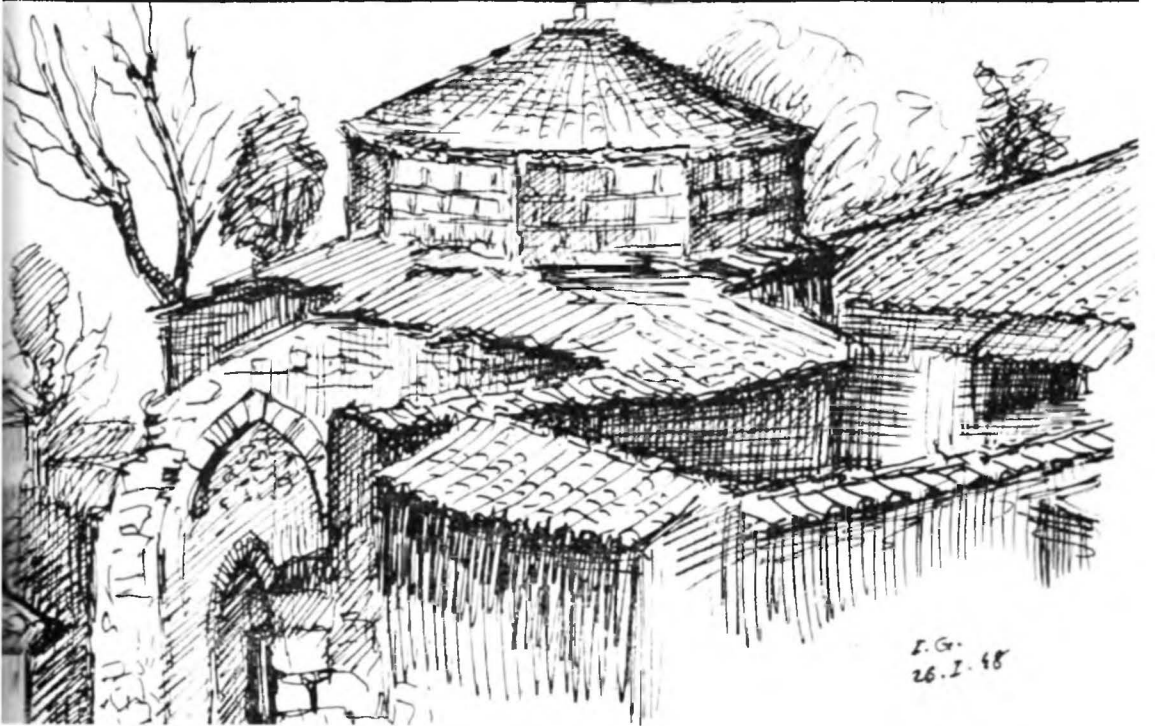
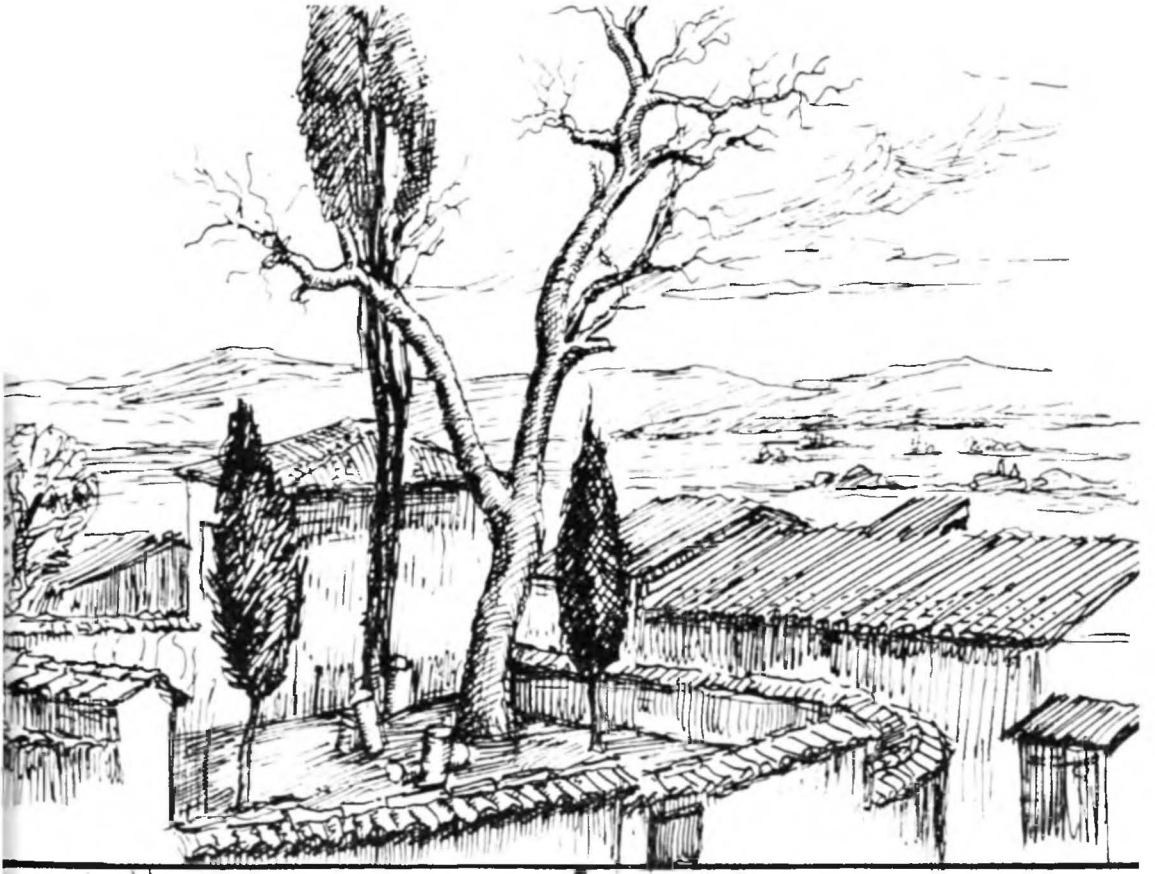
Manisa'nın Sarabat deмбаğlarından biridir. Bu yerdeki tabakların taamiyesi için 1069 yılında 90 kuruş para vakfetmişti. 114/187.

Seydi Efendi

Seydi Efendi :

Manisa'nın Babakuyusu mahallesinde bu zatın bir çeşmesi vardı. 131/27.

(76) Bu tamirci usta Ağaların İlyas ve Alagöz isminde birer köle olduğu yazılıdır.

Yiğitbaşı Dergâhının arsası ve Seyyidhoca Mescidi

— S —

Seydi Gazi**Seydi Gazi :**

Bu isimde bir zatın Babakuyusu mahallesinde bir takım odaları olduğu, bir berattan anlaşılmaktadır. 112/54.

Seydi Kadı**Seydi Kadı :**

Bu zatın yukardaki vakıf sahibi iki zattan biri olmak ihtimali de vardır. Babakuyusu mahallesinde bir mescidi bulunmakta idi. 1126 yılında bu mescide hatip tayinedildi. Bu mescidin, son zamanlara kadar Fenarî camii diye anılan eser olması kuvvetle muhtemeldir. 176/56.

Seydi Hoca**Seydi Hoca :**

Bugün Manisa'da bu zatın ismine izafetle anılan bir mahalle vardır. Burada bulunan kadim kârgir mescidi Seydi hoca bina ettirmişti. 157/116. Fakat inşa tarihi belli değildir.

Sinan Halife**Sinan Halife :**

1080 yılında Manisanın Muradiye camiinde müezzindi. Babası Abdullah adında biridir. Ulu Cami mahallesinde bütün teferrüatiyle birlikte, kiremit örtülü evini ve 19 okkalık bir kazanını vakfetti. Koyduğu şartta göre, vakfeden, bunlara hayat kaydı şartıyla tasarruf edecekti. Öldükten sonra bu mülkler satılarak parası onu on bir buçuk olmak üzere, nemalandırılarak Ulucami mahallesinin avarız, nezil, salyane gibi vergilerine karşılık tutulacaktı. Vakfın nazırı, Ulucami mahallesi halkı idi. Eğer zamanla bu paradan faydanılamazsa, mutlaka fıkara verilecekti. 6/Ş./1080.

Bu vakfiye, Manisa Kadısı İsmailzade Mustafa Efendi zamanında yazıldı. Naibi Şeyhzade Mustafa Efendi idi.

Süleyman

(Elhac)

Süleyman :

Manisa'nın Attarece mahallesindendi. Babası Veli adında biridir. Aynı mahallede bir demirci dükkânını, her yıl müteveli eliyle icara veril-

mek üzere, vakfetti. Yıllık para 200 akçe olacaktı. Mütevelli Ahmet oğlu Ebubekir olacak, bu paranın 100 akçesi her yıl Attarhece camiinde imam olana ve 100 akçesi de iki müezzine verilecekti. Bu vakfiye 16 Rebiyülevvel/1072 tarihinde Manisa kadısı Mahmut Efendi zamanında yazıldı. Naib Üsküdarî Ahmet Efendi idi.

Süleyman

Süleyman :

Veli isminde bir adamın oğlu olan bu Süleyman, Hüsrevağa mahallesinde otururdu. Aynı mahalledeki iki ev ve sofalarını vakfetti. Şartına göre, bu evler, mütevelli tarafından müzayede ile satılacak, parası, nemalandırılarak Hüsrevağa camiinin balmumu ve yağı satın alınacaktı. 27 Ş./1098 Bu vakfiye, kadı Ebubekir Efendi zamanında yazıldı. 157 87.

Süleyman Ağa

Süleyman Ağa:

1083 tarihinde Saruhan mütesellimi idi. Babasının adı Abdüddâimdir. O tarihte Manisalı Kametî Mustafa Efendi (77) de Hafsa Sultan vakıflarının mütevellisi Hasan Ağanın vekili idi. Süleyman Ağa 1083 den sonra vefat etti. Bu zat Manisa suları ile uğraşmıştır:

1 — Ali bey vakfı içinde ve Süsendiraz yaylasında Beypınar denilen yerde 6 kalem. 2. — Aynı yaylakta كركس pınarı denilen yerde 5 kalem. 3. — Yine oraya yakın kireç ocağı denilen yerde bir kalem ki ceman 12 kalem suyu vardı.

Bu suyun dört kalemini Sultan camiine, mecra hakkı olarak teslim ve ilhaketti. Geri kalan 8 kalemini Körhane mahallesinde Şeyhî Çelebinin avlu kapısı yanındaki maksemenden ayırarak kendi künküne koydu. Bu su ile: a) Ulu mezarlık (78) denilen yerde bir burma çeşme.

b) Yarhasanlar mahallesinde Hamza Efendi Camii yanında diğer bir çeşme yaptırdı.

Süleyman Ağanın Dervişali mahallesinde bir çeşmesi vardı. Birinci kitapta gösterdiğimiz kadim kemerli çeşmenin bu olması muhtemeldir.

Süleyman Ağa, Kozluca denilen yerde (Sultan yaylasında) su buldu. Bu kaynağa Sülüklü adı veriliyordu. Bundan başka Babapınarı ve yanında başka bir kaynak daha keşfetti. Bunların sahibi yoktu. Kaymakam

(77) Kametî Mustafa Efendinin babası, Abdülmümin Çavuştu. Manisa Ün-
jüleri.

(78) Şimdiki Ulupark.

Süleyman Ağa 1083 yılında Yarhasanlar ve Dere mahallelerinde birer çeşme yaptırarak bu kaynaklardan faydalandı 141 35. Yeni cami yanındaki çeşmesinin vakfına 1095 yılında, Manisa müftüsü 10 kuruş zammeyledi 155/18.

Süleyman Ağa, çeşmelerinin tamirine 1083 yılında 150 kuruş vakfetmişti.

Süleyman Paşa

Süleyman Paşa :

H. 1233, Milâdî 1817 yılının Rebiyülevvel başında bazı vezirlerin yerleri değiştirildiği sırada İzmirli Süleyman Ağaya vezaret rütbesiyle Aydın ve Saruhan sancakları mütasarrıflığı tevcih olundu. (79) 1236 Rebiyülâhîrinin onbirinci günü Şam Valiliğinden Sivas Valiliğine naklen tâyin edildi. Şanizade tarihi cilt 3 S. 149.

Cevdet paşa tarihinde (Cilt 12 S. 16) Süleyman paşanın 1236 da Sivas valisi olduğu ve Mora isyanını tedibe gittiği yazılıdır. Fakat Uhdesinde bulunan eyalet hasılatının çoğu, mütesellim ve kapı kethüdası elinde kaldığı ve kendisine gönderilen paranın ancak dairesi halkını besleyebildiği cihetle ziyade asker idaresinden âcizdi. (S. 23) Hürşit paşa, Süleyman paşayı İzdin muhafızlığına tayin ederek kendisi Mora Yenişehirine çekildi ve 1239 da mali kudret ve bedeni zaafiyetinden dolayı bu vazifeden istifa etti. Bilâhare Dokakin mutasarrıfı ve Beylerbeyi oldu. Karlılı harekâtında İşkodralı Mustafa paşa maiyetine verildi.

Manisada Vakıfları: (80) Mütevellisi Mehmetoğlu Esseyid Mustafa Efendi idi. Vakıflarına gelir kaynağı olarak Manisa'da Danışmendhalil mahallesinde, Hindistânı Veletbey medresesi yanında bir Han yaptırdı. Bundan başka İzmirin Bornovasına tabi Gökdelen nam yerde 14 dönüm bahçe ile iki dam ve bir su kuyusu ile arsasını vakfetti. 250 140.

Şartları: Bu mülklerin gelirinden: a) Han içindeki su için Selimiye vakfına her yıl üçer kuruş icare. b) Mütevelli olanlara yılda beşer kuruş (Ulemadan Esseyid Hacı Mehmet) c) Cabiye yılda beş kuruş (kardeşi Seyyid Hacı Ahmet) d) Su yolcuya ayda iki kuruş verilecek ve vâkîfın Bektaşikebir ve Aynialı mahallelerinde yaptırdığı çeşmelere, su yollarına ve Akbaldır deresindeki kaynaklara gelirin fazlası harcanacak-

(79) Şanizade tarihi C. 2 S. 378 Süleyman paşanın Devlet hizmetindeki terfi seyri aşağıdadır: İçoğlanı, Haseki has oda efradından. miriahuru evvel, Kapucubaşılık. Saruhan Muhassılığ, Gümrükduhan emînliği, Vezaret rütbesiyle Saruhan ve Aydın mutasarrıflığı.

(80) Süleyman paşa, Manisada bulunduğu sırada Çarşı mahallesinde (Ali bey) ikamet ederdi.

tı (81). e) Vakfın nazırı Manisa kadıları olup her yıl muhasebesi yapılacak ve her kuruşta bir para hesabıyla iki akçesi hakime, bir akçesi de kâtibe verilecekti. 23/Cemaziyelevvel/1234 Bu vakfiye, kadı Celâl Efendizade İsmail Efendi zamanında yazıldı.

Sururî Ağa

Sururî Ağa :

Bu zatın Manisanın Deveciler mahallesinde bir mescidi vardı. Birinci kitabımızda Terzizade Şeyh Ahmed'in türbesine bitişik olan bu mescitten bahsetmiş ve fakat bânisine temas edememiştik. S. 264 şimdi vesikalar, 143/41 bu mescidin Sururî Ağa'ya ait olduğunu gösteriyor. 1177 yılında Manisada Sultan vakıfları mütevellisi kaymakamı Esseyyid Ali Ağa idi. Bu vakıflardan olan cami medrese ve imaret gibi binaların tamire muhtaç olan yerlerinin onarılmasına lüzum hâsıl oldu. Keşifname yaptırılmasına dair gelen fermanda, Sururî Ağa mescidinin o tarihte Sultan vakıflarına tâbi olduğu ve tamire muhtaç bulunduğu yazılıdır. Bu keşifname müfredatından anlaşılıyor ki, mescidin avlusunda bir de mektep bulunmakta idi. 214/53.

Şeyh Sinan

Şeyh Sinan :

Bu zatın yaşadığı zamanı tayin eden vesikaya göre 102/113 oğlu müderris Mehmet Efendi, babasının alaybeyi mahallesinde yaptırdığı mescide geçilmek üzere tahsis ettiği vakıf arsaya ev yapanları dâva etti. Vak'a, H. 1062 yılında oldu. Bu tarihte Şeyh Sinan hayatta değildi. Şeyh Sinanın mescidinin yerini tayin etmeğe imkân yoktur.

Tahir Efendi

Tahir Efendi :

Bu zat, Niflizade mahallesinde, Ayazma denilen yerde bir çeşme yaptırmıştı. 1227 yılında bu vakfın mütevellisi Palamutzade Esseyyid Molla Osman İbni Elhac Mehmet idi. Bazı kimseler bu zatın vakfı yediğinden ve tesisata bakmadığından şikâyet ettiler. Fakat iddia isbat edile-

(81) Bu çeşmelerin ikisi de mevcut olup üzerlerinde kitabeleri vardır. Suları eski değildir. Kitabeleri için bak: Manisa tarihinde Vakıflar ve Hayırlar C. 1 S. 44.

— T —

medi. Suyun yarısı, vâkıfın evine akıyordu. Tahir efendi, bu çeşmenin tamir ve termimine bir bap kavaf dükkânını tahsis eylemişti. 7/Zilhicce/1222. Bu çeşme, kuvvetli bir ihtimale göre bu gün İshakçelebi mahallesinin dağ eteği kenarında, büyük bir çınar ağacı altında bulunan çeşmedir. 241/110. Tahir Efendinin hücceti, Sarıkadıza Mehmet Emin Efendi zamanında yazıldı.

Tanrıvermiş

(Şeyh)

Tanrıvermiş :

Mezanneden olan Tanrıvermiş, Maramara kasabasının Sofular mahallesinde metfundur. Orada vaktiyle bir zaviyesi olduğunu ve H. 1084 yılında bu zaviyeye evlâdından birinin müteveli tâyin edildiğini öğreniyoruz. 141/55.

Taslak Çavuş

Taslak Çavuş :

H. 1117 yılında Manisa'da yapılan bir evkaf muhasebesi defterinde Taslak Çavuş adına ve bunun Aliğa mahallesinde (şimdiki saray mahallesi) bir mescidi bulunduğuna rastlamaktayız. Bundan başka bir kayıt yoktur. 196/43.

Turgut Baba

Turgut Baba :

Manisanın Zeytincik (Karaköyün kuzeyi) mahallesinde bir çeşmesi vardı. Başkaca bir malûmat elde edilemedi. 135/47.

Tursun Derviş

Tursun Derviş :

Mütesavvifeden olan Tursun Dervişin Gördik kazasına tabi İlyas köyünde bir zaviyesi olduğu hakkında bir emir mevcuttur. 213/78.

Türbezade Elhac Ömer Efendi

Ömer Efendi :

Manisanın Ulucami mahallesinde oturan Türbezade Hacı Ömer Efendi, Mustafa Efendi adında birinin oğludur. 221/148.

Vakıfları: Müteveli olarak oğlu Esseyid Hacı Mehmet Efendiyi tâyin ederek aşağıdaki vakıfları kurdu:

1. — İplik pazarında bir berber dükkânı. 2. — 100 kuruş nakit para. Şartları: Bu para ve dükkânın icarı nemalandırılarak vaakfın Ulucami mahallesinde, kendi evi bitişiğinde müceddeden yaptırdığı fevkani mescide imam olanlara yılda on ikişer, müteveli olanlara altışar kuruş verilecek, geri kalan ile bu mescide gereken yağ ve mum alınacaktı. Ayrıca tamir de yapılacaktı. Bundan başka mescit avlusunda kazdırdığı geriz de bu para ile temizlenecek ve gerekince tekrar kazdırılacaktı. Bu vakfiye 10/Rebiyülâhir 1194 yılında kadı Seyyid Abdülbaki Efendi zamanında yazıldı.

Türbezade Hacı Ömer Efendi, Ulucami mahallesinde, oğlunun evi yanına sokak üzerine bir çeşme yaptırmıştı. Bu çeşmenin suları Şeyh Abdülkadir Efendi ile Kovacıoğlu Hacı Hüseyinin evleri içinde kazdırdığı kuyulardan gelirdi. Bu zatlar, sudan içme hakkına malik olmadıkları halde 1197 yılında su yolunu delmişlerdi. Türbezade Ömer Efendinin oğlu Mustafa Efendi aynı tarihte bu adamları mahkemeye şikâyet etti. 225/51. Bu çeşme, el'an mevcut olup üzerindeki kitabe birinci cildimize alınmıştır. (Kanberağa maddesine bak).

Türbe Camii

Türbe camii: Manisada yirmi iki Sultanlar Türbesi yanında evvelce bir cami vardı. Bu cami hakkında şöyle deniyor: "Hin-i Fetihten kalma sahibi namalûm harab mescidi şerif müceddeden mimberli bir cami-i şerif bina olunup..., Camiin 1177 yılında tamir edildiği veya camiye çevrildiği anlaşılmaktadır. 213-117 Aynı yılda camiye vazifedar tayin edildi. Bu camiin Sultan Mustafa (Şehzade) eseri olduğunu söyleyenler de vardır.

Ümmühanî Hatun

Ümmühanî Hatun :

Manisalı Hacı Hüseyinin hafidesi ve Hacı Ahmedin kızı olup Yarhasanlar mahallesinde otururdu. 234/29,30. 1212 yılında aynı mahallede busanlarmahallesinde otururdu. 234/29,30 1212 yılında aynı mahallede bulunan yağhanedeki hissesini vakfetti. Bu hisse, icara verilerek hasılat, Yarhasanlar mescidinde Şeyh ve vaaiz olanın masrafına harcanacaktı. Bu vakfiye, 27/Şevval 1212 yılında Manisa kadısı Esseyyid Abdurrahman Hamit zamanında yazıldı.

— Ü —

Ümmühaaî Kadın**Ümmühanî Kadın :**

Topalzade demekle meşhur olan bu kadın, Topal Halil Ağazade Elhac Ahmet Ağanın kızı idi.

Vakfı: Çaprazlarıısagır mahallesinde, Kuyualanı demekle maruf mahalde (82) bir kârgir çeşme. Bu çeşmenin suları, üç sular denilen yerde olup Soğucak deresinde beş kaynak ile Kırtık köyü içinde Bölücek naam mahalde kazdırdığı üç kaynaktan gelirdi. Ümmühanî kadın bu vakfa aşağıdaki gelir kaynaklarını tahsis eylemişti. 230/12.

Çaprazlarıkebir mahallesinde yirmi fevkanî ve tahtanî odayı ve havluyu havî han, bitişiğinde Çukur şerbethane ve bozahane, hanın kapısında bir nalbant dükkânındaki Sülûsan hisse. Manisanın meyhaneler boğazında vâki bir yağhanedeki hisse ile aynı yerde berber dükkânı. Karaköyde Hacı Yahya mahallesinde bir yağhanedeki hisse ve buna bitişik iki dam ve avlu.

Şartları: Tevliyet, hayatta oldukça vâkıfa ait idi. Öldükten sonra hisseler halinde evlâdına meşrutaydı. Evlâdından bilâvelet ölenlerin hissesine, kardeşleri tasarruf edecekti. Müteveli ücreti günde yirmi beşer akçe idi. Çeşmenin su yolcusuna günde onar akçe verilecek, bunun azil ve nasbı müteveliye ait olacaktı. Vâkifinin evlâdı münkariz olursa gelir fazlası mahallenin vergilerine karşılık tutulacaktı. Ancak çeşmenin tamir ve termimine müstemirren devam, şarttı. Bu vakfiye 25/Zilhicce/1206 tarihinde Manisa kadısı Şerif İbrahim Efendi zamanında yazıldı.

Üveys

(Elhac)

Üveys :

Manisanın Turgutlu kasabasında, Yenice mahallede Hacı Üveys, bir cami yaptırmıştı. 1115 yılında buna imam ve hatip tâyin edildi. 170/48

(82) Çaprazlarıısagır mahallesinin eski çeşmeleri Gülgün Hatun'a aittir. Ümmühanî kadının yeniden yaptığı ve ihya kaydıyla vakfiyede zikrettiği bu çeşmenin, bu günkü Aliriza Çevik İlkokulunun doğusundaki arsalar içinde son zamanlara kadar temelleri bulunan çeşme olması muhtemeldir. Vakfiyede Çaprazlar mahallesinde Kuyualanı namı ile geçen yerin, bu günkü Kuyualanı denilen, ve Karaköyün kuzey semtine düşen yerden başka olması lâzımdır.

Veli

Veli :

Manisanın Seyyid Hoca mahallesinden İbrahim adında birinin oğludur: 118/66 Naasırlı veyahut Nasrullah mahallesinde bir kadına sattığı evin bedeli olan 6000 akçeyi, Seyyidhoca mahallesinin vergisine karşı vakfetti. Bu vakfiye, 1071 yılında, Sabika Bursa Kadısı olup aynı yılda Manisaya tâyin edilmiş bulunan Hoca Hacı Mehmet Efendi zamanında yazıldı.

Veliyüddin Efendi

(*Hacı, Müderis*)

Veliyüddin Efendi :

Manisa'da Nişancıpaşa mahallesinde Karaosmanoğullarından Osman Ağanın yaptırdığı medresede müderristi. 266 265 Turgutlu kasabasında meyhaneler boğazında bir boyacı, iplik pazarında eski Bozahane arsasında üç (bir kelime okunamadı) bir bap mağazayı şu şartlarla vakfetmişti: Bu mağaza ve dükkânların icarı ile Hasırcı döşemesi yolunda vaakıfın kazdırdığı kuyunun seren, kova ve zincir gibi malzemesi, Karlıpınar yolunda gene vâkıfın kazdırdığı kuyunun masrafları sağlanacaktı. Teviiyet, vaakıf ve evlâtlarına aitti. Bu vakfiye, 27/Şevval 1248 yılında Esseyyid kadı Mehmet Efendi zamanında yazıldı.

Yiğitbaşı

(*Ahmet Şemseddin i Marmaravî*)

Yiğitbaşı :

Adı Ahmet Şemseddin, babasının adı İsâ Halife olup bu gün Manisa vilâyetinin Akhisar kazasının nahiyelerinden olan Gölarmara'dandır. İlk tahsilini bitirdikten sonra Halvetî tarikatının uşakiye kolu olan kısmın piri ve Uşak kazasının Kabaklı köyünde oturan Şeyh Alâüddin-i Uşakiye intisabetmiş ve ondan mezun olmuştur. Bundan sonra Manisaya gelerek kendi ismi ile anılan dergâhını Seyyidhoca mahallesinde kurmuş, uzun müddet bu tarikatın âyin esrar ve maarifini neşreylemiştir. Şer-i bir meselenin halli için İstanbul'a davet olunarak gitmiş, fakat orada fazla kalmıyarak tekrar Manisa'ya avdet eylemiş ve kendi dergâhında H. 910, M. 1504 yılında vefat ederek dergâhın hatiresine defnolunmuştur. Halveti-

yenin orta kolu namiyle meşhur olan Ahmediye kolunu tesisetmiştir. Yiğitbaşı dergâhı, Manisada Kenzi Hasan efendi dergâhı açılana kadar önemli mevkiini muhafaza etmiştir. Ahmet Şemseddin efendinin eserleri şunlardır:

1. — Risalet al Tefvik (83) 2. — Revzat al vasiliyn. 3. — Mukaddime-t al Saliha. 4. — Keşf al - Esrar. 5. — İ'mal al - Talibin. 6. — Cami al Esrar. 7. — Bahreyn al Aşk. 8. — Ahvâl al - Abrar ve al-Mukarribin.

Yiğitbaşının mescidine ait muhasebe 1082 yılında kadı İbrahim Efendi zamanında yapıldı. 140, 154.

Yolageldi Baba

Yolageldi Baba :

Gürle'de türbesi bulunan bu zat, mezanneden olup Horasanlı Cafer Babanın oğludur. (84) Ne zaman yaşadığı kesin olarak belli değilse de buraların ilk müslüman Türk istilâsında ve Saruhanoğulları devrinde gelen Türk mütesavviflerinden biri olduğunu tahmin etmekteyiz. Gürledeki kaynağın civarında tekke, mescit ve türbesinin kalıntıları, halâ mevcuttur. Köylüler arasında bu zata dair bir takım anane ve menakip teessüs etmiştir (85). 1069 yılında Yolgeldi babanın evlâdından Ramazan Beşe İbni Sefer mahkemeye gelerek, kendisinden önce tekkenin şeyhi olan Abdullahın, vakfı yediğini ve tekke ile türbenin harabeye yüz tuttuğunu ifade etti. Bu zatın söylediğine göre Yolageldi baba, vaktiyle Gürle'de tahdit ve tavzihten müstağni bir göz değirmeni vakfedip galesini kurduğu mescit ve tekke masraflarına sarfedilmesini şartelemişti. 11/198. Bu vesika, M. Ç. Uluçay tarafından Saruhanoğulları devri şahsiyetlerini belirtmek kasti ile eserine alınmıştır. Tafsilât için bak: 124/125

Yunus

(Kara)

Yunus :

Manisada son zamanlara kadar kütük camii adı ile anılan bir eseri vardı. 116/326.

(83) Bu eserleri bu gün Manisa genel kitaplığında mevcuttur.

(84) Ravak Sultan vakfiyesi. Saruhanoğulları kitap: 1

(85) Aynı eser.

Yunus*(Ayaşoğlu)***Yunus :**

Mütesavvifeden olup, Saruhanoğulları devrinde yaşamıştır. Saruhan-
oğullarının son hükümdarı Hızır Bey, kendisine Karaköye tabi Mersinli
derece bir çiftlik temliketmişti. Burası Bozköy civarı olsa gerektir.

Osmanlılar, buralarını zaptettikten sonra, Yunusun evlâdına kalan
vakıflarını tanımışlardır.

Yunus Efendi**Yunus Efendi :**

Turgutlu müftüsü idi. Babası İsmail Efendi olup Turgutlunun Zey-
tincik mahallesinde sakindiler. 261/144 Yunus Efendi Turgutlu'da kendi
mahallesinde Çorbacıhanı denilen ve ecdadının yaptığı handa bulunan
hisselerini vakfetti. Bundan başka o çevrede muhtelif ve müteaddit dük-
kânları vakfa ilâve eyledi. Koyduğu şartlara göre, gelirden hanın tamiri,
han içindeki mescidin tamiri ile vazife sahiplerinin paraları, han kapısın-
daki sebilin tamiri, helvacılar içindeki cami, Dereköy camii, Hacı Muhar-
rem camiindeki derslane ile şadırvanın tamirleri sağlanacaktı. Bundan
başka bütün camilerde ve sokaklarda bulunan sebiller, Taslı camiindeki
tekke, kasaba yanındaki vâkıfın kuyusu bu vakıftan faydalanacak, kaldı-
rılmalar tamir edilerek fıkara sadaka verilecekti. Tevliyet, Vaakıfa ve
erkek evlâtlarının erşedine ait olacak, bunlardan bulunmazsa kızlarının
erşedesi olacaktı. Bu vakfiye, 15 Cemaziyelâhir 1242 tarihinde kadı Es-
seyyid Ahmet Tahir Efendi zamanında yazıldı. 261 167.

Yusuf*(Eseyyid)***Yusuf :**

Manisa'nın Alaybeyi mahallesinde oturan Yusuf efendi, İvaz yeğeni
demekle meşhurdu. Babası Ali Efendi idi. 20/Şaban 1208 de bir vakfiye
tanzim ettirerek, aynı mahalledeki evini, mahallenin vergi parasına yar-
dım olsun deyip vakfetti. 231/138.

Yusuf Ağa**Yusuf Ağa :**

Bu zatın Manisanın Bölücekiatik mahallesinde bir vakıf çeşmesi ol-
duğu sicilde yazılıdır. 136/244 başkaca bir kayda rastlanmamıştır.

— Z —

Züleyha Kadın**Züleyha Kadın :**

Karaosmanoğullarından Polat Hacı Mehmet Ağanın karısı idi. Babası Abdullah ağadır 239/84

Aliğa mahallesinde Balıkpazarında bir bakkal ve bir aşçı dükkânını aşağıdaki şartlara göre vakfetmişti:

Yeniden ihya ettiği Sakalar mescidinin imamına günde onikişer, vâiz ve nâsih'e altı akçe, kayyim ve müezzin olanlara dörder akçe verilecek, ayrıca mescidin yağ ve sair masrafları sağlanacaktı. Fazlası Mütevellide saklanılıp bu mescidin bitişiğindeki çeşme, gerektiğçe tamir edilecek, bundan başka Manisa yukarısında Eski mescit civarında yaptırdığı çeşmenin tamiri de temin olunacaktı. Tevliyet, evlâdiyet şartıyla vakfedene aitti. Bu vakfiye, 9/Rebiyülâhır/1220 yılında Manisa kadısı Abdürrez-zakzade Mehmet Sait Efendi zamanında yazıldı.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
BİRİNCİ KİTABA EK

Akmesçit hakkında :

Birinci kitapta bânisi belirtilmemiş olan bu mescit, Hacı مولای tarafından bina edilmişti. 112/63. İnşa tarihi belli değildir.

Alibey vakıfları hakkında :

Alibey'in vakıfları, Bursa, Kütahya, Bergama, Biga, Menteşe, Manisa kazalarında mevcuttu. (o zamanki teşkilâta göre) bu bilgi, 141/30 sicilinde yazılı bir emirnameden alınmıştır.

Alibey suları :

Alibey'in Manisa içinde bulunan camiinin bahçesinde üç lüleden akan bir çeşme vardı. Bu su ile Sultan camiine gelen su, aynı maksemden taksim olunurdu. Maksem de Alibey camii yanında idi. 144/4.

Alibey Mezarası: Timurtaş paşa oğlu Alibey, Hacı Süleyman ve İbrahim Beyden satın alarak, Hoşkadem Paşaya vakf-ı evlât ettiği Karacaahmet mezraası, iki parça yer idi (1) 126/231.

Manisa çevresinde Alibey vakıf yerlerinin sınırları :

Bu hudutlar, Alibey mescidinin cami olması hakkında Hicri 893 tarihli bir fermenda kayıtlıdır. 179 68, 72 Bu fermenda vaakıfın şartlarına uygun olarak, Alibey vakıflarına kadı, nazır, mütevellinin de eslâh evlât olacağı beyan edilmekte ve (öşrümahsul ile kabız ve bastı külli ve cüz'î azil ve nasıb ziyade ve noksan mahsule göre tedarik ede, deyu şart idüb bendahi müselleme tutup...) denmektedir. Bundan sonra imam, Hatip, Devirhan, sermahfil imamı, müezzin, vâiz, cüzühan, kâtip, şeyh, kilerci nakip, ferraş, şıraç, Kendunmkûp, (Buğday dövücü) aşçı, şakird gibi vazife sahipleriyle, imarete alınacak masraflar, tasrih ve tafsil olunmaktadır. Vakfiyede imaret için konulan şartlar, en ince ayrıntılarına varınca ya kadar hesaplanmıştır. Bu itibarla ferman, tetkike şayandır.

Ayrıca vakfın hayvanlarından, çobanların güdecekleri meralardan, bunların vazifelerinden de bahs olunmaktadır. Hayvan mahsulâtının nasıl satılacağı dahi tarif olunuyor. Çeltik çamurunun erkek öküzler ile ekilmesi şartı, dişi hayvanlara merhamet gösterilme bakımından çok entere-sandır.

Fermanda, Alibey korusunun hudutları da şöyle tasrih olunuyor: “Cibali Manisa (Manisa Dağı) suyu beruyüze bakar tarafı cümle dağın vakıftır. Dağın canibi şarkisinde sarı yalım ساری بالیہ kayanın altından Yiğit Hamza ييگيت حمزه köyü nâmı diğer Hasırcı dimekle maruf kariyenin içinden höyüğe varır (2) köyün şehirden yana kaba ağaç önündeki kuyuya varır kuyudan şehre gider yol ki, سار اوستى yanında saru akar sel suyu ki صوبيق pınar kurbinden geçer garbi tarafı ki صوجق pınara varınca ondan öte yassıgeçide ki Manisadan gelür Seyfe nam mahalleye gider Seyfe'nin makberelerinin kible tarafında Emrut kesigi dimekle maruf kesik Seyfe nâm kariyeye on urgan uzundur her urgan uzunı beşer kulaçtır evsat adem kulacı ile سيرتلك kuyusu dimekle maruf kuyu Seyfenin خرتدن tarafından gelen ılıcak nâm su akar ondan yukaru صار yerine varınca Ilıcağın Seyfe'ye akan suyundan yukarı membaina dek iderken Akçehavlu makberesi önünde Hacı baba kesiginin duvarındaki Akkavağa varır ondan yukarı Hatun köprüsü ne ve Ilıcak suyun öte tarafıdır tâ membaina dek gölün içinde biten kamışlar vakfındır Karaman kayası فرمان قياسي altından çıkan Ilıcak suyunun öte tarafı da vakfındır Kurşunlu nâm Kariyenin Manisa'dan tarafındaki dağın beru yüze bakar tarafı vakfındır Akpınar üstündeki dağın berü yüze bakar tarafı vakfındır andan öte صاروبابه varır ve Yiğit hamza köyü içindeki höyüğe varır cami ve İmaret etrafında altı kıt'a evler vardır biri garbisinde altmış akçe yılda biri şarkisinde Adilhan lala evi altmış akçe اوچنك birer altun üçünün yirmişer akçe ve hamam tarafından altı kıt'a ev üç evin içinden su geçer birer altun birisi elli akçe ikisi otuzar akçe Kârbansarayın dört tarafı vakfındır dört tarafı altışar zirra vakıftır. Kârbansaray kapısı önünde bina zirai ile on zirradır tâ suya varınca onbin akçe yazar kesik sahip-ül hayrat ستوالكرم Alibiğ Bahçesi tarafı şarkisinde Kôrhane kiblesi İmaret garbi Medrese-i köy-ü Garra şimali mekabirikebir ve İnealibaba mahallesi tâ Koşi yolundan öte iki yol mabeyni dört bin dönümdür. Beher dönümü bedel-i öşür onikişer akçedir Akbaldır deresinden akan su içinden geçer İntiyar Ağa bağlarıdır kendi kulları zaptider imiş ellerinde Salâtin-i maziyeden mülknameleri vardır ve bazısının üzümü imarette yenür üç bin akçe yazıdır defter-i Cedid Horosköyü kurbinde üçyüz dönüm yerler vardır bağışlı olmuştur beş yüz

(1) Bu vesikayı M. Çağatay Uluçay, Saruhanoğulları devrini belirtmek için kitabına almıştır.

(2) Akpınara giderken dağ eteği yolunun iki tarafındaki höyükler olsa gerek.

akçe yazar ve Süsendiraz nâm yaylâk ve cebel-i Manisa ki suyu beru yüze bakar tarafı vakfındır Cebel-i Manisa beş bin akçe yazar yaylâkı mezbur maaziraat üç bin akçe yazar içinden geçen sular imarete caridir mezbur yaylâkın hududu kıblesi Akyarın üstündeki dağın beru yüze bakar tarafıdır Şarkisi Akbaldır deresinin Kozluca pınarıdır Garbisi İzmir'e ve Burunâbâd üzerinden gider dere içinde iki şak olur biri Sabuncu yokuşuna gider yol tâ yukarı köye-dek tarafı şimalîsi Uncuboz köyünün makberelerinin üstündeki çokça çamlara varır ve Mersinli deresinin sohbet ettikleri sahraya varır Keçilu Boz köyünün üstündeki kayaya varır dere içinde Sabuncu yokuşuna ve korudan öte Çansa چاکه nâm Kariye kurbinde iki yol mabeyninde üç bin dönüm yerdir iki değirmen bundan gayri Manisa altında İnebig اینه بيگ subaşı yaptığı köprü içinden geçer altından ve üstünden dört yüz dönüm yerdir hududu Azmak arasındır ve sair çayır içidir. Ulucami kurbinde tahinhane dükkânı vardır. سيساملك külliye vakıftır yüzbin akçe yazar her vakiyesi yığının altışar akçeye bundan gayri etraftan Sisam gelmeye deyu ellerinde Salatin-i maziye den hükümleri vardır....,

Alibeyin Ormancı mukuatası sınırları nerelerden geçirdi ?

8/Cemaziyelâhir/1073 tarihinde Alibey evkafına müteveli ve kaim makam olan İbrahim Ağa ibni Mustafa'nın vekili fahr-ülakran Hüsamet-tin oğlu Mehmet Çelebi, Hisar-eri timarına tasarrufeden bazı kimseler huzurunda, mahkemede, elindeki sınırnameyi okudu. Buna göre:

“Haddi şimali Akça-havlu makberelerinin nihayetinde eski ve کافرئ dink gerisinde ve Oruçisa bağının duvarındaki Akkavak ve Şeyh İskender çiftliğine ve tarik-i âmme ve Çinar vakfına ve كورنلك kuyusuna ve Devriş Hacı baba kesığının şimal tarafındaki buruna varır ve Seyfe (3) nâm Kariye sınırunun yakınlığı on urgan uzunlu ve dört beş kulaç ki, evsat âdem kulacı ile ve Subaşı Hızır Biğin yerine ve İlyas Biğ oğlu Hızır Biğ kesığıne muttasıldır ve haddi garbisi Kumluca Azmağı ve Yassı geçit ki, öte tarafıdır ve İlyas Biğ oğlu Hızır Biğin anası öldüğü yere ve Hızır Biğ kesığıne muttasıldır ve haddi Kıblisi Kayası Kayası ve dağın beru yüzüne bakar tarafı Akpınardan tutar Saruyalum kayaya varınca gider ve Kurşunlu كورشنلو Köyü yerinin üstündeki kurşunlu kayasının beru yüzüne bakar yeri vakfındır ve بجاجق altından çıkan İli-

(3) Bu Seyfe köyünün sonradan Çatalkilise adını aldığı ve H. 1118 yılında bu köyün harap olduğu anlaşılıyor 172/23.

çak su (4) membainadek ve aşağı taş köprüye muttasıldır deyu had ve sinur tayin ve tahsis edildi.

Aynalı vakıfları hakkında :

H. 1060 dan sonra Aynaali Camiinin halkın yardımı ile tamir görüldüğü anlaşılmıştır. 102/220.

Bu camiin sayfiyesinin genişletilmesi için aynı mahalleden Ayşe Hatun, Onbeş Muharrem 1085 de on beş esedi kuruş vakfetti. Aynı tarihte bu işe başlandı 141/231.

Aynalı Babanın yaptırdığı tekke, H. 1088 yılında tamamiyle harap olmuş, ancak temelleri kalmıştı. O tarihte bu vakfın mütevellisi olan Kenzi Hasan Efendi oğullarından Ahmet Efendi, Binanın tamir ve ihyası için keşif isteğinde bulundu ve keşifname yapıldı 147/201.

Tekkenin Bektaşilere meşrut olduğu :

Vesikada deniyorki: Aynalı mahallesinde, Hacı Bektaş-ı Veli kadese sırrıhunun zaviyesi Bektaşî fıkrasına meşrut olup Hacı Bektaş-ı Veli evlâdından Zülfikar (5) Arzedip Devriş Alinin Şehliğini istemesi üzerine berat verildi. Sene 1088.

Çakır çeşmesi hakkında :

Bu çeşme, Kırtık zaviyesi içinde, bağlar arasında idi. 143/108. Bu da birinci kitaptaki noktazarımızı teyit eder. Başka bir vesikadan, bu çeşmenin Hasırcı timarında olduğu da anlaşılıyor 147/27.

Çengizade hakkında :

Vaktiyle Manisa'da Çengioğlu Mescid ve mahallesi vardı. Bu âilenin, bu mahalledeki mescitle alâkası yoktur. Mescid Tatar Şahabettin adında bir hayır sahibince yaptırılmıştı. Bu zatın 15, 16 ncı asırlarda yaşadığını tahmin etmekteyiz. 112/208.

Bir vesikada da Çengizade mahallesine Kasımpaşa mahallesi denildiği yazılıdır. Tatar Şahabettinin Mescidi 1083 yılında tamir gördü. Keşif vesikasına göre, bu tamir, 18706 akçeye maloldu. Tafsilâttan bu mescidin kiremit örtülü, ahşap tavanlı, tavanları boyalı ve nakışlı olduğu anlaşılıyor. 139/31.

(4) Çobanisa'ya varmadan önce son kayanın dibinden kaynayan ılık su. Gerek fermanında, gerek sınırmamede adı geçen Yiğithamza köyünün sonradan Hasırcı diye anıldığı ve şimdiki Hasırcı timarının bulunduğu yerde olduğu vesikadan anlaşılmalıdır. 179/68.

(5) Buradaki evlât tabiri, nefes evlâdı anlamına gelmektedir, kanaatindeyim.

Daye Kadın hakkında :

Bu kadın, Seydihoca mahallesinde otururdu. İsmi, Nazenin idi. Babasının Abdullah olması bu kadının dönme olacağını hatıra getiriyor 100/25.

Defterdar Mahmut Efendi (Paşa) hakkında :

Bu zatın Arapalanında bulunan Camii yanındaki çeşmenin suyunun Sivrice dağı eteğinde Ulucağınar yanında idi.. H. 1092 de yağın şiddetli yağmurların vücuda getirdiği seller, kanalları bozmuş, çeşmenin suyuna killet gelmişti. Hacı Yahya Camii yanındaki çeşmenin (İkilüleli) suyu da oradan geldiği için, iki mahalleli tamir hususunda ihtilâfa düştü. Keşif neticesinde iki çeşmenin kaynakları arasında bin zirradan fazla mesafe olduğu görüldüğünden, Hacı Yahya Mahallesi halkının iddiası varit görülmedi ve tamire izin verildi. 102/106.

İbrahim Çelebi Camiine, oğlu Mahmut Efendi İzmirdeki Kurşunlu hanı vakfetmişti. Bunun vakfiyeti, sonradan ispat olundu. 107/110.

Dervişali (Ağa) vakıfları hakkında :

16 ncı asırda yaşamış ve mütevellilik yapmış olan Dervişali (6) veya ağının Manisa'da son zamanlara kadar درويش علی adı ile anılan bir mahalle vardır. Birinci kitapta bu mahalledeki bu cami için Dervişali vakfıdır, demiştik. Sonradan bulduğumuz bir vesikaya göre, buradaki mescidi Esseyid Elhaç Ebubekir yaptırmıştır. Elhaç Ebubekir (Dede) ve vakıfları hakkında bu eserin birinci kısım vakıf kurucuları arasında, Ebubekir maddesinde izahat verilmiştir. 138, 92.

Dilşikâr Hatun vakıfları hakkında :

Cami ve hamamın etrafındaki belirli arazinin vakfiyeti 1073 yılında ispat edildi. Vesikaya göre: 12/Şevval/1073 tarihinde Manisa mahkemesine bir takım yahudiler müracaat ederek, Dilşikâr hamamının şimalinde bulunan arsaya bina yapan Seyyid İbrahim Çelebi ve babası Hüseyin Çelebi müvacehesinde dâva ettiler ve dediler ki: Camiin şimalinde bulunan kadim boş arsa, fetih zamanından beri baba ve dedelerimizin metfeni itibar olunmuş, elimize temliknameler verilmiştir. Hal böyle iken, adı geçen zatlar, yaptıkları evlerle bu arsaya tecavüz etmişlerdir. İbrahim ve

(6) Saruhanoğulları ve Eserlerine Dair Vesikalar. M. Çağatay Uluçay S. 41, 162 Sicillerde çok kerre Dervişağa şeklinde geçen bu zatla Dervişali'nin aynı şahıs olduklarına, kesin olarak, hükmedilemez.

Hüseyin Çelebiler cevaben, hamamın şimalinde vakfiyede yazılı

« الأرض الحالية التي في شمال الحمام مقدار خمس غلوة احضرت للمارة الكبيرة »

diye tavsifolunan arsa, vâkifenin vefatından sonra halî ve muattal kalmış, biz de icarey-i müeccele ve muaccele ile vakıftan izin aldık ve nefsimiz için bina yaptırıldı. Fakat arsa مقدار خمس غلوة noksan gelmekle tamamı lâzım olduğu eciiden, şimalde vakî boş yerden temel için bir miktar yer aldık. Bizim yahudi mezarlığında ilgimiz yoktur, dediler. Vakfiyede « ووفت صريحا وصحيا مرعيا مع ارض خاليه في اطراف الجامع والحمام والكلخن » 30 hatveye kadar tasrih edildiğinden مقدار خمس غلوة diye tasrih edildiğinden 30 hatveye hasır ve itibar olunmağın مقدار خمس غلوة - mütearife ile 60 hatve arsa idiği malûm ve mübeyyen ve vakfiyenin ibaresinde cerib-i şer-i veçhi üzere, arzı mevkufe müstediret-ül velârz idugi mektum ve namüteayyen olmakla hamam binasından şimal tarafa مقدار خمس غلوة 60 hatve arzı-vakfın tâ-yini lâzım geldikte,, bu iş mahkeme tarafından gönderilen zatça icra edilmiş ve bu arsadan geçen yol da ölçülerek vakif arsadan itibar olunmak lâzım geldiği için, yukarda adı geçen Seyyid İbrahim Çelebi ve babasının bina yaptıkları arsa, hamamdan itibaren 72 zirra gelmiştir. Bu takdirde hamamdan tûlen şimale doğru vakif arsanın 60 zirra (hatve) olması lâzım geldiği düşünülerek, vakif halî arsayı isticar eden zatların, yahudi kabristanından 12 zirra yer almış oldukları tesbit edildiğinden, bu zabıt böylece tutulmuştur. Keza hamamdan garbe doğru mesaha olunmuş, burada da Seyyid İbrahim ve babasının 13 zirra tecavüz ettikleri anlaşıl-mıştır. Bu duruşmaya göre, Dilşikâr Hatun cami, hamam ve külhan etrafında 60 hatvelik arsayı vakfettiği anlaşılmaktadır. 122/250.

Dilşikâr camii 1081 de tamir için keşfe tabi tutulmuştur. Fakat 1083 dahi bir keşifname yapıldığına bakılırsa, hamamın birinci keşiften sonra tamir edilemediği ve bu için 1083 den sonra olduğu anlaşılıyor.

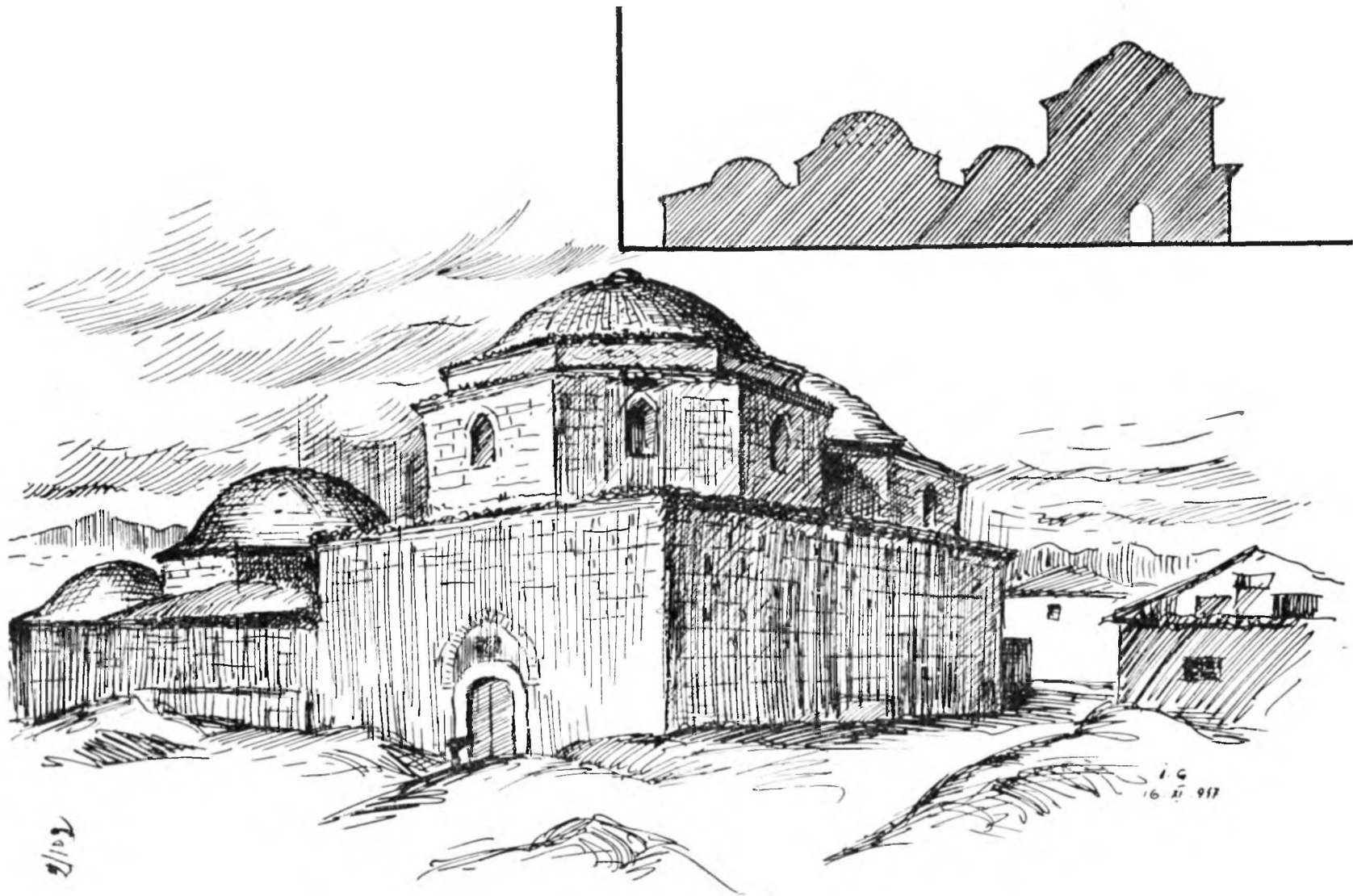
Dilşikâr hatunun Yenifoça'da bina ve vakfettiği ferd hamam, 1064 yılında tamamen harabolup arsası kalmıştı. O tarihte Hacı İbrahim oğlu Hacı Mehmet Beşe, vakıftan bu arsa üzerine eskisi gibi bir hamam yapmak için izin istedi 107/72.

Ebe Hatun hakkında :

Sülüklü çeşmeyi bina ve vakfetmişti. 118/4 Bu çeşme, Hacı Yahya camiinin batısında idi. Sonradan yıkılarak üzerinden yol geçmiştir.

Hafsa Sultan (Kanuninin annesi) Darüşşifası

Hafsa Sultan Hamamı

Hacı Mehmet vakıfları hakkında :

Bu zatın Yarhasanlar mahallesinde bir mescidi olduğunu birinci kitabımızda haber vermiştik (S. 118). Orada bu mescidin cezaevi karşısındaki küçük mescit arsasında bulunmuş olmasını tahmin etmiştik. Halbuki bir vesika, bize Alaca Mescidin Yenicamiin batısına bitişik olduğunu göstermektedir. 1180 de bu Alaca Mescit harabolmuş, yalnız arsası kalmıştı. Burada bir mihrap vardı. O tarihte bir zat, bu mihrap için askerî cihetten berat aldı. 215/8.

Hacı Mehmet (Mübarekoğlu) vakıfları hakkında :

147/48 sicilinde bulunan bir hüccette Kavalzade Elhaç Mehmet imzası vardır. Binaenaleyh bu adamın 1087 de hayatta olduğunu, Kaval Mescidinin bânisi ve çeşmenin de tamircisi bulunduğunu kabul edebiliriz. 151/46, 118/29.

Hafza Sultan vakıfları hakkında :

Su yollarının tamiri için 1085 yılında keşif yapıldı. 143 '31. Medresenin bazı kubbeleri 1069 da zelzeleden zarar gördü. Aynı yıl içinde bunların tamiri için keşifname yapıldı. 116 '9.

Muradiye ve Sultan suları, Süsendiraz yaylâkında idi. 1143 de yolları tamirolundu. Hatuniye şadırvanına, çeşme ve helâlarına, Serabat hamamına gelen suların başı olan Kadın suyu, ve Beypınarı kaynakları idi. Aynı yıl bunlar da onarıldı. 1143 te Hatuniye ve Hafsa Sultan çeşmelerinin evkaf nazırı ve mütevellisi İbrahim Ağa idi. Bunun Manisadaki kethüda ve vekilleri de diğer İbrahim Ağa ile Mahmut Ağalardı. Bu vakıf çeşmelerin isimleri şunlardı: Halil paşa, Arifağa, Taşoluklu, Ağaçoluklu, Çınarlı, Çeşnigir.

Sarayîâmire çeşmelerinin suları da Akbaldır deresinden gelirdi. Bu yıl Hatuniye, Sultan, Muradiye medrese ve kubbeleri tamir gördü 186/117

Aynı müesseseler 1177 de esaslı büyük tamir gördü. 214 45,98. Hafsa Sultan külliyesi için, 1220 de yazılmış mufassal bir tamir keşifnamesi vardır. Şayanı istifadedir. 239/204.

Hacı Halil Mescidinin yeri :

Birinci kitapta (S. 134) Saz mahallede bir mescidi bulunduğunu yazdığımız bu hayır sahibinin, mescidinin yerini tayinedememiştik. Bulduğumuz yeni bir vesikada, Hacı Halilin mescidi Saz mahallede, Babuşşam yanında idi, deniyor. Şam kapısı demek olan bu yerin bu günkü Çatal Camii

yanında olması düşünülürse, bu camiin yerinde vaktiyle Hacı Halilin mescidinin bulunacağına hükmolunabilir. 169/41 Diğer taraftan bir be-ratta şöyle deniyor: “Medine-i Manisa’da Saz mahallesinde vakî Elhac Halil bina eylediği mescit müceddeden cami-i şerif olup hatibi olmayup bir hatip lâzım ve mühim olmağın...” tarih: 15/Cemaziyelevvel/1129

Hacı Mustafa (Leblebicizade) Çeşmesine su tahsisi :

1110 da Tahtakaledeki Hacı Mustafa çeşmesinin suyu azalmıştı. Mü-tevellisi, Hüccaclar mahallesinde Sun’unullah Efendinin evindeki suyu-yundan bu çeşmeye su ilhaketti. 166/231.

Hancı Memi çeşmeleri ve suları hakkında :

Gülfem Hatunun Göктаşlı Camii yanında ve Çapraslarıkebir mahal-lesinde bulunan çeşmelerine gelen suyun başı Soyucakpınar’da idi. Çap-raslarıkebir mahallesindeki çeşmeye Taşoluk adı veriliyordu. Hancı Me-mi de Soyucakpınarda iki masura su buldu. Hüseyin Çavuş adında biri de bir masura su kattı. Bunlardan birisini mecra hakkı olarak tâyin etti-ler. Diğer iki masura ile Kazazlar, arakiyeciler, attarlar, haffaflar, çarşı-larında yaptırdığı arslan ağızlarına, Musallada bina ettiği çeşmeye su akıttı. 147/104.

Hakibaba Camii hakkında :

Şimdiki mescit, 1062 yılında cami ismiyle zaviyeden tahvilen bina edilmiştir. 111/136 Belki de sonraları, birkaç defa tamir gördü.

Hamza Efendi vakıfları hakkında :

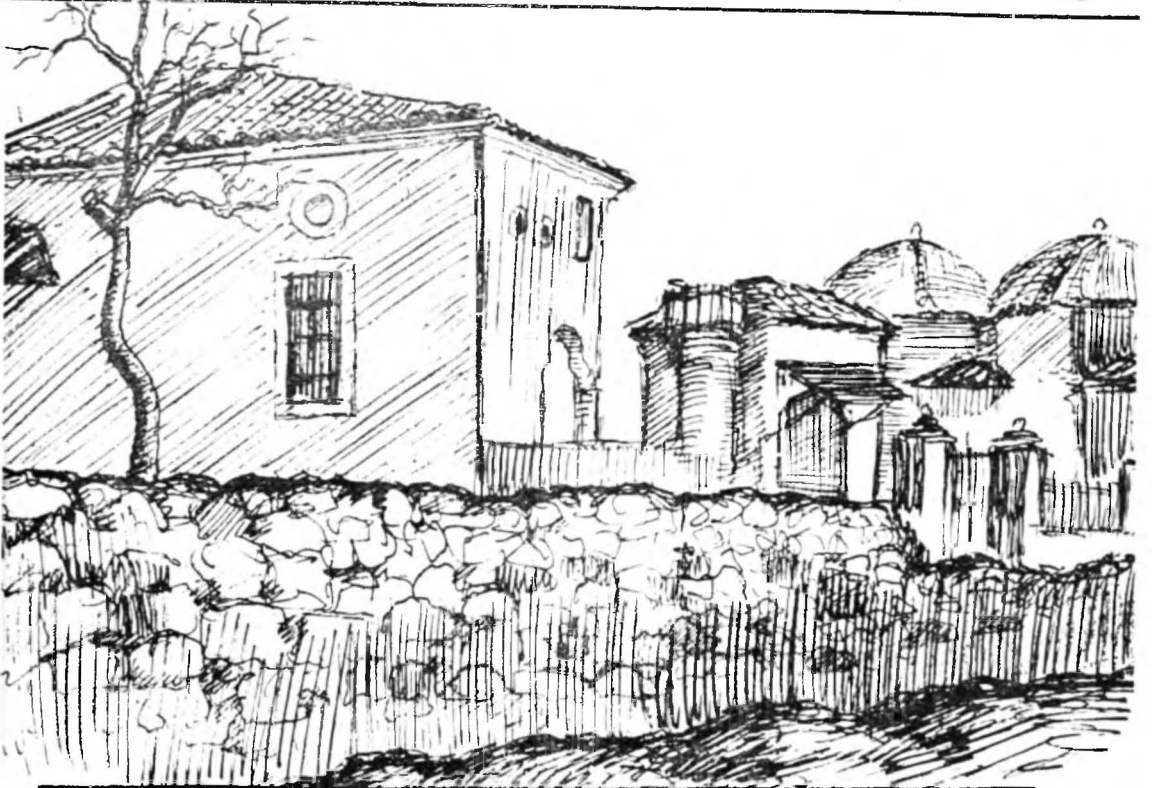
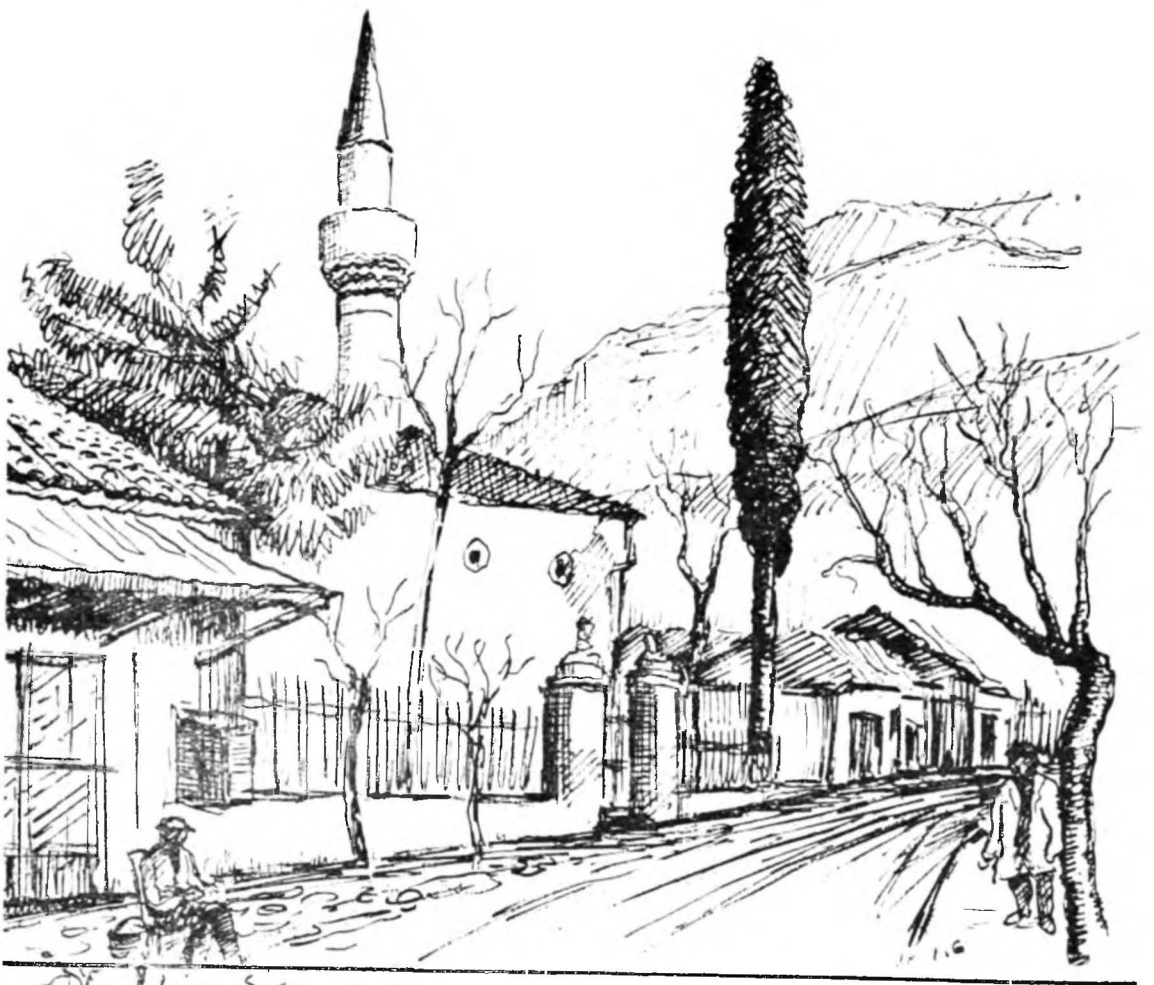
Yenicamiin yerinde vaktiyle Hamza Efendinin mescit ve tekkesi var-dı. Bu camiye vakfedilen ve Kirizman köyünde bulunan arazi hakkında yapılan bir duruşmada, Hamza Efendinin boşadığı Meryem kadın, bu köy arazisinin kocası tarafından kendisinden tegallüben zaptedilmiş olduğunu iddia etti. 102/45 Bu arazinin hudutları 159/157 sicilinde yazılıdır. 1101 tarihinde bu köy Turgutlu’ya tabi idi.

Hamzabey vakıfları hakkında :

Arnavut Beyazıt paşanın kardeşi olan bu Hamza bey’in Bursa vesair yerlerde vakıfları vardı. (7)

Manisa’da yalnız bir hamamı mevcuttu. 126/243 Bu ifadeye göre Ma-

(7) Kamusulalâm, Tacüttevarih ve bundan naklen Hammer tercümesi. C. I S. 216

Hamza Efendi Camii (Bugünkü hali), Molla Şaban Camii yanında Süleyman Paşa Çeşmesi

nisada bugün, Alacahamam dediğimiz binanın bu Hamzabey'e aidiyeti katılmaktadır. Hamzabey'in Bursada adını verdiği bir mahalle ile burada cami, medrese, kütüphane ve türbeleri vardır. Başka bir vesikaya göre Hamzabey'in Nif kazasında da çifte hamamı olduğu anlaşılıyor. 128/116 Hamzabey, ikinci Muradın saltanatı terkederek Manisa'da istirahat çikildiği sırada birinci şarabdarı idi. Onunla beraber Manisaya geldi. Hamamı bu tarihte yaptırmış olması muhtemeldir. Manisadaki hamam, 1078 de tamir gördü. 128/187,188 keşifname 1076 da yapıldı. Bu vesikadan hamamın o zamanki aksamı ile tertibatı belli olmaktadır. 125/3.

Hüsnüyeşaz Sultan vakıfları hakkında :

Manisada Hatuniye denilen cami ile yanındaki Kurşunluhan ve Serabat mahallesinde şimdi yıkılan hamam bu kadınıdır. Cami 1083 de tamir gördü. O zaman bu günkü Müftülük dairesi olan çifte kubbeli Sıbyan mektebi yoktu. Serabat Hamamının 1079 da tamir edildiği ve Kurşunlu Hanın 1088 de tamir keşifnamesi yapıldığı vesikalarla sabittir. 131/58, 147/79.

Hatuniye camiinin bahçesi şimaline Bıçakçı Hacı Ali bir medrese yaptırmıştı. Bu medrese, sonradan harabolmuş, müderris Bayraktarzade Hacı Ahmet marifetiyle mahalleli tarafından tekrar ihya edilmiştir. 233/94 sene 1212.

Hüsrevağa vakıfları hakkında :

Hüsrevağa camiinin dehlizi ve vâkıfın harabolan türbesi 1079 da tamir olundu. 131/133 camiye bitişik iki çeşmenin su yollarının keşfi de 22/Zilhicce/1088 de yapıldı. Bu çeşmenin kaynağı, İmadeddin mahallesinde idi. 149/37 Hüsrevağanın camiine mevkuf mezraa ve müsekkafat 168/40 sicilindedir. Cami ve hamamın diğer tamiri 1116 da yapıldı. Bu tarihte camiin kible tarafında bir yaz mescidi bulunduğu anlaşılıyor 171/82.

İbrahim Çelebi camii hakkında :

Cami ve medrese, 1070 de tamir olundu. Cami şadırvanına gelen suyun başı Akbaldır deresinde idi. Vesikada bu suyun nerelerden geçtiği anlatılmaktadır. 109/236, 110 169.

Bir vesikada, Dere mahallesinde Celveti tekkesi demekle maruf Kurşunlu camiye imam ve müteveli tayin olduğu yazılıdır. 175/62 Bundan

sonra gelen bir vesikada ise bu mescit hakkında ‘‘Merhum İbrahim Çelebi bina eylediği Kurşunlu mescit’’ kaydı vardır. 175/71. Şu hale göre bugün halk tarafından Kabak tekkesi diye anılan kârgir ve tek kubbeli bina İbrahim Çelebinin eseridir. Kabaktekkesi isminin neden verildiği hakkında halk arasında, vaktiyle buradaki dervişlerin esrar kabağı çektikleri şayiası mevcutsa da, kanaatimize göre bunun debbağ (tabak) kelimesinden bozma olması akla daha uygun görülmektedir. Zira eskiden tabakhanelerin bir kısmı bu semtte idi.

İmir Çavuş çeşmesi hakkında :

Yarasanlar mahallesinde Çardakservi yakınındaki çeşmeyi Derviş Hasan yaptırmıştı. Suyu Göktaşlı mahallesinde iki evin su kuyusundan gelirdi. 1180 yılında bu su satın alınarak, kanallarla tekrar bu çeşmeye getirildi. 233/67.

İsabalî Mescidinin yeri ;

Bu mescidin bu günkü Tekke mahallesinde bulunduğu kayıtlıdır. Kuvvetli bir tahmine göre, Kenzi Hasanefendinin mescid ve tekkesi İsabalî mescidinin yerine yapılmıştır 117/232.

İshakçelebi vakıfları hakkında :

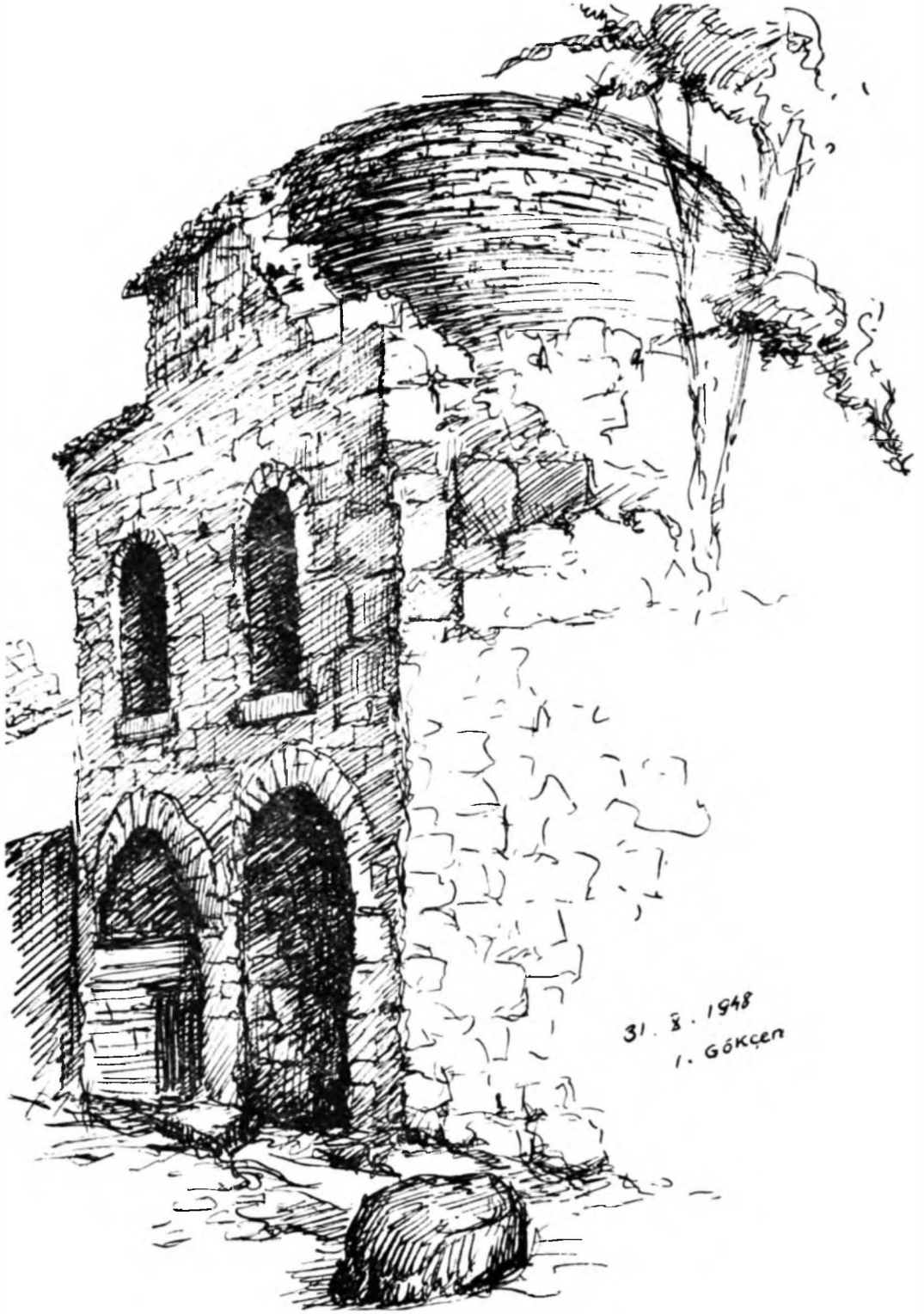
Ulucami ve medrese ile türbe 1081 de tamiredildi. 134, 119. İshakçelebi, babası için Körhane mahallesinde bir zaviye yaptırmıştı. 112 68

İshakçelebinin, Eskihisar mahallesinde (8) bir mescidi vardı. 1101 tarihinde bu mescide imam tayin olundu. 159 175.

1099 yılında Ramazan ayında İzmirde müthiş bir zelzele oldu. Bu deprem yüzünden İzmir’de Sancakburnu kalesi yıkıldı. Manisa’da Ulu caminin minaresinin şerefesinden yukarısı çatladı ve tehlikeli bir durum gösterdi. O tarihte bu vakıflara mütevellî olan mevlevî şeyhi, Ali Efendi kadiya müracaat etti. Minarenin 60 kuruş ile tamir edileceğine dair bir keşifname yaptırdı. Sene 1101. 160/63.

İshakçelebinin Çukurhamamı 1075 te tamir gördü. 124 62 Aynı yıl tepe üstündeki mevlevihane de tamirolundu. Bundan başka mevlevihanenin 1092 de tamire başlanıldığı ve 1105 te ikmal edildiği ayrıca kayıtlıdır. Bu tamirden binanın durumu ve taksimatı pek güzel anlaşılıyor. 152/163, 162/237.

(8) Eskihisar mahallesi, kesin olarak bilinmiyor. Sonraçan Karahisar denilen mahalle olması ihtimali bulunduğu gibi surların üstünde bulunması da akla gelmektedir.

Ulucami yanında darphane olduğu söylenen bina

İmir Çavuş Mescidi (Yarhasanlar Mahallesinde) ve Yeni Çeşme (üstte).

Ulucami Medresesinin içinden bir görünüş (soldaki kapı, İshak Çelebinin Türbesine aittir)

— İ —

İshakçelebinin Kursunlu köyünde Kurdoğlu Şeyh İsmail evlâdiyet üzere vakfettiği bir zaviyesi vardı. 116/335.

İvazpaşa Muallimhanesi :

Camiin içinde olduğu kayıtlıdır. 149/172.

— K —

Kamberağa çeşmesi hakkında :

Danişmenthalil mahallesinde idi. İki lüleden akardı. Suyunun başı, Soğucak deresinde Kumlukaya yanında bir lâğımdı. 182/80.

Kasımpaşa Hamamı hakkında :

Kasımpaşanın hamamının yeri Odunpazarında idi. Çelebi hamamı diye de anılırdı. 104/45. Bu hamamın 1189 yılında tamamen harabolduğu ve arsa haline geçtiği anlaşılıyor. 220/108, 109. Hudutları şöyle idi: Şarkında Polat Hacı Mehmetağanın, Kiblesinde Mevlevî Şeyhi Mehmet efendinin evleri, garbinde Abdürrahimzade değirmeni bulunmakta ve şimalini ise yol kesmekte idi. Bu tarihte arsa Karaosmanoğlu Polat Hacı Mehmetağaya satıldı. Hacı Mehmetağa burada istediği binayı kurabilecekti. Mukataa-i zemin senevi 240 akçe idi. Bu arada Seyyid Hoca mahallesinde vaki Seydipınarı suyunun üç tis-i, ile Ulu camiin şimal kapısı ittisalindeki çeşme mecmu fazlası müteveli izni ile Mehmetağa'ya devredildi. Kasımpaşa vakfının bu sudan dolayı İshakçelebi vakfına her yıl ödediği 900 kuruş icareyi Mehmetağa verecekti. Bu izahattan, Kasımpaşa hamamının Göktaşlı Camii ile Çeşnegir camii arasındaki mıntakada ve Karaosmanlara ait geniş arsalar içinde bulunması lâzımgelir.

Kocalala Mehmet Paşa :

Birinci kitapta vakfiyesinin özetini vermediğimiz Lala Mehmet Paşanın Manisadaki camii 1220 de tamir olunmuştur. 239/186 240/184-187 sicilinde arapça ibareli olan Lala Mehmet Paşa camii vakfiyesi özeti aşağıdadır:

Vakfeden: Kemal oğlu Hacı Mehmet Bey. Vakıf: Davutfakih mahallesinde (9) bir cami. Gelir Kaynakları: Sarma köyü. Manisa'da Tahtakale civarında dükkânlar, Körhane mahallesinde müstemilâtiyle bir ev. Şart-

(9) Davutfakih mescidinin Lala Mehmet paşa camiinden eski olduğu anlaşılıyor.

ları: İmama günde üç, hatibe üç, iki güzel sesli müezzine ikişer, kuran okuyacak beş adamın her birine birer, muarrife bir, kayyime iki, camide her gün ikindi namazından sonra birlikte kuran okuyacak 10 adamın her birine birer dirhem verilecekti. Bu hizmet sahipleri muktedir kimseler olacak, vefatlarında vazifeleri, eslah evlâtlarına; inkırazında hakimin rey-i ile verilecek lâyük olanlara intikal edecekti. Tevliyet, hayat kaydı şartıyla vakfedene ait ve münhasır olup, ölünce Penbezade demekle meşhur Muhiddin ve onun vefatında da kölelerine raci olacaktı. İleride ihtiyaç hissedildikte beldenin hâkimi müteveli ücretinden bir dirhem ile kitabet işlerini, bir kâtibe gördürecekti. Mehmet paşanın annesi Mihriban Hatun ile, erkek kardeşinin Mustafa ve kız kardeşinin de Hatice olduğu anlaşılıyor. Bunlar, vakfiyede zikredilmiştir. Tarih: Rebiyülâhir sonları, sene 977. Caminin inşa tarihi bu rakamı tutuyor.

Şekayik Zeyli'nde, Ataullah Efendi, Lala Mehmet Paşanın aynı tarihlerden biraz sonra Manisada Şehzade Mehmet'in lalası olduğunu yazıyor ve Aydınlı müderris Mustafa Efendinin hocalık dolayısıyla ismini de zikrediyor. Aynı kaynak, Şeyhzade Mehmet'in Manisaya İstanbuldan 991 Zilhiccesinde hareket ettiğini yazıyor. S. 377-471. 1003 tarihinde Üçüncü Mehmet, Tahta geçince Aydınlı müderris Mustafa Efendi, Şehzade hocalığı pâyesiyle şehzade Ahmet'e hoca tâyin edilmiş ve 1016 hilâlinde vefatetmiştir. Ş. K. Z. S. 522

Lala Mehmet Paşa, Karayunus mahallesinde bir çeşme yaptırmıştı. 138/184.

Murat III. vakıfları hakkında :

1101 de Muradiye camiinin keşifnamesi yapıldı. Bu tamire, belki de H. 1099 da vukubulan zelzele ihtiyaç duyurmuştur. 160/132 Muradiye camiinin vakfiyesinden çıkarılmış vazifedar ve mürtezika listesi 162/24 te yazılıdır. Bu hattı şerife 26 ncı sahifede de rastlanıyor. Muradiye Medrese (bugünkü Müze) ve imaretine gelen suların başı, Ulucami mahallesindeki Seydi İbrahim vakıf kuyusu idi. 249/24.

Nişancı Paşanın vakfı var mıdır ?

Bir vesikada deniyor ki: "Varidat ve ihracat-ı mescit-i şerif ve muallimhane-i ve çeşme-i Sinan Bey der mahalle-i Nişancıpaşa min mahallât-ı

Ulucami MeJresesinin kapısı

— N —

Manisa...” sene 1118. 196/16. Bu muhasebe vesikasından Nişancıpaşa mahallesinde Sinan Bey’in bir mescit, muallimhane ve çeşmesi olduğu anlaşılıyor. Acaba Nişancıpaşaya ait olan, yalnız mahalledeki isim midir? Sonra bu Nişancıpaşa kimdir? Bunlar şimdilik kesin olarak belli değildir. Mescidin yanında imamlara meşrut bir ev ve bir ahır vardı. Bunlar 1085 te tamir olundu. 143/184.

— P —

Piyale Bey vakıfları hakkında :

Burada vakıfları bulunan Piyale Bey, Sinan Bey adında birisinin oğludur. 144/212, 215. Birinci kitapta, ihtimal ile, bahsettiğimiz Piyale Paşanın Manisa vakıfları ile ilgisi yoktur. Piyale Bey, Şehzade Korkut’un serşerapdarı idi. Manisada bu şehzade ile birlikte kaldı. Buradaki evkafı, o zaman kurdu. Yavuz Selim, Korkudu yakalamak için, Manisa önünde görününce, Piyale Bey, Şehzadeyi kaçırdı. Beraberce Tekeiline gittiler. Bir Mağarada saklandılar. Fakat yakalandılar ve Bursaya sevkedildiler. Cellât Sinan Elile Şehzade Korkut idam edildi. (10) Piyale Bey, çok sevdiği Korkudun türbesinde hayatının sonuna kadar ağlamakla geçirdi. Hammerin bu ifadesine rağmen, Piyale Bey’in, Hicri 950 de berhayat bulunduğunu ve Manisaya gelerek Vakfiye tanzim ettirdiğini vesikalardan öğrenmekteyiz.

Piyale Beyin, Fahrünnisa, Ümmügülsüm, Mihrihan, Zahide isminde dört kızı ve Mustafa Çelebi adında bir oğlu vardı. O zamanki teşkilâta göre Aydın Livasının sınır çayında ve Sart kazasında (11) ikişer taşlı üç değirmeni, yine aynı kazada کاهوس Kariyesinde bir hamamı vardı. Bundan başka Manisaya tabi Gürlede bir yağ değirmeni ile, Horoz köyü altında bir takım yerlerini vakıflarına gelir kaynağı olarak tahsis eylemişti. Soycağpınarda kurduğu bir zaviyenin gerekli eşyası da vakıfları meyânında idi. 144/212 (12)

Diğer bir vesikaya göre, bu zatın Manisada Şehir yanında bir çiftliği. (Piyale Ormanı adını alıyordu.) Antalya içinde İskelede iki tarafı sur ve kale ile mahdut Lâtif Reis Hanı yanında bir hanı, Antalya içinde bir köşkele birbirine bitişik iki evi vardı. Bundan başka Beybahçesi denilen bir kıt’a bahçe ile Adaköy timarında Piyale suyu ile dönen üç de-

(10) Tacüttevarih, C. C. S. 231

(11) Bu Sart, Manisanın eski kazalarından olup şimdiki Sart köyüdür.

(12) Bu vesika Piyale beyin oğlu Mustafa Çelebi ile Kız Kardeşleri arasında geçen bir vakıf dâvasına aittir. Tarihi 3 Safer 973 tür.

ğirmene sahipti. Bunları, evlâdiyet üzere, vakfetmişti. Bu vakıflardan iki akçe kölelerine verilecekti. 950 yılında Piyale Bey, Manisa Soycakpınara vaktiyle tahsis ettiği zaviye ve eşyalarına mal vakfından vazgeçti. Bunları Mescit yapılmak üzere evlâtlarına vakfeyletti. Tevliyet, eslâh evlât kaydı ve dört akçe aıdatla çocuklarına kalacaktı. 144/215 (13)

Piyale Beyin mescitleri :

Manisanın Boyacılar içindeki Hacıaydın mescidi ile o civarda bulunan Piyalebey mescidi birbirinden ayrı idi. 117/175

Bir de Hüccağlar mahallesinde diğer bir mescidi vardı. Bu mescit 1088 yılında tamir gördü. Keşifnameden mescidin ahşap sakafı olduğu anlaşılıyor. 147/27.

Vakıf arsaları :

Niflizade ve Kasımpaşa mahallelerinde Piyale Beyin Vakıf arsaları vardı. Evlâtlarından Münteha adında bir kadın, 1061 de bunlar üzerine bina yapanları dava etti ve mütevelliliği dolayısıyla, bu arsaları bina sahiplerine sattı. 100/23.

Vakıf arazisi hakkında :

1063 de hayatta olan Müteha Hatun, Manisada otururdu. Piyale Bey, bu kadının dedesi idi. Dedesinin vakıfları evlâda meşrûta olduğundan, Münteha kadın, dedesinin Manisa altında 500 dönümlük arazisini dava etti. Bu yeri, Salatinimaziye'den biri Piyaleye temlik etmişti. 112/63. Bu yerin nerede olduğu hakkında yaptığımız bir araştırmada ele geçen bir vesikaya göre: kâtipzade Hacı Mehmet Efendi vefat ettikten sonra metrukâtından olan bir bahçenin hududu tarif edilirken şöyle deniyor: "Medine-i Merkume (Manisa) Zeylinde Çadırcı Timarı ve Piyalebey Zaviyesi dahilinde vâki bir taraftan... "Bu bilgiye göre, bu gün adı halk tarafından malûm olan Çadırcı Timarı, Piyalebey arazisi ile hemhudut idi. 223/168.

Bu arazi münasebetiyle sicile geçen diğer bir duruşmada, yerin 1000 dönümlük olduğu yazılıdır. Bu duruşmadan Piyalebeyin Hayrünnisa adında diğer bir kızı olduğunu, bunun Tahir Çelebi adında bir oğlu bulunduğunu, bu zatın da Ümmügülsüm isminde bir kızı olduğunu ve bu kızın 1068 de Nife tabi Olıcak اولجاق köyünde oturduğunu öğrenmekteyiz. 114/25.

(13) Bu vakfiye, Evail-i Rebiülevvel 950 de Piyale Bey'in huzurunda tanzim olundu.

Muradiye (Murat III) Camiinin bahçe duvarına sonradan yapılan çeşmeler

— P —

Piri Kadı çeşmesinin yeri :

Çeşme, Bölücekiatik mahallesinde idi. 119/247 Saruhan Sancağı Mü-tasarrıfı Küçük Mehmet Paşa, 1069 da, evvelce şehzade Mehmedin Hocası Nevali Efendinin evi olan hanede oturuyordu. Bu ev, Bölücekiatik mahallesinde idi. (14) Evvelce Piri Efendinin yaptığı çeşmeye Sivrice dağında yeni kaynaklar bulmuş ve ilâve etmişti. Piri kadının mütevellisi ise bu çeşmeyi yıkarak başka yere yaptığı için, küçük Mehmet Paşa çeşmenin tekrar eski yerine yapılmasını istedi. Bu izahata göre, Piri Kadının birinci kitapta tesbit edemediğiniz çeşmesi, şimdiki Kuyualanında idi. Bu çeşmenin, son zamanlara kadar ayakta duran küçük iki Lüleli veyahut daha batıda Hacı Hüseyin Camii arsası civarında diğer bir çeşmenin yerinde olması lâzım gelir. 114 254. Bu Hüccet, Manisa Kadısı şeyh Derviş Efendi oğlu Mehmet Efendi zamanında yazıldı.

Pürnefes Çelebi hakkında :

Oğlu Mehmet Çelebidir. Bu zat 1069 dan 60 sene evvel Kirdeci mahallesinde bir evi, Evlâdiyet üzere vakfetti. İnkırazında bu vakıfdan gelen para Kirdeci Mescidine verilecekti. Bu Mehmet Çelebinin oğlu Sun'ullah Çelebi 1069 dan önce vefat etti. Kız kardeşi Ayşe Hatun, bu evdeki süknâ hakkından vazgeçti. 116 21.

— R —

Revak Sultan türbesi hakkında :

Revaksultan türbesi 1062 yılında tamir gördü. O tarihte kubbeye ki-remit kondu ve mezarlık etrafına 85 ziralık kerpiç ve taş duvar çekildi. 102/17 Diğer bir vesikaya göre Türbenin tamir keşfi Hicri 1083 de yapıldı. Bu kayda bakılırsa türbe, bu günküne benzerdi. Vesika çok mufassal ve önemlidir. 139/249.

— S —

Sefer Çelebi Muallimhanesinin yeri :

Muallimhane, Bölücekiatik mahallesinde ve Hacı Hüseyin camiinin yanında idi. Hacı Hüseyin, bu Muallimhaneyi harap olduğu için, yeniden binaetti . 143/77

(14) Bölücekiatik mahallesi, Şimdiki Kuyualanı denilen yerde ve Karaköyün şimalinde idi. Burada İstiklâl Savaşından yanan küçük iki lüleli, yahut Hacı Hüseyin Camii bulunmakta idi.

Süleyman Efendi (Karlızade) vakıfları hakkında :

Karlızade Şeyh Süleyman Efendinin türbesi yanında bir de mual - limhane vardı. Bu muallimhanenin şeyh Süleyman Efendiye ait olduğu anlaşılıyor. 173/70. 1138 yılında bu evkafa nazır tayin edildi. 1146 da ise tekke ve muallimhane evkafının nazırı Esseyyid Mahmut idi, aynı yılda öldü. Yerine oğlu Mehmet Halife tâyin edildi. 190/99.

Bu türbe, tekke ve muallimhane Seyyidhoca mahallesinde idi 185/97. Şu halde güre Karlızade Şeyh Süleyman Efendinin tekkesi ve türbesi bu günkü Vakvak tekkesidir.

1177 yılında yazılan bir hüccete göre Süleyman efendinin Ilıca kazasına (şimdiki Ahmetli) tabi حریف نامındaki köyde bir mektep yaptırmıştı. Buna Karaali köyünün yarım hissesini hasretti. Bu karaali köyü ihtimal ki, bu günkü Muradiye yanındaki Karaalidir.

Sinan Bey Mdresesi hakkında :

Medrese, 20 Recep 1086 da tamir edildi. Vesikası: 144 64. Bu medreseye vakıf olan yerlerden şöyle bir arazi vardır: Bir taraftan Gediz nehri ve iki taraftan Eğri köy tımarı ve iki taraftan Gökçe su ile mahdut tahminen 300 dönüm arazi 149/90.

Medresenin üç tarafındaki arsalar da bu vakfa dahildi. 1097 de bu vakfiyet, bir müdahale yüzünden, ispat olundu. 155/90.

Vankulu Mehmet Efendi vakıfları hakkında :

Mehmet Efendinin كرسن Kersen köyünde bir muallimhanesi vardı. Sene 1082. Bu köy bugün haraptır ve harabesi Gürle civarındadır. 140/90 Mehmet Efendinin Akbaldır deresinde Tabakhaneler yanında diğ er bir mescidi daha vardı. Bu mescidi tanıyanlar, bunun iki katlı olduğunu ve altından geçildiğini söylüyorlar. 102/76 (15)

Veled Bey vakıfları hakkında :

Veled Bey medresesi 1077 yılında tamir gördü. O günkü durumu, 126/100 sicilinde kayıtlıdır. (Bu medrese bu günkü Muradiye İmareti önünde idi. Şimdi yıkılmış arsa haline gelmiştir)

(15) Mehmet Efendinin hal tercümesi için bak: Şekayik zeyli S. 317 Vakulu Mehmet Efendi 982 de Bezenzade yerine Manisa Fetvasına getirilmiş, burada altı yıl kalmıştır.

Yakutağa vakıfları hakkında :

Bu gün Cumhuriyet hamamı denilen hamam Yakutağanındı. 1076 da tamir gördü. 125/23. Ayrıca su yolları harap olduğundan 1078 de bu yolların tamiri için keşif yapıldı. Keşifnamede suyun başı, Bülbül alanı ve at alanı denilen yerlerde olmak üzere tasrih ediliyor. 128 201. Yakutağanın Çeşnigir camii yanında bulunan vakıf odaları 1077 de harabolmuştu. Vakfın bunları tamire gücü yetmiyordu. O tarihte bu vakfın mütevellisi Fahrülcüyuş İskender Bey (16) oğlu Hacı Ahmet Çavuş idi. Odalar icarei müeccele ve muaccele ile istekliler arasında satıldı. Müzayede Mehmet Çelebi üzerinde kaldı. Yakutağanın Danışmanthalil mahallesindeki Muallimhanesi 1081 de tamir edildi. Yapılan keşifname çok mufassal ve önemlidir. 135/42.

Yakutağanın Manisaya tâbi Dönmezler köyünde Vakıf arazisi vardır. Sonradan bu araziye Şeyh Yahya Fuzuli olarak Berat ettirmişti. 1105 yılında İstanbuldaki Kayıtlar tahkik ve tetkik olundu. Bunlarda Şeyh Yahya namına bir temlik kaydı görülmediğinden vakfın tekrar Yakutağa namına geri alınması için bir emir gönderildi. 6 Zilhicce 1105 168/36-37

Bunun gibi, Yakutağanın o zamanki teşkilâta göre, Belen Nahiyesine tabi olan Şamlu شاملو ismindeki köyde bir Vakıf mer'ası vardı. Burada adı geçen köyün hayvanlarının otlatılması şart koşulmuştu. Bu yer Yakutağaya bir hükümdar tarafından temlik olunmuştur. Bu kaziye, 1082 yılında isabet edildi. 132 31-32. Şamlu köyünün diğer bir adı da Cafer Çavuş Çiftliği idi.

S O N

(16) Bu İskender Bey, birinci kitabımız Vaakıfları arasında geçmiştir.

B İ B L İ Y O Ğ R A F Y A

Orijinal kaynak olarak:

1. — *Manisa Şeriye sicilleri - (100-350 defter)*

2. — *Mezar taşları (Manisa)*

Atâ tarihi. Anadolu beylikleri (Prf. İ. H. Uzunçarşılıoğlu . Anadolu'da Türk Damgaları (A. R. Yalçın)

Cenubu garbî Anadolu'da Türk mimarisi (Dr. Rifsthal). Cevdet paşa tarihi. Cihan tarihinin umumî hatları (H. G. W.)

Evkaf Nezaretinin tarihçei teşkilâtı. Evliya Çelebi.

Hammer Tercümesi.

Konya âbideleri (Makale) Şahabeddin. Kamusülâlâm.

Manisa Tarihi, M. Ç. Uluçay, İ. Gökçen. Manisa Ünlüleri, M. Ç. Uluçay. Manisa Saraynâmire Ve Şehzadeler Türbesi, M. Ç. Uluçay.

Osmanlı müellifleri.

Ravzatülebrar (Karaçelebizade)

Saruhanoğulları ve Eserlerine dair vesikalar, K. I ve II. Saruhandaki Eşkıyalık ve Halk hareketleri, M. Ç. Uluçay. Saruhan Zaviye ve yatırları.

Şanizade tarihi. Şekayik Tercümesi ve Zeyli.

Tacüttevarih. Tarih vesikaları. Türk Halk Edebiyatı Ansiklopedisi. Prf. M. Fuat Köprülü. Türk şairleri (Sadettin Nüzhet)

Üssüzafer, Esad Efendi.
